

นันททัศนะในการวิจัยประเมินผลคุณภาพของคนไทย :
ดี เก่ง และมีความสุข

ศาสตราจารย์ ดร.สมหวัง พิธิยานุวัฒน์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุมพล พูลภัทรชีวิน
ดร.โสภา (ชูพิกุลชัย) ชปิลมันน์ ราชบัณฑิต

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ

370.11
ส 691น

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
นานาทัศนะในการวิจัยประเมินผลคุณภาพของคนไทย :
ดี เก่ง และมีความสุข : กรุงเทพฯ, 2550.
85 หน้า
ISBN : 978-974-559-950-5

1. ดี เก่ง มีความสุข
2. คนไทย__ การวิจัยประเมินผล
3. ชื่อเรื่อง.

นานาทัศนะในการวิจัยประเมินผลคุณภาพของคนไทย : ดี เก่ง และมีความสุข

สิ่งพิมพ์ สกศ.

อันดับที่ 23/2550

ISBN

978-974-559-950-5

พิมพ์ครั้งที่ 1

มีนาคม 2550

พิมพ์ครั้งที่ 2

ตุลาคม 2550

จำนวน

3,000 เล่ม

ผู้จัดพิมพ์เผยแพร่

สำนักประเมินผลการจัดการศึกษา

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

ถนนสุขุขทัย เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300

โทร. 02 668 7123 ต่อ 2325 โทรสาร 02 243 7914

Website : <http://www.onec.go.th>

สำนักพิมพ์

ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.ที.ซี. คอมมิวนิเคชั่น

32/99 ซอยรามอินทรา 65 ถนนรามอินทรา

แขวงท่าแร้ง เขตบางเขน

กรุงเทพฯ 10220

โทรศัพท์ : 0-2509-4499

โทรสาร : 0-2509-4546

คำนำ

เป้าหมายของการจัดการศึกษาอยู่ที่การพัฒนาคนไทยทุกคนให้เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข โดยพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ.2542 ซึ่งเป็นกรอบนโยบายหลักในการปฏิรูปการศึกษาของประเทศได้มุ่งเน้นการพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้ง ทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา มีภารกิจสำคัญประการหนึ่งในการประเมินคุณภาพคนไทยตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ คือ ดี เก่ง และมีความสุข แต่เนื่องจากองค์ความรู้ในการประเมินดังกล่าวมีอยู่จำกัด สำนักงานฯ จึงดำเนินการรวบรวมแนวคิดจากผู้ทรงคุณวุฒิในด้านวิธีวิทยาการประเมิน และในด้านเนื้อหาสาระเกี่ยวกับคุณภาพของคนไทย “ดี เก่งและมีความสุข” โดยเรียนเชิญวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิมาบรรยาย 3 ท่าน คือ ศาสตราจารย์ ดร.สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุมพล พูลภัทรชีวิน และ ดร.โสภา (ชูพิกุลชัย) ขปิลมันน์ ราชบัณฑิต และจัดทำเป็นเอกสาร เรื่อง นานาทศนะการวิจัยประเมินผลคุณภาพของคนไทย “ดี เก่งและมีความสุข” นี้ขึ้น ซึ่งสำนักงานฯ ขอขอบคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้ให้แนวคิด ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง

สำนักงานฯ พิจารณาเห็นว่าเอกสารเรื่อง นานาทศนะการวิจัยประเมินผลคุณภาพของคนไทย “ดี เก่งและมีความสุข” เป็นเอกสารองค์ความรู้ที่มีประโยชน์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพของคนไทยอย่างยิ่ง จึงเห็นควรจัดพิมพ์เผยแพร่เป็นครั้งที่ 2 โดยการจัดพิมพ์ครั้งนี้ สำนักงานฯ ได้ปรับปรุงเล่ม ข้อความบางส่วนให้มีความเหมาะสม ชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อเผยแพร่และอำนวยความสะดวกให้ผู้ที่เกี่ยวข้องใช้เป็นแนวทางพัฒนาคุณภาพการศึกษาของไทยต่อไป

(นายอำรุง จันทวานิช)

เลขาธิการสภาการศึกษา

วิธีวิทยาการวิจัยประเมินผล

ความสำเร็จของการจัดการศึกษาภาพรวม

คุณภาพของคนไทย ดี เก่ง และมีความสุข 1

ศาสตราจารย์ ดร.สมหวัง พิธิยานุวัฒน์

แนวการศึกษาเหตุผลทางจริยธรรม

(Moral Reasoning : MQ) 2

แนวการศึกษาระดับสติปัญญาทางอารมณ์

(Emotional Quotient : EQ) 4

แนวการศึกษาระดับสติปัญญาทางความฉลาด

(Intellectual Quotient : IQ) 8

แนวการศึกษาระดับสติปัญญาทางจิตวิญญาณ

(Spiritual Quotient : SQ) 9

แนวการศึกษาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 13

การศึกษาตามแนวปฏิรูปการศึกษา 15

วิธีวิทยาการวิจัยประเมินผล

ความสำเร็จของการจัดการศึกษาภาพรวม

คุณภาพของคนไทย ดี เก่ง และมีความสุข 23

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุมพล พูลภัทรชีวิน

กรอบแนวคิดวิธีดำเนินการประเมินผลตามระบบเดิม 24

การตีความจากการประเมินโดยการสังเกตพฤติกรรม 26

	หน้า
สุนทรียสนทนา	30
นักประเมินมืออาชีพ	31
การศึกษาแบบองค์รวม	45
ความหมายขององค์รวม	55
จริยธรรมในเด็กและเยาวชน	63
<i>ดร.โสภกา (ซูพิกุลชัย) ชปิลมันน์</i>	
ตัวอย่างการปลูกฝังจริยธรรม	67
การพัฒนาจริยธรรมของมนุษย์	70
การวิเคราะห์ระดับจริยธรรมและขั้นการให้เหตุผล	
เชิงจริยธรรมของ Lawrence Kohlberg	75

วิธีวิทยาการวิจัยประเมินผล ความสำเร็จของการจัดการศึกษาภาพรวม คุณภาพของคนไทย ดี เก่ง และมีความสุข¹

ศ.ดร. สมหวัง พิธิยานุวัฒน์

ประเด็นเรื่อง "ดี เก่ง และมีความสุข" เป็นเรื่องที่ได้มีความสนใจพยายามศึกษากันมาเป็นเวลานานแล้ว อย่างไรก็ตาม การทบทวนองค์ความรู้ (State of the Arts Review) ในขณะนี้มิใช่เพียงเรื่องของการวัดประเมินผลเท่านั้น เนื่องจากเรายังไม่มีความรู้ในด้านนี้อย่างเพียงพอ ในความเป็นจริงเรื่อง การวัดประเมินผล "ดี เก่ง และมีความสุข" จำเป็นต้องอาศัยองค์ความรู้จากศาสตร์อื่นอีกหลายสาขา เช่น จิตวิทยา โดยเฉพาะด้านจิตวิทยาทฤษฎีโครงสร้าง (Psychological Construct) จิตวิทยาสังคม (Social Psychology) อย่างไรก็ตาม วันนี้จะเป็นการพูดภาพรวมพอสังเขปในประเด็นสำคัญที่จะพูด 3 เรื่อง คือ

แนวการศึกษา MQ EQ IQ AQ SQ
แนวการศึกษาตามทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง
แนวการศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา

¹ การบรรยายเมื่อวันที่ 22 มกราคม 2550 เวลา 09.00 - 12.00 น.

ณ ห้องประชุมสิปพนนท์ เกตุทัต สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

2 นานาทัศนะในการวิจัยประเมินผลคุณภาพของคนไทย :

แนวการศึกษาเหตุผลทางจริยธรรม (Moral Reasoning : MQ)

ในเรื่อง "เหตุผลทางจริยธรรม" (Moral Reasoning) มีนักวิชาการหลายท่านที่ให้ความสนใจศึกษาค้นคว้าเรื่องวิธีการวัดเหตุผลทางจริยธรรม (Moral Reasoning) มานานแล้ว ผู้รู้ (Kuru) ทางด้านนี้ซึ่งเป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย คือ โคลเบอร์ก (Lawrence Kohlberg) โดยลูกศิษย์ของโคลเบอร์ก ชื่อ เจมส์ เรสท์ (James Rest) แห่งมหาวิทยาลัยมินิโซตา เป็นคนคิดวิธีวัดเหตุผลทางจริยธรรม เพราะฉะนั้นถ้าลองค้นหาจากฐานข้อมูลโดยใช้คำสำคัญ คือ เจมส์ เรสท์ก็น่าจะเป็นประโยชน์มาก เมื่อปี 1973 ผมก็ได้มีโอกาสได้รู้จักกับเจมส์ เรสท์ ก็ได้คุยกันในเรื่องเหตุผลทางจริยธรรม (Moral Reasoning) รวมทั้งเรื่องพฤติกรรมจริยธรรม (Moral Behavior) ในประเทศไทยมีผู้รู้ผู้เล่น คือ ศาสตราจารย์ดวงเดือน พันธุมนาวิน ได้พัฒนาทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม ในความเป็นจริงก็น่าที่จะสืบค้นรากเหง้าในเรื่องนี้ทั้งที่เป็นตัวของทฤษฎี และวิธีวัดที่จะนำมาใช้ในประเทศไทย คือถ้าเจาะลึกได้แบบนี้ก็จะได้ประโยชน์ในการนำไปใช้อย่างยิ่ง

ในประเด็นเรื่องระดับสติปัญญาทางจริยธรรม (Moral Quotient) เป็นผลงานเขียนของ Robert Coles ซึ่งเป็นจิตแพทย์เด็ก ได้เขียนหนังสือ The Moral Intelligence of Children นักวิชาการไทยที่สนใจศึกษาในเรื่องนี้อย่างจริงจัง คือ นายแพทย์ธีระเกียรติ เจริญเศรษฐศิลป์ ซึ่งคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้เคยเชิญมาบรรยายเมื่อประมาณสิบกว่าปีที่แล้ว โดยคุณหมอดีได้ให้นิยามระดับสติปัญญาทางจริยธรรมซึ่งผมติดใจมาก คือ คุณหมอนิยามง่าย ๆ ว่า ระดับสติปัญญาทางจริยธรรม คือ ระดับความสามารถที่จะรักผู้อื่นหารด้วยอายุและคุณตัวร้อย

$$\text{Moral Quotient} = \frac{\text{Ability to love others}}{\text{อายุ}} \times 100$$

ถ้าสภาพการศึกษาจะทำให้เรื่องนี้ให้จริงจัง ต้องเชิญคุณหมอธีระเกียรติ ซึ่งเป็นที่ปรึกษาของ ดร.อาจง และเป็นผู้พัฒนา เรื่อง MQ ที่โรงเรียน สัตยาไสมาบรรยายให้ฟัง อันนี้เรียกว่ามาจากความคิด ซึ่งก็ต้องชื่นชม คือ การที่จะทำอะไร ก็จะต้องทำให้ชัด แล้วศึกษาทฤษฎีที่จะรองรับได้ เพราะฉะนั้นนี้เป็นตัวอย่างที่ดี แต่นักการศึกษาเราไม่ค่อยมีสมาธิ เวลาเราทำอะไรจึงไม่ค่อยชัด แล้วถ้าเราไปวัดก่อนก็จะทำให้เกิด ความยุ่งยาก เกิดปัญหา ไม่ยอมรับผลที่ได้จากการวัด ขณะนี้ยังมี นักประเมินหลายคนที่มีความคิดอย่างนี้ คือ ทั้งๆ ที่เรื่องที่เรავัด ก็ยังไม่ชัด แต่จะวัดไปก่อนแล้วค่อยว่ากัน เรานิยามแบบนี้ เรื่องนี้จึง ไม่ค่อยก้าวหน้า เพราะฉะนั้น ผมจึงพูดว่าขั้นตอนการพัฒนา องค์ความรู้ในเรื่องเหล่านี้ยังอยู่ในระดับการศึกษาค้นคว้าในเรื่อง ของทฤษฎี เรื่องของ "Construct" ซึ่งรู้จักกันในความหมายว่า ภาวะสันนิษฐาน ทางคณิตศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยท่านศาสตราจารย์ ดร.ประชุมสุข อาชวบูรณ์ จะเรียกว่า "ทฤษฎี เฉพาะ"

ทฤษฎีเฉพาะหรือภาวะสันนิษฐานเป็นการอธิบายว่าสิ่งนั้น คืออะไรกันแน่ แล้วผมก็ชอบในลักษณะแบบนี้ว่าให้ตอบคำถามว่า สิ่งนั้นคืออะไรกันแน่ ประกอบด้วยอะไรบ้าง และจะพัฒนาอย่างไร อันนี้เป็นโจทย์ที่สำคัญมาก การที่จะวัดได้ลึกซึ้ง เราจำเป็นต้องรู้ "Construct" ของสิ่งนั้น อีกประการหนึ่งความคิดที่มีอิทธิพลต่อ การวิจัยประเมินผลคือ ความคิดเรื่องการวัดที่เน้นแต่ผลลัพธ์ ตอนนี้ การบริหารจัดการก็เน้นผลลัพธ์ (Result-Based Management)

4 นานาทัศนะในการวิจัยประเมินผลคุณภาพของคนไทย :

ซึ่งเป็นเรื่องที่ดีและถูกต้อง ก่อนอื่นเราต้องสนใจตัวผลลัพธ์ว่าคืออย่างไร ในความเป็นจริงหลายสิ่งหลายอย่างไม่สามารถวัดผลลัพธ์ได้ แต่ต้องไปวัดที่กระบวนการและเป็นรายบุคคล แล้วจึงไปวัดที่กลุ่มของการทำกิจกรรมของโรงเรียน เช่น การจัดกิจกรรมโต้วาทีที่เด็กมีโอกาสโต้วาทีกันทุกห้องทุกโรงเรียน อย่างนี้ส่งสัญญาณว่าเด็กจะมีวิธีคิดในลักษณะที่เรามุ่งเน้น อาจจะไม่ต้องไปวัดที่ตัวเด็ก แต่วัดว่าโรงเรียนทำอะไร มันมีนัยที่จะอ้างอิง (Infer) ไปได้ ลักษณะเช่นนี้จะใช้ในการวัดเรื่อง Non - cognitive ซึ่งค่อนข้างยากและยังไม่มีความชัดเจนในวิธีการวัดที่เป็นที่ยอมรับ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาซึ่งเคยมีโครงการพัฒนาสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาซึ่งเป็นโครงการที่ดีและน่าจะดำเนินการต่อไปอย่างจริงจังเพื่อเป็นเวทีให้คนในศาสตร์สาขาต่างๆมาร่วมงานพัฒนาการศึกษาของชาติด้วย เช่น นักปรัชญา นักจิตวิทยา นักสังคมศาสตร์ นักศาสนศาสตร์ เป็นต้น

แนวทางการศึกษาระดับสติปัญญาทางอารมณ์

(Emotional Quotient : EQ)

การศึกษาเรื่องระดับสติปัญญาทางอารมณ์หรือวุฒิภาวะทางอารมณ์ได้มีการพัฒนาไปค่อนข้างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานวิทยานิพนธ์ของ Daniel Goleman ซึ่งทำที่ประเทศชิเบต แล้วกลับมาเขียนเป็นทฤษฎี EQ จนเป็นที่รู้จักกันไปทั่วโลก สาเหตุที่สำคัญคือ Daniel Goleman เสนอความคิดที่มีความชัดเจนในเรื่องของ Construct โดยให้ความหมายว่า EQ คือระดับความสามารถในการจัดการอารมณ์ของตนเอง โดยมีองค์ประกอบด้านต่างๆ คือการมีสติ

การควบคุมอารมณ์ การจูงใจสู่เป้าหมาย การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และทักษะทางสังคมต่างๆ นิยามปฏิบัติการณ์ของ EQ คือ ความสามารถในการจัดการอารมณ์คุณด้วย 100 ทารด้วยอายุ หัวใจของ EQ คือ การเข้าใจอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่น และการควบคุมตนเอง แต่ผมสรุปได้ว่าเป็นการมีสติสัมปชัญญะตามแนวของพุทธศาสนานั่นเอง นอกจากนี้ก็มีหนังสือออกขายดีที่สุดในโลก ตัวผมเองก็เคยมีประสบการณ์ทำเรื่องนี้ที่คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยธนาคารแห่งหนึ่งได้มาขอความร่วมมือให้ทำ และได้พัฒนาโครงการวิจัยที่มีรายละเอียดครบถ้วนแล้ว รวมทั้งมีตัวอย่างเครื่องมือ และซอฟต์แวร์ที่เกี่ยวข้อง แต่น่าเสียดายที่ไม่ได้มีการดำเนินงานต่อไปอย่างจริงจังเนื่องจาก ธนาคารมีปัญหาค่าที่ไม่ได้ขออนุมัติการทำงานขึ้นนี้อย่างถูกต้องจากผู้บริหาร นอกจากนี้ตอนที่ผมสอนนิสิตจิตวิทยาการศึกษา ก็ได้ให้นิสิตทำแบบฝึกหัดในเรื่องนี้โดยใช้ทฤษฎี EQ เป็นกรอบ แล้วแบ่งกลุ่มนิสิต โดยให้แต่ละกลุ่มต่างหาวิธีการวัด EQ ว่าจะทำให้ได้อย่างไร ปัญหาของวิธีการวัดเรื่องนี้ที่สำคัญคือ วิธีการใช้การรายงานตนเอง (Self Report) ซึ่งเป็นปัญหามากในสังคมไทย เนื่องจากผู้รายงานฉลาดพอที่ทราบว่าจะต้องรายงานอย่างไรจึงจะเกิดผลดีกับตัวเองหรือได้คะแนนสูง ทำให้ข้อมูลที่ได้มาเชื่อถือไม่ได้

ในเรื่องการประเมินผลด้วยวิธีการรายงานตนเองผมก็มีตัวอย่างจากการประเมินผลการปฏิบัติราชการของ กพร. ซึ่งผมเป็นที่ปรึกษาอยู่ด้วย คือได้มีการพูดคุยกันมากในเรื่องการให้คะแนน เช่น เรื่องการทำแผนก็ควรให้คะแนนไว้เลย แล้วค่อยประเมินว่าได้มีการดำเนินงานตามแผนมากน้อยแค่ไหนภายใน 1 ปี จากนั้นก็

6 นานาทัศนะในการวิจัยประเมินผลคุณภาพของคนไทย :

ประเมินให้คะแนนได้เลย แต่การคิดเช่นนี้ไม่ประสบความสำเร็จ เพราะไม่มีการปฏิบัติตามแผน เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่าเรื่องมาตรฐาน และการประกันคุณภาพการศึกษาตามหมวด 6 ของพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติไม่มีทางเป็นไปได้เนื่องจากแผนกับการปฏิบัติจริง เป็นคนละเรื่องกัน และเป็นเช่นนี้ในทุกระดับการศึกษา แม้แต่ในระดับ อุดมศึกษา พบว่าส่วนใหญ่ การทำแผนก็ยังไม่ได้มาตรฐาน มีมหาวิทยาลัยหลายแห่งสามารถบรรลุเป้าหมายทั้งหมดได้เลยภายใน 6 เดือน ได้คะแนน 100 เต็ม ผมจึงถามว่าแล้วอีก 6 เดือนที่เหลือ จะทำอะไร ถ้าไม่ทำอะไรก็ต้องเอาเงินไปคืนสำนักงาน ประมาณ ในที่สุดแล้วก็พบว่า การกำหนด Key Performance Indicator (KPI) ไม่ได้มาตรฐาน การกำหนดเกณฑ์ก็ไม่ได้มาตรฐาน การกำหนด ทิศทางมหาวิทยาลัยในเรื่องคุณภาพไปอีกทาง เรื่องแผนไปอีกทาง แต่ว่าเรื่องนี้คือความรู้อย่างยิ่งใหญ่มาก เพราะผมมาจากจุฬาย ผมเป็นกรรมการแผนของจุฬาย มามากกว่าสิบปี ในที่สุดเราก็ได้ เรียนรู้ว่า ปัญหาคุณภาพการศึกษาของประเทศไทยอยู่ที่ปัญหาของ สถานศึกษามีแผนไม่สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาคุณภาพของ สถานศึกษา แล้วก็สรุปได้เลยว่าเป็นเช่นนี้ในทุกระดับ นอกจากนี้ จุดอ่อนที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของเรื่องนี้ คือ สำนักงานประมาณไม่ได้ สนใจ KPI เชิงคุณภาพ แต่สนใจว่าจะรับนิสิตได้กี่คน ไม่สนใจว่า ผลิตแล้วมีคุณภาพหรือไม่ ถ้าสำนักงานประมาณสนใจ KPI เชิงคุณภาพในการประกันคุณภาพ แล้วก็ใช้ KPI เชิงคุณภาพ/ประกัน คุณภาพเป็นเป้าหมายของแผน นอกจากนั้น บางแห่งพอบอก ประเมินแล้วให้คะแนน ก็บอกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ของสำนักงาน ประมาณ ร้อยละ 90 แต่พอ กพร. จะประเมินลดเหลือ 80 ผมบอกว่าคุณไป

สัญญา กับสำนักงานประมาณก็ต้องเป็นไปตามสัญญานั้น ไม่ใช่จะ ประเมินเพื่อให้ได้คะแนน และต้องมีความซื่อสัตย์ การประเมินระบบราชการที่ผ่านมา หน่วยงานจะเลือกเฉพาะ KPI ที่แน่ใจว่าทำได้ เพื่อที่จะได้คะแนนสูง แต่ตอนนี้ต้องเปลี่ยนแปลง ที่ผ่านมามีคนอยากรู้จริงๆ ว่าแผนของมหาวิทยาลัยเป็นอย่างไร แล้วผมก็สงสัยว่าทำไม การประกันคุณภาพ การประกันภายในไม่ประสบความสำเร็จในที่สุด ก็พบคำตอบ อันดับแรก คือ แผนไม่ดี อันดับสองผู้บริหารระดับ เบอร์ดหนึ่งทุกระดับไม่สนใจเท่าที่ควร ในปี 2550 ต้องมาเจรจากันใหม่ ว่าหน่วยงานจะต้องเสนอแผนให้ทุกเรื่อง และเราต้องรู้ว่าแผนของ หน่วยงานและ KPI ทุกตัวคืออะไร เป็นอย่างไร เลือกมาอย่างไร แล้วมาเจรจากันว่าที่เลือกมาเหมาะสมหรือไม่ เป็นตัวแทนที่ดี แล้วหรือยัง และต้องมีเรื่องงบประมาณรายได้ออกมาด้วย ต้อง แสดงแผนปฏิบัติราชการในส่วนของเงินรายได้ด้วย ซึ่งเป็นวิธีแก้ไข เรื่องงบประมาณซ่อนเร้น เนื่องจากที่ผ่านมาพอหน่วยงานมีรายได้ ขึ้นมา เราก็ไปตัดลดงบประมาณแผ่นดินของหน่วยงานไป วิธีบริหาร แบบนี้เป็นการบริหารที่ไม่เอาทุกอย่างมาวางบนโต๊ะ เราต้องมองว่า ถ้าหน่วยงานมีโอกาสที่จะหารายได้อะไรบ้าง อันนั้นก็น่าจะเป็น เรื่องนำยินดีของหน่วยงาน ไม่ใช่ให้ไปตัดงบประมาณ แล้วก็ดูเหตุผล ในการของงบประมาณแผ่นดินว่าสมเหตุผลสมผลหรือไม่ โดยดูทั้งระบบ ถ้าสมควรก็อนุมัติงบประมาณให้ ตรงนี้ผมคิดว่าเป็นตัวอย่าง ของทีมพัฒนา คนที่ทำเรื่องประเมินต้องมีประสบการณ์ใน การบริหารงาน ในการทำงานต้องเข้าใจว่าเรื่องนี้จะพัฒนาขึ้นมา อย่างไร เพราะฉะนั้นเรื่องของ MQ ต้องมีวิธียัด แต่ผมคิดว่าวิธี ยัดกระบวนกรน่าจะเป็นสิ่งที่สำคัญว่าทำได้ทำอะไร โรงเรียนสัตยาไส

8 นานาทัศนะในการวิจัยประเมินผลคุณภาพของคนไทย :

โรงเรียนนอมาตยกุล โรงเรียนรุ่งอรุณ และโรงเรียนอื่นๆ อีกเป็น จำนวน มากที่มุ่งพัฒนาระดับสติปัญญาทางอารมณ์ เป็นสำคัญ

แนวการศึกษาาระดับสติปัญญาทางความฉลาด (Intellectual Quotient : IQ)

การวัดระดับสติปัญญาเป็นการวัดความเก่งจากคะแนน เซาว์ปัญญาคุณด้วย 100 หารด้วยอายุ เป็นสิ่งที่ง่ายที่สุด เนื่องจาก มีเครื่องมือวัดที่ได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับอยู่แล้ว แหล่งข้อมูลสำคัญ คือ หนังสือคลาสสิกของ Aune Anastasi : Psychological Testing ฉบับแปลโดย ศาสตราจารย์ ดร.ประชุมสุข อาชวอำรุง และคณะ ผู้ที่มีความสนใจและมีความสามารถในเรื่องนี้ คือ แพทย์หญิง จันทรีเพ็ญ ซึ่งท่านเป็นผู้เผยแพร่แนวความคิดในเรื่อง Brain-based Learning ดังนั้นการศึกษาองค์ความรู้ในเรื่องของ IQ ซึ่งก็คือ ความเก่งจะเป็นเรื่องของการนำเครื่องมือมาตรฐานต่างๆ มาประยุกต์ ใช้ เช่น แบบทดสอบ SAT หรือ IQ TEST ต่างๆ สำหรับแนวคิดทฤษฎี IQ ที่เป็นเรื่องใหม่น่าจะเป็นทฤษฎี Triarchic Theory of Intelligence ของ Robert J. Sternberg หรือว่าถ้าจะมองในแง่ของความถนัด ความถนัดเฉพาะ หรือความถนัดในการเรียนก็มีเครื่องมือวัดที่เป็น มาตรฐานทั้งนั้น เพราะฉะนั้นในเรื่อง IQ หรือความเก่งจะไม่เป็น ปัญหา แต่ความเก่งที่มาโยงกับบางเรื่อง เช่น TQ (Technology Quotient) ซึ่งก็คือเซาว์ปัญญาทางเทคโนโลยี ก็จะมีตัวอย่างจาก โรงเรียนนรุตุนสิกขาลัย ที่ทำเรื่องนี้ และมีการวัดผลอย่างถูกต้องตาม หลักวิชาของศาสตร์การวัดประเมินผล การวัดที่มาแรงในตอนี้ คือ การวัดความอดทน (Adversity Quotient : AQ) ซึ่งเป็นปัจจัยแห่ง ความสำเร็จไม่แพ้ความฉลาดของบุคคล

แนวการศึกษาในระดับสติปัญญาทางจิตวิญญาณ

(Spiritual Quotient : SQ)

ระดับสติปัญญาทางจิตวิญญาณ (SQ) เป็นเรื่องที่ต้องอาศัยกลุ่มจิตวิวัฒน์ โดยนักวิชาการในทางการศึกษาในกลุ่มนี้ได้แก่ ศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จุมพล พูลภัทรชีวิน เป็นต้น และในความเป็นจริงการวัดความสุขเป็นเรื่องของจิตวิญญาณเป็นสิ่งสำคัญ อย่างที่เรียกว่า "จิตเป็นนาย กายเป็นบ่าว" เพราะฉะนั้นการที่จะมีความสุขหรือไม่ อยู่ที่ว่ามีจิตที่สงบหรือเปล่า เพราะฉะนั้นการวัดจึงต้องอ้างอิงเรื่องแนวพุทธ ดังนั้นกลุ่มจิตวิวัฒน์ จึงน่าจะเป็นกลุ่มอ้างอิงที่ดี และน่าจะฟังฟังได้ นายแพทย์วิธานอ้างถึงงานวิจัยที่น่าสนใจมากกว่าระบบโรงเรียนหรือการเรียนในระบบโรงเรียนที่ทำมาอย่างเข้มแข็งโดยตลอดส่งเสริมในเรื่องความรู้ได้เพียง 5% เท่านั้น ส่วนอีก 95% เรียนรู้มาจากนอกระบบโรงเรียน มาจากบ้าน จากสังคม ไม่ใช่มาจากการศึกษาในโรงเรียน แต่เป็นการเรียนรู้ตามอริยาศัย พ่อแม่ และตัวแบบในสังคม ยิ่งในการพัฒนา ระดับสติปัญญาทางจิตวิญญาณแล้ว แน่นนอนการศึกษาในระบบคงจะมีบทบาทน้อยมาก ในความเป็นจริง เรื่องนี้เป็นข้อดีของรัฐบาล ที่ให้ความสำคัญกับเรื่องคุณธรรมจริยธรรม อย่างไรก็ตาม ที่ผ่านมานิเวศทางการศึกษาก็พูดเรื่องคุณธรรมจริยธรรมกันมามาก แต่ว่าส่งสัญญาณไปยังไม่ถึงรัฐบาลและผู้นำประเทศ แต่ว่าตอนนี้เป็นโอกาสดีมาก จึงน่าจะทุ่มเทเรื่องของการศึกษาวิจัยและพัฒนา เรื่องพวกนี้ แม้จะยังไม่ถึงขั้นตอนการศึกษาในเรื่องของการวัด ประเมินผลก็ตาม แต่ก็เป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องศึกษาวิจัยให้ลึกซึ้งต่อไป ทั้งในส่วนที่เป็นการศึกษาพัฒนา สร้างความเข้าใจ สร้างกรอบความคิด สร้างทฤษฎี

โดยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา น่าจะเป็นเครือข่ายกับ มหาวิทยาลัย เช่น สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ และคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ซึ่งปัจจุบันก็มีนักวิชาการที่สนใจในเรื่องนี้หลายคน ดังนั้นผมคิดว่า สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาต้องคิดถึงนักวิชาการที่สนใจในเรื่องการวัดทางจิตวิทยา จิตสติ จากมหาวิทยาลัยต่างๆ แล้วเชิญมาทำงานร่วมกัน เช่น จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นต้น นอกจากนั้น ในเรื่องของจิตสำนึกพลเมือง (Civic Education) ซึ่งศาสตราจารย์ชัยอนันต์ สมุทวณิช เป็นผู้บัญญัติ ก็มีเรื่องที่น่าสนใจ คือ Civic Conciousness คือการที่คนมีความรู้สึกว่าตนเองเป็นพลเมืองหรือพลโลกที่มีหน้าที่รับผิดชอบอะไรบ้าง นักวิชาการที่เป็นผู้นำในเรื่องนี้ คือ John Cogan สำหรับนักวิชาการไทยที่สนใจเรื่องนี้ได้แก่รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริเดช สุขชีวะ และ ดร.ณัฐฐภรณ์ หลาวทอง ซึ่งผมอยากให้ทำเป็นโครงการร่วมกันกับคณะครุศาสตร์ โดยผ่านทางรองศาสตราจารย์ ดร. ศิริเดช สุขชีวะ เพื่อพัฒนาพร้อมกัน โดยอาจจะทำเป็นโครงการประมาณ 3 - 5 ปี คล้ายๆกับ IEA Civic Project ซึ่งน่าเสียดายที่ประเทศไทยไม่ได้ไปร่วมทำวิจัยด้วย ทั้งๆที่ในความเป็นจริงประเทศไทยมีจุดเด่นในเรื่อง Civic Conciousness มากเนื่องด้วยวัฒนธรรมไทยและคุณลักษณะหลายๆ อย่างของคนไทย ผมคิดว่าอยากให้เป็นโครงการระยะยาว แล้วก็ทำวิจัยตั้งแต่ขั้นการทบทวนวรรณกรรมในเชิงองค์ความรู้ทั้งในเรื่องภาวะสันนิษฐาน (Construct) แนวคิด ทฤษฎี รวมทั้งวิธีการพัฒนา และกำหนดไว้ในเรื่องการประกันคุณภาพ แล้วจึงประเมินผล โดยอยากให้มีการประเมินเรื่องนี้ในการประกันคุณภาพภายใน ไม่ใช่

การไปประเมินนานๆ ครั้ง ซึ่งไม่ทันการ เราควรจะเป็นคนรวบรวม อาจจะใช้วิธีการที่เรียกว่า Unobtrusive ซึ่งผมเคยเขียนลงในวารสาร สภาการศึกษา เรื่อง Unobtrusive Measurement คือเป็นตัววัดที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เช่น การวัดว่าการแสดงลิเกสนุกมากน้อยแค่ไหน ให้วัดจากปริมาณขยະที่ห่างจากโรงลิเกไม่เกินสิบเมตร ถ้าปริมาณขยະมากแสดงว่าลิเกสนุกมากโดยไม่ต้องไปถามจากผู้ชม ในความเป็นจริง ตำรวจจะใช้วิธีนี้ในการสืบสวนค่อนข้างมาก เช่น การเก็บหลักฐาน การเก็บลายมือ แล้วก็รวบรวมหลักฐานต่างๆ แล้วจึงเอามาเทียบเคียงกัน เพราะฉะนั้นการวัดแบบนี้ น่าจะเป็นการวัดที่ดี โดยเฉพาะการวัดสิ่งยากๆ ที่เป็น Non - Cognitive โดยอาจจะวัดที่กระบวนการวัดที่การปฏิบัติ โดยเฉพาะเรามีเรื่องการประกันภายในอยู่แล้ว ก็ให้ส่งเสริมให้มีการวัดเรื่องเหล่านี้ด้วย โดยที่ผู้ถูกวัดไม่รู้ว่าจะนำมาใช้ทำอะไร อันนี้ก็จะเป็นหลักฐานที่ดี

ในเรื่องของการวัดกระบวนการ หรือวัดการปฏิบัติ หรือวัดจากร่องรอยที่เหลืออยู่ เพื่อนำมาใช้อ้างอิง (Infer) เป็นสิ่งที่มีประโยชน์มากและเชื่อถือได้ เช่น เรื่องการประเมินวิทยฐานะครูโดยดูจากหลักฐานที่แสดงถึงความเป็นครูที่ดี ไม่ใช่ใช้แบบรายงานตนเอง ซึ่งไม่มีทางได้ความจริงได้อย่างมั่นใจ การประเมินจากร่องรอยที่เหลืออยู่จะดูจากความสนใจลูกศิษย์ ดูจากแผนการสอน ซึ่งขณะนี้จำแนกได้ดีมากเนื่องจากครูไม่ทำแผนการสอน แต่จะซื้อมา ขณะนี้ครูซื้อทุกอย่างตั้งแต่หนังสือ อุปกรณ์การเรียนการสอน ซึ่งจริงๆ เราต้องส่งเสริมให้ครูทำอุปกรณ์การเรียนการสอนและแผนการสอน สร้างข้อสอบ รวมทั้งการเขียนสมุดพกอย่างมีคุณภาพ ถ้าประเมินโดยดูจากสิ่งเหล่านี้จะจำแนกครูได้ดี โดยเฉพาะสมุดพกจะสะท้อนดี

12 นานาทัศนะในการวิจัยประเมินผลคุณภาพของคนไทย :

ที่สุดว่าครูรู้จักนักเรียนมากน้อยแค่ไหน และสะท้อนพ่อแม่ด้วยเช่นกัน ถ้าเขียนสมุดพกที่มีคุณภาพ ครูจะต้องรู้จักเด็กเป็นรายบุคคล ซึ่งสามารถสะท้อนได้อย่างดีว่าครูพัฒนาการของเด็กทุกด้าน มากน้อยเพียงใด ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีมาก รวมทั้งใช้จำแนกครูได้ดีมากด้วย เพราะฉะนั้นต้องยกเครื่องเรื่องการเขียนสมุดพกของครู แล้วถ้าทำ สมุดพกอิเล็กทรอนิกส์ โดยใช้เลขประจำตัวประชาชน 13 หลัก คือเก็บ ข้อมูลทุกอย่างของเด็กคนนั้นตั้งแต่เกิดมาจนถึงชั้นไหนก็แล้วแต่ เพราะฉะนั้นจะทำให้เรารู้ข้อมูลของเด็กในทุกมิติ แล้วก็ค่อยเอาข้อมูล นั้นมาให้คะแนน ก็จะวัดอะไรได้ต่อไปอีกหลายอย่าง แต่ต้องไม่ใช่ ลักษณะการตั้งเป็นโครงการ เช่น ให้ทำสมุดพกเพื่อใช้ในการประเมิน ซึ่งจะไม่มีทางสำเร็จ การเป็นนักประเมินต้องเหมือนซีไอเอ คือจะต้อง เข้าไปร่วมพัฒนากับผู้ถูกประเมิน แต่ไม่บอกว่าเมื่อพัฒนาแล้วอะไรจะเกิดขึ้น หรือว่าเราจะมาทำอะไรกับบอกไม่ได้ นอกจากเรื่องสมุดพังก็น่าจะดูเรื่องข้อสอบที่ครูใช้ ถ้าครูซื้อข้อสอบมาอีกก็เป็นครูต่ำกว่ามาตรฐาน แต่ถ้าครูสร้างข้อสอบเอง ก็ดีขึ้นมาอีกกระดับ แต่ดูว่าสร้างขึ้นมามีการทำให้การออกข้อสอบหรือไม่ มีการทดสอบความเที่ยงและความตรงของข้อสอบหรือไม่ ถ้าครูได้รับการพัฒนาแบบนี้ แล้วใช้เป็นหลักฐานในการประเมินก็จะดีมาก สามารถสะท้อนคุณภาพของครูได้อย่างแท้จริง และไม่เสียค่าใช้จ่ายมากนัก ที่สำคัญยิ่งเป็นการประเมินแล้วทำให้เกิดพัฒนางานประจำทำให้ครูดีขึ้น ครูเก่งขึ้น อันส่งผลให้ลูกศิษย์ดีขึ้นและเก่งขึ้นด้วย การประเมินผู้บริหารก็สามารถใช้แนวทางนี้ได้เช่นเดียวกัน โดยสรุปการวัดจากร่องรอยที่เหลื่ออยู่ (Unobtrusive Measurement) น่าจะเป็นแนวทางที่เหมาะสม แต่ต้องได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง

ไม่ใช่การประเมินที่ต้องการให้ตกกันทั้งประเทศ แต่ว่าเป็นการประเมินมาตรการดูว่าได้ผลหรือไม่ แต่ก่อนมาถึงเรื่องนี้ต้องมีเรื่องการพัฒนา คือ Evaluation and Development ; Development and Evaluation ซึ่งก็คล้ายกับการทำ Research and Development; Development and Research นั่นเอง ผมคิดว่าปัญหาเรื่องของการศึกษา เรื่องของคุณภาพของคนเป็นเรื่องสำคัญและเป็นเรื่องใหญ่ในการที่ยกเรื่องคุณภาพคนดี เก่ง มีความสุข ขอให้ทำอย่างจริงจัง และทำอย่างต่อเนื่อง ผมคิดว่าโจทย์สำคัญ คือ การพัฒนาให้เกิดขึ้นให้ได้ แล้วจึงประเมินและปรับปรุงพัฒนาต่อ ผมคิดว่าน่าจะเป็น โครงการระยะยาวที่ดำเนินงานร่วมกับสถาบันต่างๆ เริ่มตั้งแต่การพัฒนากรอบความคิด ทฤษฎีโครงสร้าง เพื่อให้การวัดมีมาตรฐาน และสามารถอธิบายได้

แนวการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทานให้คนไทยและประเทศไทยประกอบด้วยองค์ประกอบ คือ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข **สามห่วง** คือ การทำอะไรพอประมาณ มีเหตุ มีผล มีภูมิคุ้มกันที่ดี การมีภูมิคุ้มกันที่ดีก็คือการที่รู้จักว่าอนาคตอะไรที่จะเกิดขึ้น การเปลี่ยนแปลงจะมีอะไรบ้าง เราจะปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงอะไรอย่างไร **สองเงื่อนไข** คือ เงื่อนไขเรื่องการรอบรู้ คือเรื่องความรู้ กับเงื่อนไขเรื่องคุณธรรม จริยธรรม ความเพียรของพระมหากษัตริย์ คือตัวอย่างเรื่องความเพียร เรื่องซื่อสัตย์สุจริต เรื่องแบ่งปัน คือการไม่เห็นแก่ตัว แท้จริงถ้าพิจารณาศึกษาปรัชญา

14 นานาทัศนะในการวิจัยประเมินผลคุณภาพของคนไทย :

ของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็จะได้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทยที่ "ดี เก่ง และมีความสุข" อยู่ร่วมกัน ที่พูดมาในช่วงแรกจะเป็นการเสนอแนวการศึกษา แบบแยกส่วน คือ ถ้า MQ ก็คืออย่างนี้ EQ ก็คืออย่างนี้ IQ ก็แสดงว่า เก่งแบบนี้ แยกส่วนกันไป แต่การศึกษาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง จะผสมผสาน เรื่องความดี เช่น เอาความดีเป็นตัวตั้งใช้ความรู้ คือความเก่ง เป็นเครื่องมือ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ทั้งใน สังคมไทย และกับสังคมโลก ดังนั้นเราก็ต้องถือว่าเรามีหน้าที่ต้อง ทำให้โลกนี้มีความสุขและอยู่ร่วมกันได้ ไม่แบ่งแยก ในโลกปัจจุบัน บางประเทศมี นโยบายให้ประเทศต่าง ๆ ปรองดองกัน เพื่อประเทศของตน จะได้ขายอาวุธได้ แบบนี้ไม่ดี ถือว่าประเทศนี้ไม่ต้องการให้โลกนี้ สงบสุข ถือว่าประเทศนี้เป็นบริษัทจำกัดไม่ใช่เป็นประเทศ บริษัท จำกัดหมายความว่ามุ่งกำไรและผลประโยชน์ที่บริษัทของตน ไม่สนใจ บริษัทอื่น เพราะฉะนั้นน่าสนใจมาก ในการที่จะวัดคนดี คนเก่ง และ คนมีความสุขตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งผมยังไม่มีเวลา วิเคราะห์ละเอียดถึงความเชื่อมโยงระหว่างเรื่อง " Q... " ทั้งหลาย ที่พูดในช่วงแรกกับทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง แต่ที่เห็นชัดเจนและ น่าสนใจ ก็คือการผสมผสาน บูรณาการเรื่องของความดี ความเก่ง ความสุขเป็นหนึ่งเดียว ซึ่งเป็นเรื่องน่าสนใจมาก แล้วก็สอดคล้องกับ บริบทของเราเองภายใต้วัฒนธรรมของคนไทย แนวคิดนี้เป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษาและทำอย่างจริงจัง คงมีงบประมาณสนับสนุนเต็มที่ เนื่องจากเป็นนโยบาย ที่สำคัญของรัฐบาล เพราะฉะนั้นในการทำเรื่องนี้ถ้าใช้แนวการศึกษา โดยใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐาน แล้วนำแนวความคิดเรื่อง " Q..." ทั้งหลายสอดประสานก็จะดีมาก

การศึกษาตามแนวปฏิรูปการศึกษา

การปฏิรูปการศึกษาตามแนวทางของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติมีการกำหนดเรื่อง "ความดี ความเก่ง และความสุข" ไว้ในมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งก็สามารถแยกแยะตามปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียงได้ ซึ่งปัจจุบันก็มีการจัดทำมาตรฐานการศึกษา ชั้นพื้นฐาน มาตรฐานการอาชีวศึกษา มาตรฐานการอุดมศึกษา โดยเฉพาะมาตรฐานการศึกษาชั้นพื้นฐานก็ต้องชื่นชมในความสำเร็จ ที่ออกมา เป็นความสมหวังของการปฏิรูปการศึกษาประการหนึ่งที่สำคัญ ในความเห็นของผม ความสำคัญของมาตรฐานการศึกษา อยู่ที่ความครอบคลุม และสามารถนำไปปฏิบัติได้มากน้อยเพียงใด และตัวบ่งชี้มีความชัดเจนหรือไม่ ส่วนวิธีการเขียนเป็นสไลด์ของแต่ละคน อย่างไรก็ตาม การที่มีการจัดทำมาตรฐานการศึกษาครบทุกระดับแล้วกำหนดเรื่อง "คนดี คนเก่ง และคนมีความสุข" ไว้แล้ว ก็เป็นเรื่องที่ดี โดยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาอาจจะไม่ต้องทำหน้าที่วัด แต่จะต้องเป็นหน่วยกระตุ้นให้มีการดำเนินงาน และใช้ผลจากการวัดดังกล่าว สำหรับองค์กรที่จะต้องมีส่วนที่วัดการจัดการศึกษาด้านผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษา คือ สำนักทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (สทศ.) เนื่องจากได้มีการกำหนดเป็นอำนาจหน้าที่ไว้แล้ว ไม่ใช่ทำหน้าที่เพียงแค่การวัดตามหลักสูตร วัดตามกลุ่มสาระ เนื้อหาวิชา แต่ต้องวัดอิงมาตรฐานการศึกษาของชาติ ซึ่งท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวง ศึกษาธิการ (ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน) ก็ได้มอบเป็นนโยบายไว้แล้วว่าการวัดผู้สำเร็จการศึกษาของ สทศ. ต้องอิงมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ โดยต้องตกลงมาตรฐานขั้นต่ำกันให้ชัดเจน มิใช่เป็นการวัดเพื่อจะเข้ามหาวิทยาลัย ซึ่งที่จริง

เป็นเพียงผลพลอยได้ ดังนั้นจึงต้องมีการสร้างความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องนี้กันให้ชัดเจนทั่วไป ซึ่งสภาการศึกษาน่าจะเป็นเจ้าภาพ ในเรื่องนี้ได้อย่างดี โดยเชิญผู้เกี่ยวข้องทั้งหลายมาคุยพร้อมกันว่า ที่เรากำหนดไว้ เช่น มาตรฐานขั้นพื้นฐานซึ่งมีแปดมาตรฐานผู้เรียน มีนิยามดี เก่ง มีความสุข สอดคล้องกันในนั้น แต่มันมากเกินไป หรือ ที่จริงในเชิงของการพัฒนามากไว้หน่อยดี แต่ว่าเราอาจจะต้อง ตกลงกันว่าเวลาวัดจะวัดอย่างไรเพื่อให้โรงเรียน/ สถาบันการศึกษา มีจุดเน้นในการจัดสรรทรัพยากรและการพัฒนา ซึ่งดูจะไม่ค่อยชัดเจนนี้ จริงๆ สมศ. ก็รอผลการวัดของ สทศ. เพื่อใช้เป็น พื้นฐานก่อนไปประเมินโรงเรียน โดย สมศ. จะใช้การสุ่มตัวอย่าง ตรวจสอบว่าผู้เรียนเป็นอย่างไร แบบนี้ก็จะเป็นการยืนยันที่ สทศ. วัดมา แต่ตอนนี้ สทศ. วัดแค่ระดับมัธยมศึกษา คือแค่ มัธยมศึกษาปีที่ 6 ก็เลยยังใช้ประโยชน์ไม่ได้มากนัก ถ้าปีต่อไป มีการวัดตั้งแต่ระดับประถมศึกษา เช่น ประถม 3 ประถม 6 มัธยม 3 มัธยม 6 ก็จะมีข้อมูลเรื่องของคุณภาพทั้งเด็กดี เด็กเก่ง เด็กมีความสุขที่เป็นการวัดระดับชาติตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ และนำเสนอตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ด้วย และผู้ที่ จะนำผลไปใช้ คือ สภาการศึกษาและ สมศ. รวมทั้งกระทรวง ศึกษาธิการโดยรวมด้วย นอกจากนั้นจะต้องให้ สทศ. วัดทั้ง ระดับอาชีวศึกษาและอุดมศึกษาโดยอิงมาตรฐาน เช่น ระดับ อุดมศึกษาวัดออกมาเป็นคุณวุฒิปริญญาตรีของแต่ละสาขา เป็นต้น ดังนั้นการวัดตามแนวทางที่สาม คือ การประเมินตามมาตรฐานของ ผู้เรียนหรือผู้สำเร็จการศึกษา ซึ่งก็จะมีข้อมูลการประกันภายในที่ทำ

ทุกปีอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นเวลาสภาพการศึกษาจะใช้ ก็จะใช้ได้ เห็นแนวโน้มนี้ก็จะทำให้สามารถเจาะลึกทำอะไรเพิ่มเติมได้

โดยสรุป ทั้งหมดเป็นแนวการศึกษา 3 ประการที่เสนอในการบรรยายครั้งนี้ **แนวทางที่หนึ่ง** คือ แนวการศึกษาในส่วนที่เป็นเรื่องของ " Q..." ต่างๆที่ทำอยู่ในระดับโลก **แนวทางที่สอง** คือ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว **แนวทางที่สาม** คือ การประเมินตามมาตรฐานผู้เรียน ในการดำเนินงานจะใช้ทั้งสามเรื่องบูรณาการเข้าด้วยกัน แล้วใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นตัวนำหลัก ก็จะเป็นเรื่องที่น่าสนใจมาก หรือใช้การวัดผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษาที่เป็นประจำ โดยสถานศึกษา และ สทศ.มาจำแนกวิเคราะห์ตามมาตรฐานการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และตาม "Q" ต่างๆ ก็เป็นเรื่องที่น่าสนใจและมีความเป็นไปได้สูง รวมทั้งเป็นการทำงานเชื่อมโยง ระหว่างหน่วยงาน ลดการซ้ำซ้อน สะท้อนประสิทธิภาพของระบบราชการยุคปฏิรูปที่ชัดเจน อย่างไรก็ตามก็ดีเป็นภาระหน้าที่ของสภาพการศึกษาที่จะต้องไปศึกษาเพิ่มเติม ข้อสำคัญ**ประการแรก**คือ จะต้องทำให้ "Construct" ดี เก่ง และมีมีความสุขให้ชัดมากที่สุด โดยอาจหานักวิจัยมาร่วมทำ **ข้อที่สอง**จะเป็นไปตามที่นายแพทย์วิจารณ์ พานิชแนะนำไว้ คือ สภาพการศึกษาต้องประเมินทั้งระบบ ต้องประเมินแผน ไม่ใช่ประเมินแค่ผลลัพธ์ภาพรวม แล้วก็บอกว่า ประเมินผลสำเร็จของการจัดการศึกษา ผลสำเร็จของการจัดการศึกษา ไม่ใช่แค่ พรบ.การศึกษาแห่งชาติ เพราะฉะนั้นอย่าไปนิยามปฏิบัติการตามมาตราที่ปรากฏใน พรบ.การศึกษาแห่งชาตินั้น เพราะอาจจะไม่ครอบคลุม หรือที่เขียนมา

ในโครงการนี้ดีมากที่บอกว่า เราให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ไม่ใช่เรื่องของการจัดการศึกษาในระบบและนอกระบบ แบบในระบบคือ ขณะนี้เราไม่ได้จัดนอกระบบแบบนอกระบบ แต่เราจัดการศึกษานอกระบบแบบในระบบ เพราะฉะนั้น คนทำวิจัยประเมินผลจะต้องมีความสามารถมากในระดับความคิด หมายความว่า เวลาที่เราจะประเมินความสำเร็จของการจัดการศึกษา ต้องพิจารณาตั้งแต่กระบวนการ/ความคิดว่า ถูกต้องหรือไม่ที่คิดแบบนี้ ประเมินกระบวนการ/ประเมินวิธีคิด เช่น คราวที่แล้วเราคิดไม่ถูกต้องที่บอกว่า เมื่อกำหนดสาระด้านการศึกษาไว้ในรัฐธรรมนูญแล้วเป็นการประกันการปฏิบัติ ซึ่งเป็นความคิดที่ผิด เพราะไม่เป็นจริง ต้องรีบประเมินแล้วเขียนเป็นบทเรียนไว้เลยว่า อย่าคิดแบบนี้อีก ไม่พอเพียง ลักษณะเช่นนี้จะใช้ได้ต่อเมื่อเป็นรัฐบาลผสม แต่ถ้าเป็นรัฐบาลพรรคเดียวไม่มีวันใช้ได้เพราะแก้กฎหมายได้ง่าย เราลืมนึกไป เพราะเราไม่มีประสบการณ์รัฐบาลเข้มแข็ง สิ่งนี้ต้องขอบคุณรัฐบาลที่แล้ว ให้ถือเป็นบทเรียนที่สำคัญแล้วสภาการศึกษาต้องศึกษาและบันทึกไว้ว่า เป็นบทเรียนเรื่องการปฏิรูปการศึกษาจากรัฐบาลที่แล้ว รวมทั้งเรื่ององค์การมหาชน ซึ่งในความหมายที่เป็น Public Service ดีมาก แต่พอเอาเข้าไปไว้ในกระทรวงที่มีความคิดแบบเดิมและให้คนเดิมทำ จึงไม่เกิดนวัตกรรมอะไรใหม่เลย ต้องยกเครื่องกันใหม่ และยิ่งการปฏิรูปครั้งนี้ต้องยกเครื่องใหม่ทั้งระบบจึงเกิดบทเรียนต่าง ๆ ที่ต้องจดจำไว้ เพราะฉะนั้นสภาการศึกษาเองก็ต้องวิจัยและประเมิน ระบบการศึกษา กระบวนการจัดการศึกษา กระบวนการปฏิรูปการศึกษาว่า 7 ปี เรามีบทเรียนอะไรบ้าง ในการปฏิรูปครั้งนี้ที่รัฐบาลสอนเรา

ประชาชนสอนเรา ศึกษาว่าทำไมถึงเกิดความไม่พอใจ มีการกล่าวหาว่าใช้แนวความคิดมาจากต่างประเทศ และอีกหลายเรื่องซึ่งในความเห็นของผมน่าสนใจมาก ถ้าเราทำวิจัยเชิงประเมินกระบวนการนวัตกรรม และวิธีคิด สภาการศึกษาจะเหมาะสมที่สุด โดยเริ่มตั้งแต่ประเมินเรื่องระบบการศึกษา เรื่องแผน เรื่องการนำแผนสู่การปฏิบัติ และผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติ โดยไม่ใช้การวิจัยประเมินเชิงปริมาณที่เน้นแบบนิยามปฏิบัติการซึ่งมักจะเป็นการสรุปที่เร็วเกินไป แต่ต้องดูตามความเป็นจริง ควรวิจัยประเมินผลสภาพความเป็นจริง ซึ่งจะนำไปใช้ประโยชน์ได้ ข้อสำคัญ *ประการที่สาม* คือ เรื่องวิธีวิทยาการวิจัยประเมินผล ตอนนี้อยู่กับบัญญัติเอาวิจัยประเมินผลอยู่ด้วยกัน เนื่องจากที่ผ่านมามีคนเข้าใจว่างานประเมินผล ไม่เป็นงานวิชาการ ไม่มีคุณค่าในเชิงองค์ความรู้เพราะไม่ใช่งานวิจัย ที่จริงความคิดนี้เปลี่ยนไปตั้งหลายสิบปีแล้ว แต่ก็ยังมีคนไม่เข้าใจ จริงๆ ตรงนี้ในเรื่องภารกิจของ สมศ. ก็พยายามทำเรื่องแบบนี้ คือ อาจจะต้องจับมือกันสร้างความเข้าใจในศาสตร์สาขานี้ให้กับผู้คน โดยเฉพาะผู้คนที่จะต้องไปตัดสินผลงานคนอื่น จะต้องให้ความเข้าใจตรงนี้ เพราะฉะนั้นความเข้าใจเรื่องวิธีวิทยาการวิจัยประเมินผลเป็นเรื่องสำคัญ ตอนนี้อยู่กับบัญญัติเอาวิจัยประเมินผลเป็นเรื่องสำคัญ ตอนนี้อยู่กับบัญญัติเอาวิจัยประเมินผลเป็นเรื่องสำคัญ ตอนนี้อยู่กับบัญญัติเอาวิจัยประเมินผลเป็นเรื่องสำคัญ

สำหรับงานครั้งนี้เรื่องการออกแบบการทำ (Design) อยู่ที่ Concept ของคำว่า การวิจัยประเมินผล เพราะฉะนั้นเมื่อเราใส่คำว่าวิจัยลงไป ก็หมายความว่าต้องมียุทธศาสตร์ความรู้ออกมาจากการประเมินด้วย การที่จะมียุทธศาสตร์ความรู้ออกมาก็ต้องไปโยงกับการออกแบบการวิจัย อันนี้สำคัญ ถ้าเริ่มด้วยความคิดแบบนี้ก็ต้องมาดูเรื่องการ

20 นานาทัศนะในการวิจัยประเมินผลคุณภาพของคนไทย :

ออกแบบการวิจัย (Research Design) ขณะนี้การออกแบบการวิจัยแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ 1) การวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ (Qualitative or Quantitative Design) และ 2) การใช้ตัวแปรเดียวหรือหลายตัวแปร (Single or Multiple Variable) ถ้าเราออกแบบโดยใช้ตัวแปรเดียวด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ คือ การประเมินที่ละตัวแปร อธิบายที่ละตัวแปร แบบนี้ย้อนยุค 50 ปี แล้วถนัดทำกันมาก แต่ปัจจุบันแบบนี้ต้องไม่ทำ ถ้าจะทำตัวแปรเดียวต้องใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นการศึกษาตัวแปรหลักตัวเดียว แต่ศึกษาตัวแปรอื่นเป็นการควบคุมเพื่อช่วยอธิบายหรือการเจาะลึกบางเรื่องเป็นกรณีศึกษา ตัวอย่างเช่นการทำกรณีศึกษาโรงเรียนตรุณสิกขาลัยหรือโรงเรียนสัตยาไสว่ามีการประเมินนักเรียนเก่ง ดี มีสุข อย่งไร มีการพัฒนาอะไร อย่งไร มีการอธิบายว่าโรงเรียนมีกระบวนการอย่างไร หลักสูตรเป็นอย่างไร การจัดการเรียนการสอน ทำอย่างไร เป็นต้น เพื่อตอบคำถาม "why and how" มากกว่าตอบคำถาม "what" ถ้าจะให้ผลวิจัยสรุปพาดพิงได้กว้างขวางก็ควรใช้การศึกษาแบบพหุกรณี เป็นต้น เพราะฉะนั้นการออกแบบการวิจัยที่สภากาการศึกษาควรต้องเป็นการใช้ตัวแปรหลายตัวและใช้การวิจัยเชิงปริมาณในลักษณะที่เป็น Causal Model คือ กำหนดให้ตัวแปร "ดี เก่ง และมีความสุข" เป็นตัวแปรตาม และหาตัวแปรต้นที่เป็นสาเหตุเชิงระบบการศึกษาว่ามีอะไรบ้าง เชิงแผนมีอะไรบ้าง เชิงการปฏิบัติมีอะไรบ้าง กำหนดนิยามตัวแปรเหล่านั้นที่เป็นระดับชาติ แล้วก็กำหนดเป็นตัวแบบ (Model) ออกมา ตัวแบบมีการออกแบบได้สองส่วน คือ ส่วนที่เป็นกรอบความคิด (Conceptual Model) แต่ถ้ามีองค์ความรู้สนับสนุนมากพอก็จะสามารถออกแบบเป็น Lisrel Model

ได้ ซึ่งศาสตราจารย์ ดร. นงลักษณ์ วิรัชชัย เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถในเรื่องนี้มาก อย่างไรก็ตามถ้าจะทำเป็น Lisrel Model ต้องดูให้ดี ถ้าความรู้ไม่มากพอห้ามใช้เพราะจะหลงทาง เพราะฉะนั้นจะต้องทบทวนวรรณกรรมให้ดี แล้วก็กำหนดเป็น Causal Model แต่ไม่ได้บังคับว่าจะต้องใช้เชิงปริมาณหรือเชิงคุณภาพ จากการวิจัยเชิงปริมาณควรสอบทานผลวิจัยด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพหรือในทางกลับกันก็ดี แต่ที่สำคัญคือต้องให้เป็นการเชื่อมโยงเหตุและผล แล้วก็ค่อยวัดตัวแปรพวกนี้ แล้วก็วิเคราะห์ ซึ่งจะต้องรู้ความรู้ ออกมาแน่นอน เพราะฉะนั้นจะได้ทั้งการประเมิน ได้ทั้งองค์ความรู้ แล้วจะนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายด้วยว่าเราต้องการจะให้ตัวแปรตามเหล่านี้เพิ่มขึ้น มีตัวแปรที่เป็นเหตุอะไรบ้าง แต่เรื่องแบบนี้ต้องให้คนดี คนเก่ง และคนที่มีความสุขที่มีประสบการณ์มาทำ และต้องเป็นคนมุ่งมั่นในการที่จะทำ มีสมาธิในการทำ และต้องได้รับการสนับสนุนให้ทำ อย่างรีบร้อน คือแบ่งการทำงานเป็นช่วงเวลา เช่น ช่วงแรกเป็นการทบทวนวรรณกรรมเพื่อให้ได้ความรู้ความเข้าใจ ช่วงที่สองเริ่มเก็บรวบรวมข้อมูล จนถึงช่วงเวลาสุดท้ายก็จะได้งานที่สมบูรณ์ เป็นต้น และควรใช้ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ที่บูรณาการเข้าด้วยกัน ถ้าทำได้อย่างนี้ก็จะได้เป็นการวิจัยประเมินผลที่ใหม่ สภาการศึกษาต้องคิดและทำงานในลักษณะแบบนี้

22 นานาทักษะในการวิจัยประเมินผลคุณภาพของคนไทย :

วิธีวิทยาการวิจัยประเมินผล ความสำเร็จของการจัดการศึกษาภาพรวม คุณภาพของคนไทย ดี เก่ง และมีความสุข²

ผศ.ดร.จุมพล พูลภัทรชีวิน

วิธีวิทยาการวิจัยประเมินผลความสำเร็จของการจัดการศึกษาภาพรวมคุณภาพของคนไทย "ดี เก่ง และมีความสุข" เป็นเรื่องน่าสนใจ เป็นเรื่องที่ดีๆ ไม่มีอะไรเสียหาย ตั้งใจอยากจะทำด้วยกัน อยากฟังความรู้สึก ความคิดของนักประเมินและผู้ที่เกี่ยวข้องว่าเวลาที่พูดเรื่องดี เก่ง มีสุข ท่านรู้สึกอย่างไร โดยเฉพาะสำนักประเมินผล การจัดการศึกษาที่ต้องทำงานด้านนี้ ซึ่งเป็นเรื่องที่ยากเป็นนามธรรม และยาก ผมคิดว่าเรื่องที่ยากไม่จำเป็นจะต้องทำให้ง่าย แต่ต้องทำความเข้าใจว่าทำไมจึงยาก ยากเพราะอะไร เมื่อใดก็ตาม ถ้าเราจะทำสิ่งที่ยาก สิ่งที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมเพื่อวัด และประเมินให้ได้ ถ้าเราเริ่มต้นที่จุดนี้ตั้งแต่เริ่มต้นนั่นคือปัญหา ข้อแรกของนักวิจัยและนักประเมิน เพราะว่าท่านได้ไปจำกัดความหมายที่แท้จริงของสิ่งที่ควรจะเป็นเรียบร้อยแล้ว ผมก็เป็นนักวิชาการและเป็นนักวิจัย ถูกฝึกอบรมมาในทำนองนี้ เช่นเดียวกัน

---

² การบรรยายเมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2550 เวลา 09.00 - 12.00 น.

ณ ห้องประชุมสิปนนท์ เกตุทัต สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

กรอบแนวคิดวิธีดำเนินการประเมินผลตามระบบเดิม

การประเมินผลในระบบเดิมเริ่มต้นจากการกำหนดความหมายของคำและเรื่องที่จะทำโดยเฉพาะ technical term อย่างเรื่องทีพูดในวันนี้ คือ ดี เก่ง มีความสุข ทุกคนตั้งใจมาฟังเหมือนกับว่าผมจะมีคำตอบชัดเจนแน่นอนว่าเก่งคืออะไร ดีคืออะไร มีความสุขคืออะไร เพื่อจะได้พัฒนาเป็นตัวบ่งชี้หรือตัวชี้วัด แล้วจะได้เอาไปสังเกต เอาไปประเมินว่า มันมีหรือไม่ ถ้าพูดภาษาวิจัยคือ operational definition ของ 3 คำนี้ คืออะไร เมื่อใดก็ตามที่เราเริ่มต้นด้วยตรงนี้เท่ากับว่าเราพยายามจะสร้างเกราะป้องกันตัวเองมากเกินไปใช้หรือไม่ ว่าฉันกำหนดไว้แค่นี้ ฉันจะทำ จะไปดูแลนี้ ซึ่งถ้าไปดูจากขอบเขตการวิจัย ข้อจำกัด และข้อตกลงเบื้องต้นมักจะเป็นอย่างนี้

เมื่อใดที่เรากำหนดความหมายหรือจำกัดความของสิ่งที่เป็นนามธรรม เมื่อนั้นความชัดเจนเฉพาะของผู้ทำก็เกิดขึ้น แต่อาจจะไม่ถูก แต่เราก็ได้ทำตามนั้นไปเรียบร้อยแล้ว นี่คือปัญหาแรกของการเริ่มต้นของนักวิชาการโดยเฉพาะนักวิจัย และนักประเมินที่ต้องการได้ตัวชี้วัด/ตัวบ่งชี้ชัดๆ จะได้เข้าไปประเมินต่อไป

ผมจะบอกว่าวิธีคิดแบบนั้นมีปัญหาอะไรบ้าง ไม่ได้บอกว่าวิธีคิดแบบนั้นไม่ดี ส่วนดีก็มี แต่อยากฝากเป็นแง่คิดตั้งแต่เบื้องต้นในเรื่องของความดี ความเก่ง ความสุข พูดค่อนข้างง่ายแต่เดี๋ยวจะทำให้มันยากขึ้น ขอยกตัวอย่างง่ายๆ จากเรื่องจริงๆ เพื่อให้เราคิดตั้งแต่เบื้องต้น ซึ่งเราจะรู้สึกกว่าที่เราคิดว่าเราจะทำมันอาจจะผิด เช่นเรื่องเก่ง ถามว่าคุณทักซิณเก่งไหม คำตอบคือเก่ง ถามต่อไปว่าเป็นคนดีไหม หลายคนจะอึ้ง คนที่ชอบก็บอกว่าดี คนที่ไม่ชอบก็บอกว่าไม่ดี ถามต่อว่า คุณทักซิณมีความสุขไหม คำตอบก็ขึ้นอยู่กับหลาย

ปัจจัย ถามว่าความดี หรือไม่ดีของใคร ใครตัดสิน คุณกล้าพูดแทนเขาหรือ หรือคุณสังเกตพฤติกรรม หรืออ่านจากหนังสือพิมพ์ บางคนก็ฟัง จากวิทยุ 92.25 มาก ก็จะมองไม่ดี ถูกไม่ถูก หรือถามว่าคุณสมคิด เป็นคนเก่งใหม่ เป็นคนดีใหม่ ถ้าเอาจากที่ฟังๆ มาๆ คิดว่าคุณสมคิด เป็นคนดีใหม่ ถ้าตอบว่าดี ถามต่อว่ามีความสุขไหม ถ้าดูจากวันที่ออกมาแถลงข่าวไม่น่าจะมีความสุขเพราะเสียงสั้นเหงื่อเต็มไปหมด อีกหนึ่งท่าน ท่านนายกคนปัจจุบันเป็นคนเก่งใหม่ เป็นคนดีใหม่ มีความสุขไหม ตกลง 3 สิ่งนี้ ควรจะเป็นเรื่องเดียวกัน หรือเป็นคนละเรื่อง แล้วใครเป็นคนตัดสิน

ผู้ประเมิน (ภายนอก) เก่งแค่ไหน กล้าหาญแค่ไหนที่จะ บอกว่าคนนี้ โรงเรียนนี้ ผู้บริหารท่านนี้ ชุมชนนี้ "ดี มีสุข" คุณกำลังละเลยองค์ประกอบที่สำคัญหลายเรื่องหรือเปล่า เพราะสิ่งที่คุณกำลังจะไปทำคือสิ่งที่คุณจะไปดู (บังคับให้เขาทำตามมาตรฐาน/ตัวบ่งชี้) โรงเรียนทั้งหลายก็เร่งและตั้งใจมุ่งมั่นที่จะสร้างร่องรอยหรือจัดกิจกรรม เพื่อผู้ประเมินไปตรวจสอบ ถ้าโรงเรียนมีร่องรอย มีกิจกรรมก็บอกว่า ได้มาตรฐาน จริงๆ มันใช่หรือไม่

ถ้าไปดูพฤติกรรมหรือสิ่งที่ปรากฏที่จับต้องได้ภายนอก มันใจได้อย่างไรว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่เราต้องการอ้างอิง (Infer) ไปยังสิ่งที่เราต้องการจะวัด ถ้าเราเป็นนักประเมินที่ไปประเมินภายนอก เราจะเห็นทันทีว่า วิธีที่จะไปประเมินเราควรจะทำนึ่งถึงเรื่องอะไรบ้าง ควรจะดูอะไรบ้าง โดยเฉพาะในเรื่องของดี และมีสุข เรื่องเก่งหลายคนคิดว่ามันง่าย ดูได้ชัดเจน เช่น คนเก่งดูที่ผลการเรียนเพียงอย่างเดียว ซึ่งแคบมาก จริงๆ แล้วเรื่องคนเก่งมีเรื่องอื่นอีกมากมาย ความหมายอาจจะเชิงลบก็ได้ เชิงบวกก็ได้ แต่เราจำกัดวงมันให้แคบ

การตีความจากการประเมินโดยการสังเกตพฤติกรรม

ขอยกตัวอย่างเพื่อให้เกิดแนวคิด ผมเป็นหัวหน้าทีมวิจัยจาก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยไปช่วยโครงการของสมเด็จพระเทพฯ ที่บ้านนายาว ไปพัฒนา โรงเรียน ตชด. แห่งหนึ่งซึ่งเป็นโรงเรียนประถมศึกษาและขยายเป็น มัธยมศึกษา และ ปวช. ที่ไม่เหมือนที่อื่น คือเด็กยากจนจบแล้วไม่รู้จะไปที่ไหน สมเด็จพระเทพฯ ก็เลยขยายเป็นมัธยมศึกษาและ ปวช. มีหน่วยงาน เข้าไปช่วยกันมาก เป็นการจัดการศึกษาแบบนอกระบบ แต่มีชั้นเรียนเหมือนปกติ และมีความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก รับเด็กไปฝึกงาน

ช่วงเริ่มต้นไปบ่อยมาก เวลาถึงงานที่โรงเรียน ทีมวิจัยจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยก็ไป ผมเป็นแขกพิเศษ นั่งเก้าอี้แถวหน้า หน้าสนามกีฬา เขาเชิญคนในหมู่บ้านมาร่วมงาน มีแข่งกีฬาสิ้กันสนุกสนาน ทุกครั้งที่จะมีคนเฒ่า คนแก่ในหมู่บ้าน มานั่งกับพื้นข้างๆ ผม ลูบแข้งลูบขาผม แล้วบอกว่าให้มาบ่อยๆ เพราะมาที่ไรหมู่บ้านเจริญขึ้น ดีขึ้น คือเขารู้ว่าเราไปช่วย ผมขนลุกเลย ตกลงผมกำลังทำสิ่งที่ดีงาม หรือเปล่า แล้วใครตัดสินใจ สมมติมีคนข้างนอกมาร่วมงาน เห็นพฤติกรรมที่ปรากฏ คนแก่นั่งพื้น ผมอายุน้อยกว่านั่งเก้าอี้ คนข้างนอกจะมองอย่างไร ถ้านักประเมินภายนอกไปเห็น เขาจะว่าผมเป็นคนดีไหม ปรากฏการณ์เดียวกันนั้น ชาวบ้าน ครูใหญ่ นักเรียน ทุกคนปลื้มปิติที่ชาวบ้านแก่ๆ มาห้อมล้อมทีมนักวิจัย พฤติกรรมที่ปรากฏสังเกตได้เหมือนกัน แต่ตีความคนละแบบ ดังนั้นการที่คุณจะไปประเมินภาพรวมเรื่อง ดี เก่ง มีความสุข จะไปดูเรื่องอะไรใน 3 เรื่องนี้

อีกตัวอย่างหนึ่ง ถ้าผมจะถามว่า พฤติกรรมการช่วยเหลือผู้อื่นเป็นพฤติกรรมที่ดีไหม การช่วยเหลือผู้อื่นดีหรือไม่ ถ้าคนไม่หยุดคิดสักนิด ตอบทันทีว่า โดยทั่วไปน่าจะเป็นสิ่งที่ดี เรื่องโรบินฮู้ทปล้นคนรวยไปแจก ไปช่วยเหลือคนจน การช่วยเหลือแต่เลือกช่วยเหลือเฉพาะกลุ่ม ช่วยเหลือคนจนดีไหม คืออย่างไร ไม่ดีอย่างไร ถ้าคุณตอบว่าดีคือเขาไปช่วยคนที่เดือดร้อน แต่ไม่ดีก็คือการปล้นเพื่อช่วยคนอื่นควรหาวิธีการอื่น ซึ่งตอนนี้คุณพูดอย่างนั้นได้ แต่ถ้าคุณต้องตัดสินใจตอบว่าพฤติกรรมของโรบินฮู้ทดีหรือไม่ เหมือนที่คุณไปประเมินโรงเรียนแล้วก็ตัดสินว่า ดี ไม่ดี คุณจะตอบว่าอย่างไร คำตอบคือถ้าเราไปสังเกตเห็นในขณะที่เขาช่วยคนแรกก็จะว่าเขาดี แต่ถ้าเราไปสังเกตเห็นขณะที่เขาไปขโมยก็ต้องบอกว่าเขาไม่ดี

เช่นเดียวกับผู้ประเมินภายนอกทั้งกลุ่มที่เข้าไปประเมินโรงเรียน ผลการประเมินอาจแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง ถ้าเข้าไปในช่วงที่เห็นว่าเขาทำดี หรือช่วงไหนเข้าไปเห็นสิ่งไม่ดี ทุกคนเห็นเหมือนกันหมดก็ตัดสินออกมาว่าดี ไม่ดี ซึ่งดูเสมือนความน่าเชื่อถือสูงมาก เพราะทั้งกลุ่มเข้าไป ไม่ต้องใช้สถิติอะไรเลย ทุกคนเห็นพ้องต้องกัน ไม่ต้องทดสอบ นำคิดใหม่

ถ้าเราจะใช้เกณฑ์การช่วยเหลือเป็นพฤติกรรมที่ดี แต่ถ้าโรบินฮู้ทไปปล้นคนรวยแล้วเอามาแจกคนจน มันบอกยากว่าดีหรือไม่ดี ถ้าเราตั้งเกณฑ์ใหม่ (พยายามจะปกป้องตัวเองเพิ่มขึ้นไปเรื่อยๆ) การช่วยเหลือผู้อื่นโดยพฤติกรรมเป็นสิ่งที่ดี แต่การช่วยเหลือนั้นต้องไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ไม่ว่าจะเป็นคนไหน ถ้าอย่างนั้นไม่เข้าข่ายแล้วใช่ไหม เพราะเขาทำให้คนรวยเดือดร้อน

ดังนั้นเวลาที่คุณไปประเมิน ตัวชี้วัดที่คุณไปดูนั้น คุณดูครบถ้วนแล้วหรือเปล่า เกณฑ์ที่คุณตั้งขึ้นมาครบถ้วนมากพอหรือยัง (อย่าเอาครบถ้วน 100% เพราะไม่มีทางเป็นไปได้) มองรอบด้านแล้วหรือยัง คำว่าภาพรวมต้องรอบจริงๆ นักประเมินมองอะไรไม่คอยรอบพูดว้ารอบ แต่เวลาทำไม่รอบเพราะแยกลูกเต๋ียว แยกให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ต้องการสิ่งที่มันชัดๆ แล้วจับได้ ถ้าแจ่มนับ (Tally) ได้ยิ่งดี แยกเสร็จแจ่มนับได้หมดเอามารวมแล้วบอกว่านั้นคือความหมายขององค์รวม ผมบอกนั้นไม่ใช่องค์รวม (holistic) แต่เป็นกองรวม แยกกันให้ออกระหว่างองค์รวมกับกองรวม

นักสถิติและนักประเมินโดยทั่วๆ ไปทำในลักษณะกองรวมนี้พูดในความหมายเชิงลบ แต่โดยไม่รู้ตัวก็คือ เราจะเอาทุกเรื่องมารวมกันแล้วก็ถือว่าทั้งหมดคือองค์รวม ซึ่งกรอบแนวคิด (concept) ตั้งแต่เริ่มต้น มันตรงกันข้ามโดยสิ้นเชิงกับการวัดการประเมินแบบใหม่

การประเมินแบบใหม่น่าจะดีกว่าเดิมมาก อึดอัดเพิ่มมากขึ้น เพราะค่อนข้างจะเป็นเรื่องจิตวิสัย (subjective) ซึ่งค่าๆ นั้นนักประเมินบอกไม่ดี ต้องเป็นวัตถุวิสัยหรือมีความเป็นปรนัย (objective) สูง ใครไปดูใครไปเห็นก็เหมือนกัน ต้องมีความเป็นปรนัย ลืมไปว่าเราไม่ใช่ไปดูของไม่มีที่ก่อน ก้อนหินมีที่ก่อน แต่เราไปดูเรื่องระบบการศึกษาว่ามันช่วยสร้างพัฒนาคนดี คนเก่ง และทำให้คนมีความสุขจริงหรือเปล่า ตกลงเก่ง ดี มีสุข มันเป็นเรื่องของอะไรกันแน่ มันไม่ใช่วัตถุสิ่งของ แล้วจึงไม่น่าจะยึดติดแต่เพียงอย่างเดียวกับระเบียบวิธีทางวิทยาศาสตร์ที่เราใช้ๆ กันอยู่จนถอนตัวไม่ขึ้น

อีกหนึ่งตัวอย่างที่จะทำให้นักประเมินต้องระวัง นักกฎหมายก็ยิ่งต้องระวังเพิ่มมากขึ้น ผมเคยไปทำกิจกรรมกับนักกฎหมาย

ที่สมาคมทนายความ นักกฎหมายจะยึดหลักฐาน ข้อเท็จจริงเพื่อจะชี้ว่าใครถูกใครผิด ที่เล่นค่อนข้างรุนแรงเอาแพ้อาชนะเป็นส่วนใหญ่ดูที่เจตนา เวลาอ้างจะอ้างเจตนา แต่เวลาสู้กันสู้กันที่การตีความ ตัวยกกฎหมาย ดีความตัวอักษร ดีความภาษา นักกฎหมายต้องเป็นนักภาษาศาสตร์ด้วย แล้วก็มีเหตุมีผลเชิงตรรกะ เขาทำชัดเจนเลยนี่คือธรรมชาติของนักกฎหมาย เพราะเขาตีข้อความตามตัวอักษร แล้วก็สร้างข้อมูลโดยไม่รู้ตัวขึ้นมาเอง ถ้าเป็นอย่างนั้นเป็นอย่างนี้ สรุปแล้วมันต้องเป็นอย่างนั้น ท้ายที่สุดพอเราชี้ให้เขาเห็นซึ่งเขา ก็ยอมรับว่าจริง ว่าสร้างภาพขึ้นมาเอง ดีความขึ้นมาเอง

กลับมาที่ตัวอย่างที่เราพูดถึงเรื่องการช่วยเหลือผู้อื่นหรือการเสียสละ เราก็บอกว่าดี แต่ผมก็เติมให้เรื่องโรบินฮู้ท เราก็บอกว่าถ้าอย่างนั้นก็ต้องมาดูว่าไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ถ้าเป็นเช่นนั้นจริง ๆ ลองมาตอบ ตอนนี้อยากขึ้นแล้วใช้เกณฑ์อะไรที่จะประเมินว่าบุคคลผู้นี้เป็นคนดี มีความสุข จริงหรือไม่ อยากขึ้นอีก เพราะมีเรื่องอื่นเข้ามาเกี่ยวข้อง รู้ตัวหรือไม่ก็แล้วแต่

เวลาคุณประเมิน คุณประเมินองค์รวมหรือประเมินองค์ย่อย คุณจะเห็นความขัดแย้งของระเบียบวิธีทางการประเมินชัดเจน มันขัดแย้งโดยไม่รู้ตัว คุณติดอยู่กับระเบียบวิธีและขั้นตอนที่ชอยย่อยไปเรื่อย ๆ แล้วก็หวังว่าเมื่อท้ายสุด ย่อย ๆ ทั้งหมดถ้าคุณเจอคุณสรุปข้ามขั้นตอน คุณไม่ไต่ย้อนกลับมา แต่สรุปเลย โดยไม่รู้ตัว เช่น นักประเมินภายนอกที่สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ให้ไปประเมินโรงเรียน ก็ไปแค่ 3 วัน แล้วตัดสินชะตาชีวิตของโรงเรียนว่าผ่านเกณฑ์หรือไม่ คุณเป็นใครมาจากไหน

ผมไม่ได้บอกว่าการประเมินแย่ แต่ว่าถ้าผู้ประเมินรู้จุดอ่อนที่ฟังคำนี้ถึงว่า 3 วัน เราตัดสินสิ่งที่เขาทำมาตลอด ถ้าในการประเมินคุณพยายามจะสืบหาไม่ใช่แค่ไปดูง่าย ๆ เช่น มีมาตรฐานของผู้เรียนและมาตรฐานหนึ่งจะมีเรื่องของคุณธรรมจริยธรรม คุณไปเช็คแค่ portfolio ของเด็ก portfolio ของโรงเรียนตกลงเขาพาไปวัดกี่ครั้ง แล้วก็บอกมี จริงหรือเปล่า น่าคิดนะ งานประเมินไม่ง่ายแล้วมาบอกว่าวิจัยประเมินผลอีกต่างหาก มัน 2 ต่อ ต่อที่ 3 คือภาพรวม ซึ่งเป็นเรื่องที่ทำหายจริง ๆ

สุนทรียสนทนา (Dialogue)

ผมอยากจะทำสุนทรียสนทนา (dialogue) ที่ David Bohm ทำไว้ และกลุ่มจิตวิวัฒน์ทำเรื่องนี้ค่อนข้างมาก การทำ dialogue เน้นอยู่ 2 - 3 เรื่องใหญ่ๆ โดยเฉพาะถ้าจะเป็นนักวิจัยและนักประเมินที่ดีจะต้องเป็นนักฟังที่ดี ฟังแบบสงบ ฟังแบบลึก เพื่อทำความเข้าใจ แล้วคิดตาม จะทำหน้าที่เป็นผู้ฟังที่ดีได้ก็ต้องสร้างบรรยากาศให้โรงเรียน ให้เด็ก ให้ครู ให้ผู้บริหารพูดอะไรออกมาให้เราฟังและเราพยายามเข้าใจ แล้วประเมินจากตรงนั้น ดีกว่าที่จะดูแค่มีป้ายวิสัยทัศน์ของโรงเรียนติดเต็มโรงเรียนหรือเปล่า ช่วงที่เราไปดูมีผังโครงสร้างองค์กร (organizational chart) ให้เราเห็นหรือเปล่า ถ้ามีก็ประเมินผ่าน แต่ทำจริงหรือเปล่าไม่รู้ แต่มีให้เห็นอะไรอย่างนี้เราจะต้องหัดเป็นนักสังเกต หรือนักฟังที่ดี แล้วเงื่อนไขที่น่าสนใจมาก ๆ อันหนึ่งของ dialogue บางคนใช้คำว่าเสวนา แต่ว่ากลุ่มจิตวิวัฒน์เราใช้คำว่า สุนทรียสนทนา เราเน้นคำว่า สุนทรียะ เพื่อว่าให้มีความงามอยู่ใน นั้นไม่ใช่ความขัดแย้ง ขัดแย้งกันได้ทางความคิดไม่เหมือนกัน

ได้ทางอารมณ์ และความรู้สึก แต่เราไม่ได้โต้แย้ง ถ้าเราไม่เข้าใจ เราก็จะขอข้อมูลแล้ว ก็ถาม ไม่ใช่ปฏิเสธ

เงื่อนไขที่สำคัญของ dialogue ที่สำคัญอีกอันหนึ่งผมว่า พวกเราน่าจะฝึกกันบ่อยๆ คือ การชะลอการตัดสินใจ (suspend judgement) ต่อสิ่งที่เห็น ต่อสิ่งที่ได้ยินได้ฟัง อย่าด่วนสรุปและตัดสินใจ หน้าที่ของเราที่สำคัญมากคือทำความเข้าใจสิ่งที่เห็น สิ่งที่ได้ยิน ให้ชัดเจนและชัดเจน เงื่อนไขหลักๆ 2 ข้อนี้จึงสำคัญและจำเป็น

ในการฝึกทำแรกๆ ของ dialogue บางทีเกิดความเจ็บช้ำขึ้น เพราะเราไม่บังคับให้คนพูด ใครนี่ก็อยากจะพูดก็พูด พูดอารมณ์ พูดความรู้สึก พูดความคิดเห็นส่วนตัวออกมา คนอื่นก็พยายามจะฟังเพื่อเข้าใจ ไม่ตัดสิน เมื่อเราก่อนข้างสงบกับการฟังแบบไม่ตัดสิน เราจะเรียนรู้และเข้าใจอะไรอีกมาก แต่ผู้ประเมินตัดสินตัวนี้ลำบาก เพราะผู้ประเมินมีแบบฟอร์มไปเรียบร้อยแล้ว มีเกณฑ์ ตัวชี้วัดชัดเจน

นักประเมินภายนอกหลายคนไม่ได้ทำแบบมีจิตวิญญาณ ของนักประเมินที่ดี เช่น การทำรายงานมีการตัดต่อรายงานของ 2 โรงเรียนเข้าด้วยกัน มีการเขียนเหมือนกัน ข้อความบางข้อความ เป็นแบบเดียวกันทุกคำพูด ทุกตัวอักษรแต่สลับไปสลับมา การให้ข้อเสนอแนะไม่สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน เป็นต้น ทำให้อาชีพ ในวงการประเมินเสียหายไปมาก

นักประเมินมืออาชีพ

นักประเมินอย่าติดกับวิธีการจนถอนตัวไม่ออก ตกลง จิตวิญญาณ ของผู้ประเมินจริงๆ คืออะไร หน้าที่สำคัญของนักประเมิน

คืออะไร เคยตั้งคำถามกับตัวเองหรือเปล่า แล้วผลการประเมิน วิธีการประเมินมันแตกต่างกัน ความมุ่งมั่นในการที่จะสืบทอดรอย ที่อยู่เบื้องหลังสิ่งที่ปรากฏจะมีเพิ่มมากขึ้น แล้วคุณจะเป็นนักประเมินมืออาชีพจริงๆ ไม่ใช่อาชีพนักประเมิน

นักประเมินน่าจะใช้เวลาพูดคุยในการสังเกตองค์รวมหรือบรรยากาศโดยรวมของโรงเรียนเพิ่มมากขึ้น แล้วคุณกล้าที่จะเขียนรอยประทับใจส่วนตัวของผู้ประเมินใหม่ อาจจะไม่มีหลักฐานปรากฏชัด แต่แค่เพียงก้าวย่างเข้าไปในโรงเรียน คุณก็เห็นบรรยากาศแล้ว

ตัวอย่าง ผมเคยไปโรงเรียนสัตยาไส พอก้าวเข้าไปเด็กทุกระดับอายุที่อยู่ที่นี่จะยิ้มให้ ยกมือไหว้ เข้ามาจับมือคุณหน้าคุณตา คุณลุง ตรงนี้เป็นอย่างไร เมื่อเข้าไปอีกโรงเรียนหนึ่งเห็นความเรียบร้อย เป็นระเบียบ ครูก็สอนตามที่เตรียมไว้เหมือนเครื่องจักรกดปุ่มปั๊มตอบปั๊ม แข็งกระด้าง แต่มีสิ่งที่เราอยากเห็นทั้งหมด เปรียบเทียบกันไม่ได้เลย แบบไหนที่นักประเมินควรจะถือเป็นฐานข้อมูลที่สำคัญ คุณเห็นความเป็นองค์รวมหรือคุณเห็นความแยกส่วนแยกย่อย น่าคิดมาก

เราคงจะต้องมาเรียนรู้และฝึกฝนวิชาการประเมิน โดยเฉพาะการประเมินคุณภาพเพิ่มมากขึ้น ไม่ได้ปฏิเสธเรื่องของปริมาณ แต่ปริมาณก็เป็นตัวชี้วัดหรือตัวบ่งชี้ส่วนหนึ่ง แต่เราอยากจะได้ความเป็นองค์รวมไม่ใช่หรือ เหมือนที่ผมบอกว่าคุณดูทั้งหมด แล้วคุณกล้าจะพูดโดยส่วนรวม ตรงนี้เป็นเรื่องที่นักประเมิน นักวิจัยเชิงประเมินจะต้องพิจารณาให้ลึกซึ้งเพิ่มมากขึ้น สำหรับเรื่องความดีและความสุข เป็นเรื่องภายในตัวบุคคลใช่หรือไม่ ตอบได้ทั้ง 2 แบบ แล้วคำตอบทั้ง 2 แบบหรือ 3 แบบ แบบผสมแบบที่ 3 นำไปสู่วิธีการเก็บข้อมูลที่แตกต่างโดยสิ้นเชิง

ถ้าตอบว่าเป็นเรื่องภายใน สิ่งที่คุณจะรู้ความภายในว่าเขาเป็นคนดีมีความสุขหรือไม่ คุณจะได้จากอะไร จะมีร่องรอยให้คุณไปตรวจสอบได้อย่างไร คุณจะต้องไปสร้างเงื่อนไขอะไรให้เกิดขึ้นเพื่อจะดูว่าข้างในเขาเป็นอย่างไร ถ้าพูดถึงทางด้านจิตวิทยาคือพฤติกรรมภายในตัว ความคิดของเขาเป็นอย่างไร ความรู้สึกข้างในเป็นอย่างไร

นักจิตวิทยาจะสังเกตจากพฤติกรรมภายนอกหรือสร้างเงื่อนไขให้เกิดพฤติกรรมภายนอก เพื่อให้เราได้สังเกตมากพอที่จะอ้างอิง (Infer) สรุปเข้าไปยังพฤติกรรมภายใน คนๆ นี้หน้าจะดี หน้าจะมีความสุข แต่ตรงนี้จะต้องมีข้อมูลรอบด้านมากพอ ไม่ใช่แค่แป็บๆ เพราะถ้าแป็บๆ มันก็อยู่ที่จังหวะว่าจะไปจะแป็บตรงไหน แล้วที่สำคัญอยู่ที่การรับรู้และการตีความของผู้สังเกตและผู้ประเมินเอง หมดสิทธิ์ ปฏิสเรทที่ส่วนนี้ ใครจะบอกว่าห้ามใช้อารมณ์และความรู้สึกในการตัดสิน เป็นไปไม่ได้ ใช้แน่นอนไม่มากก็น้อย ถ้าคุณยังเป็นมนุษย์อยู่พยายามลดเท่านั้น ความเป็นปรนัย (objectivity) จริงๆ ไม่มี แล้วก็วัดยาก

วิทยาศาสตร์ใหม่ที่กลุ่มจิตวิวัฒน์พูดกันค่อนข้างมาก มีแนวความคิดตรงกันข้ามคนละแบบกับวิทยาศาสตร์แบบดั้งเดิมที่มองแบบแยกส่วน หรือลดทอนสิ่งต่างๆ ให้จับต้องได้ พิสูจน์ได้ ทำซ้ำได้ (ในโลกรของวัตถุ) ค่อนข้างสูง แต่วิทยาศาสตร์ใหม่มองอีกแบบหนึ่ง เช่น " ความจริง " ที่นักวิทยาศาสตร์เก่าและนักวิทยาศาสตร์ใหม่พูดถึงจะมีความหมายต่างกันโดยสิ้นเชิง ความจริงทางวิทยาศาสตร์เก่าเป็นเรื่องของถ้าอุปมาอุปมัย เป็นเรื่องของเครื่องจักรวัตถุสิ่งของสูงมากจับต้องได้ ทำซ้ำได้ แต่ความจริงของวิทยาศาสตร์ใหม่จะบอกว่ามันไม่ใช่แค่สิ่งที่ปรากฏ

ด้วยตัวของมันเอง แต่ความจริงของวิทยาศาสตร์ใหม่ เป็นสิ่งที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกับการรับรู้ของผู้รับรู้

นักประเมินไปรับรู้ใช้ใหม่ และเราก็ไม่สามารถที่จะได้ข้อมูลทั้งหมดของโรงเรียน คุณภาพของผู้เรียน ท้ายที่สุดอยู่ที่การรับรู้ของเรา ประเด็นคือเรารับรู้ได้ถูกต้องมากน้อยเพียงใด หรือพูดแบบให้คิดจริงจัง ถ้าหากเราไปประเมินโรงเรียนแห่งหนึ่งที่ไม่มีหลักฐานเชิงเอกสารเพราะไม่มีเวลาทำ ไม่มีอะไรเป็นทางการทั้งหมด คุณขออะไรก็ไม่มี self study report ไม่มี portfolio ไม่มี เพราะไม่มีงบประมาณ ไม่มีเวลา ไม่มีคน ถ้าคุณติดอยู่กับข้อมูลแบบนี้ คุณจะสรุปทันทีว่าโรงเรียนผ่านไหม โรงเรียนนั้นน่าจะเป็นโรงเรียนมีคุณภาพสูง เพราะเขาสอนนักเรียนด้วยใจ และไม่หวังผลระยะสั้น ไม่ต้องเร่งผลิตเอกสาร เพื่อเป็นร่องรอยให้ผู้อื่นมาตรวจสอบ นักประเมินกล้าสรุปใหม่ แน่นอนอาชีพนักประเมินต้องสรุป เพราะมีเวลาแค่วันสองวัน แต่ถามว่าใช่จริงหรือเปล่า ผมยกตัวอย่างให้ลูกศิษย์ฟังเรื่อยๆ เพื่อให้เข้าใจเรื่องของวิทยาศาสตร์ใหม่ และขอยกตัวอย่างในเชิงตรงกันข้าม มันจะได้ชัดเพราะเรามองทางเดียว อยู่ตลอดเวลา

ถ้าคุณเข้าไปในชุมชนหนึ่งคุณเห็นผู้ใหญ่สอนเด็ก ช่วยเหลือเด็ก เล่นกับเด็ก คุณว่าชุมชนนี้ดีไหม พี่น้องยิ้มแย้มแจ่มใสหัวเราะทำอาหารกินด้วยกัน ดีไหม น่าจะดี แต่ถ้าคุณรู้ข้อมูลอีกส่วนซึ่งถ้าไม่มีใครบอกคุณ คุณก็จะตัดสินว่าดี เพราะพฤติกรรมที่ปรากฏดีจริงๆ แต่ในความจริงนั่นคือช่องโหว่ คุณว่าพ่อซึ่งเป็นโจรจะทำร้ายลูกไหม โดยทั่วไป แต่ถ้าสัญชาติญาณคงไม่ บังเอิญคุณไปสังเกตโดยไม่รู้ตัวตรงนั้นคือช่องโหว่ แต่ก็ไม่มีใครบอกคุณว่าตรงนั้นคือช่องโหว่ เมื่อไปสังเกตชุมชน ก็จะได้เห็นสิ่งดีๆ ในนั้น แต่นั่นคือช่องโหว่ เหมือนโรบินฮู้ท

นี่ยกตัวอย่าง แบบตรงกันข้าม

ถ้าคุณเริ่มมีจิตสำนึกแบบนี้เวลาที่ คุณจะประเมินอะไร คุณต้องหาข้อมูลมากพอ หาข้อมูลเชิงลึก มิฉะนั้นมันง่ายเกินไป สำหรับนักประเมิน แล้วถ้าคำหนึ่งถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น คุณกำลัง ทำร้ายเขาหรือเปล่า ทำร้ายทั้งแง่ดีและแง่ลบ

โรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาที่ทำผิดซีโรยหน้าให้คุณเห็น แล้วคุณก็ประเมินตามนั้น ตกลงคุณกำลังไปให้รางวัลพฤติกรรมที่ไม่ดีกับโรงเรียนใช่ไหม เพราะคุณบอกว่าเขาผ่านเกณฑ์การประเมินเยี่ยมมาก ทุกอย่างฉาบฉวยไปหมด จับต้องได้หมดแต่ฉาบฉวย แต่ครูและนักเรียนทรมานและไม่มีเวลาสอนหนังสือ ต้องใช้เวลาไปเตรียม SSR ไปทำ portfolio ไปสร้างร่องรอยให้คุณเห็นทั้งๆ ที่เวลาส่วนใหญ่น่าจะใช้เวลาในการอบรมสั่งสอนลูกศิษย์

โรงเรียนที่ทุ่มเทชีวิตจิตใจกับความสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียนอย่างลึกซึ้งและกับชุมชนอย่างดี ไม่มีร่องรอยในเชิงเอกสารอะไรที่คุณจับต้องได้ คุณก็จะประเมินว่าไม่ผ่าน ตกลงเราลงโทษทั้ง 2 ทางโดยไม่รู้ตัว ฉะนั้นถ้าคุณเริ่มพบอะไรทำนองนี้ คุณจะต้องพยายามมากกว่าเดิม

ผมเป็นผู้ประเมินของผู้ประเมิน ตอนนี่เลิกประเมินแล้ว เพราะทรมาน ช่วงหลังสุดบริษัทที่ประเมินเขามีแบบฟอร์มการประเมินจนเห็นแล้วมันประเภททำเป็นรายการ แล้วรายการมาตรฐานที่ 1 ตัวชีวิต เหมือนกับเกณฑ์ของ สมศ. คุณก็ทำเป็นตารางแล้วคุณก็ไปดู แล้วก็กาเครื่องหมาย นี่ปริมาณล้นๆ

เราพยายามดูคำบรรยาย สภาพโรงเรียน ดูโน่นดูนี่ แต่ประเมินออกมาเป็นฉากๆ ตามการรับรู้และตีความของตนเอง

เอาอย่างไรดีแบบนี้ ไม่ใช่เรื่องง่ายเลยในการประเมิน แล้วคุณจะไป วิจารณ์อะไร คนๆ เดียวกันรับรู้ด้วยคนอื่นที่แตกต่างออกไปจะไม่เหมือนกัน คนเดียวกันนั้นแหละ เช่นตัวอย่าง ลูกเมียผมน่าจะประเมินผมในทางที่ดีโดยภาพรวม บางช่วงก็ว่าไม่ดี แต่แน่นอนคนหนึ่งคน จะมีทั้งคนรักและคนชอบ

คนนี้คนเดียว ถ้ามีคนรักก็น่าจะรักกันทั้งโลก ถ้าความจริงแท้คือตัวคนๆ นี้ ตกลงความจริงแท้ (truth) การรับรู้เกี่ยวกับตัวนี้เอาให้แน่ๆ ทำไม่มีทั้งคนรักคนเกลียด หรือรักบ้างชอบ บ้างเกลียด บ้างก็คน เดียวกันไม่ใช่หรือ ทำไมความจริงไม่พูดด้วยตัวของมันเอง

ทำไมคุณทักษิณมีทั้งคนรักและคนเกลียด ก็คุณทักษิณ คนเดียวกันไม่ใช่หรือ ถ้ามจริง ๆ คุณเป็นนักประเมินคุณจะประเมินอย่างไร แน่แน่นอนนักประเมินง่ายนิดเดียวคือดูที่ว่าวิธีทำแบบสำรวจ และดูปริมาณ ชอบไม่ชอบ สมมติว่าชอบมากกว่าก็เปอร์เซ็นต์ และก็สรุปว่า ตกลงมันชัดเจนว่าความจริงขึ้นอยู่กับการรับรู้ของผู้รับรู้ ไม่ใช่แค่สิ่งที่ปรากฏ

กลุ่มจิตวิวัฒน์พูดเรื่อง "ความดี ความสุข" และก็พยายามจะหาว่ามันคืออะไร แต่ก็ไม่มีคำตอบสุดท้าย และก็มีความสุขกับการพูดคุยสิ่งที่ยังไม่มีคำตอบเบ็ดเสร็จเด็ดขาด เราพบกันเดือนละครั้ง ซึ่งไม่มีใครอยากขาด เพราะว่าในจำนวน 15 คนในกลุ่ม จิตวิวัฒน์ ที่ร่วมกันก่อตั้งขึ้นมา คุณหมอประเวศเป็นคนเลือก ด้วยตัวเอง 15 คนที่น่าจะมีจริตเดียวกัน ไม่ใช่เอามาทะเลาะกัน แต่จะมาพูดแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทุกครั้งที่สมาชิกในกลุ่มมาพูดคุยกัน เหมือนนักเรียนไปเรียนรู้อะไรระหว่างกันและมีความสุขในการเรียนรู้ ระหว่างกันผมบังเอิญเข้าไปอยู่ในกลุ่มนั้นเพราะว่าช่วงนั้นไปช่วย สสส.

ทำวิจัยเรื่องการสร้างเสริมสุขภาพในมิติของจิตวิญญาณ คนที่มาติดต่อบอกว่าให้ไปช่วยทำเรื่องจิตวิญญาณหน่อย ผมถามกลับมันคืออะไร ผมจะได้ประเมินตัวเองว่าผมจะทำได้หรือเปล่า คำตอบก็น่ารักคือคนที่มาติดต่อตอบว่า ผมก็ไม่รู้เหมือนกัน เลยมาหาอาจารย์ ผมเริ่มสนุกบอกว่า ถ้าอย่างนั้นผมยินดี ผมบอกว่าจะเริ่มจากความไม่รู้ว่ามันคืออะไรทำอยู่ 6 เดือนก็เสร็จ แล้วก็ไปนำเสนอให้กับผู้ทรงคุณวุฒิ และก็เชิญคนที่เล่นทางนี้มาฟัง แต่กระบวนการในการทำวิจัยนั้น นอกจากจะเชิงเอกสารแล้วเราเชิญผู้รู้ทางด้านศาสนา การศึกษา สาธารณสุข ศาสนาเอาทุกศาสนามานั่งคุยกัน โดยไม่มีกรอบในการคุย รู้แต่เพียงว่าเราจะมาคุยเรื่องสุขภาพทางจิตวิญญาณ ทุกคนก็นิยมตามความความเห็น ซึ่งแตกต่างกันหลากหลายตอนนั้นเรียนรู้เยอะมาก เราก็มีหน้าที่มาสังเคราะห์ข้อมูลออกมาเป็นงานวิจัยแล้วก็เสนอไป

คุณหมอประเวศก็เป็นผู้ทรงคุณวุฒิและมาฟังด้วย อาจจะเป็นจุดนั้น หลังจากนั้นพอมีการรวมกลุ่มจิตวิวัฒน์ผมก็เลยเป็นหนึ่งในนั้นโชคดีมากๆ ที่ได้เข้าเป็นหนึ่งในสิบห้า 3 ปีผ่านไปยังมีความสุขกับกลุ่มนี้เดือนละครึ่งคุยกันทุกวัน คุยอย่างมีความสุขเรียนรู้ระหว่างกัน เผยแพร่แนวความคิดดีๆ ทั้งหลายอยู่เบื้องหลังการทำขององค์กรใหม่ๆ งานวิจัยใหม่ๆ กิจกรรมใหม่ๆ ให้กับนักปฏิบัติมากมาย มีการเผยแพร่ผลงานในมติชนทุกวันเสาร์ พอสิ้นปีก็รวมเป็นเล่มเล่มแรกชื่อว่า "จิตผลิบาน" (Blooming Mind) เล่มที่ 2 ชื่อว่า "จักรวาลผลัดใบ" เป็นหนังสือรวมบทความที่ดีๆ อาจจะมีเกณฑ์และตัวชี้วัดเรื่องของความดี ความสุขอยู่ในนั้นด้วย ลองไปหาอ่านดู

กลุ่มจิตวิวัฒน์คุยกันแต่เรื่องพวกนี้และเป็นวิชาการ เป็นอารมณ์ เป็นความรู้สึกอยู่บนเจตนาที่ดีต่อสรรพสิ่ง ไม่ใช่ต่อมนุษย์เท่านั้น ต่อสรรพสิ่ง ต่อโลก ต่อจักรวาล เรากำลังพูดความดีระดับสากล ความสุขระดับสากล

สำหรับนักประเมิน ถ้าจะให้ดีผมลองเสนอคร่าวๆ แต่นักประเมินไม่ค่อยชอบ มันยาก ถ้าคุณจะกำหนดวิธีประเมินขึ้นมา ทำได้ทั้ง 2 ผัง ผมลองไปทำวิจัยแล้วสนุก และคนทำได้ความรู้มาก คือใช้วิธีที่เรียกว่า การเขียนรายงาน (Journal) ประกอบด้วยอารมณ์ ความรู้สึกที่ผุดบังเกิดการสะท้อนความคิด (Reflection) และการ ครุ่นคิดพิณิจนึก (Contemplation) ผนวกกับความจริงที่ปรากฏ และอื่นๆอีกมากมาย

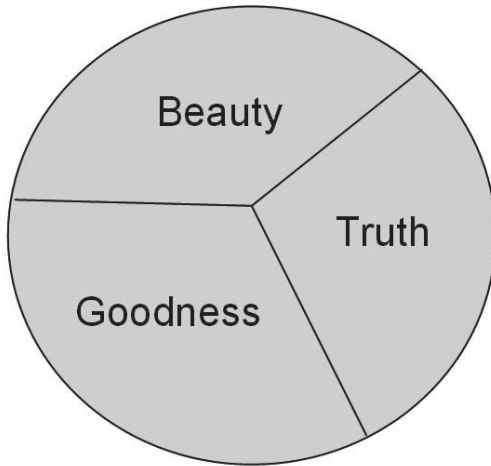
การไปประเมินโรงเรียนหรือองค์กรใดๆ ถ้าจะให้ดีควรเปลี่ยนรูปแบบ จากการแจ้งตัวชี้วัดทั้งหลายให้เขารู้ล่วงหน้าแล้วไปประเมิน (ทำได้บ้างถ้าต้องการ) เป็นแบบขอให้ครู หรือบุคคลในโรงเรียนหรือองค์กรที่จะไปประเมิน เขียน Journal ของเขาเอง ซึ่งจะเป็น self study report ที่มีอารมณ์ มีความรู้สึก มีความคาดหวังอยู่ในนั้น ไม่ใช่ข้อมูลพื้นฐานที่แห้งแล้ง จืดชืด ซึ่งถ้าคุณได้อ่านสิ่งที่เขาเขียน คุณจะเห็นอะไรที่แตกต่างจากวิธีการเดิม ถ้าคุณต้องการความเป็นองค์กรรวมของสถาบันการศึกษา คุณต้องมององค์กรรวมก่อน ดูบรรยากาศ ดูภาพรวม ดูว่าคนส่วนรวมเขายิ้มแย้มแจ่มใส มีความสุขดีไหม เวลาพูดเขาเป็นกันเองหรือไม่ เวลาเราไปสัมภาษณ์ เขาพูดและแสดงออกมาด้วยอารมณ์ ความรู้สึกแบบคนที่ทำเอง (ไม่ใช่แบบครูทำรายงานแล้วให้ผู้บริหารมาอ่านให้ฟัง)

การประเมินในสภาพจริงหนีไม่พ้นเพื่อการตัดสินใจ แต่ว่าโดยหลักการเวลาที่เราจะประเมินเรายึดกรอบแนวคิด (Concept) เบื้องต้นให้เป็นเรื่อง การประเมินเพื่อการพัฒนา น่าจะดีกว่า เพื่อจะได้ทราบว่าส่วนไหนที่จะพัฒนาได้ จะได้เสนอแนะวิธีการ/รูปแบบได้ การประเมินควร เป็นแบบ Formative Evaluation มากกว่า Summative Evaluation สมศ. ช่วงแรกดีมาก ประเมินแบบกัลยาณมิตร แต่พอเป็นประเมินเพื่อตัดสินใจทำให้ต้องตั้งเกณฑ์ในการตัดสินใจ

ในวงการศึกษ ถ้าสภาพการศึกษาต้องการจะสร้างให้เกิดการประเมินในลักษณะที่เสนอ ก็ต้องพิจารณาว่าต้องการทราบผลที่เกิดกับเด็ก ครู ผู้บริหาร ไซ้ใหม่ จะมีรูปแบบการประเมินอย่างไรที่จะไปกระตุ้นหรือสร้างให้คนเหล่านี้ Empower ตัวเขาเอง ไม่ใช่เอาเกณฑ์ไปครอบ เกณฑ์อาจจะเป็นแนวทาง ถ้าเราไม่สามารถให้คน Empower ตัวเองอยากจะทำดีแล้วมีความสุขก็ล้มเหลวตั้งแต่เบื้องต้นแล้ว ทำอย่างไรที่จะให้นักเรียน ครู ผู้บริหาร และชุมชนสำรวจตนเอง พัฒนาดตนเองตามศักยภาพและบริบทของตนเอง โดยไม่เอาเกณฑ์มาตรฐานกลางไปครอบ ถ้าเรายอมรับความจริงตั้งแต่เบื้องต้นว่าคนแต่ละคน แต่ละโรงเรียน แต่ละชุมชนมีความแตกต่าง ทำไม่ไม่คิดที่จะสร้างความแตกต่างให้เกิดความหลากหลายไปในทิศทางที่ดีตามศักยภาพ ซึ่งน่าจะเป็นรูปแบบและวิธีการประเมินแนวใหม่ซึ่งยังคิดไม่ออกชัดเจน แต่เริ่มเห็นแนวทางแล้ว

ตัวอย่างงานวิจัยที่ผมทำให้ศูนย์คุณธรรมจะมีเกณฑ์ตัวบ่งชี้ความหมายของ "คนดีมีคุณธรรม ครอบครัวดีมีคุณธรรม ชุมชนดีมีคุณธรรม" ในนั้นจะมีงานวิจัยเอกสารเปรียบเทียบภายในประเทศและระหว่างประเทศ โดยในการเก็บข้อมูลภาคสนามไม่เอาเกณฑ์เข้าไปครอบ แต่ไปคุยกับเขา ให้เขาเลือกคนดีในชุมชนของเขาเอง แล้วถามเขาว่าทำไมถึงเลือก คนที่เขาเลือกมีอะไรดี เราจะได้เกณฑ์จากสิ่งที่เขาพูด เจ้าอาวาสท่านหนึ่งพูดว่าเลือก คนเลว นั้นง่ายกว่า ตอบได้เลยว่าใครเลวบ้างในหมู่บ้าน ตัวชีวิตมันชัด แต่คนดีขบคิดหน่อย หรือบางคนความดีของเขาเป็นอุดมคติมาก จะตัดสินความดีหรือชั่วต้องรอให้เขาตายก่อน เพราะถ้ายังไม่ตาย ยังมีโอกาสทำชั่วได้อีก บางคนมาตรฐานสูงมากก็บอกว่าถึงตาย ไปแล้วต้องดูลูกหลาน ถ้าลูกหลานเลวก็เพราะพ่อแม่สอนไม่ดี

การนำเสนอต่อไปนี้จะแยกให้เห็นว่า ที่เราพูดถึง "ความดีมีสุข" จะมีตั้งแต่ระดับบุคคล ชุมชน สังคม วัฒนธรรม และระดับโลกเพลโต (Plato) มองสรรพสิ่งต่างๆ เป็นองค์รวมโดยแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ ความจริง ความดี และความงาม ทั้งสามเรื่องนี้สุดท้ายแล้วจะสรุปรวมเป็นเรื่องเดียวกันแยกจากกันไม่ได้

รูปที่ 1 *The goal of integral education is to cultivate body, mind, and spirit in self, culture and nature*

1. TRUTH (ความจริง) ในวงวิชาการเราเอาความจริงนี้ไปอิงกับวิทยาศาสตร์ ความเก่งตัวนี้แคบมากทางวิทยาศาสตร์ เก่งในวิทยาศาสตร์คำนี้หมายถึงระเบียบ วิธีคิด ไม่ใช่วิชา ถ้าดูผู้เรียนก็ดูผลสัมฤทธิ์ ดูเกรด ถ้าดูโรงเรียนก็ดูการประเมิน เช่น ผลการประเมินของ สมศ. อันนี้คือความจริงเชิงประจักษ์ (Empirical Truth)

2. GOODNESS (ความดี) เรื่องของคุณธรรม จริยธรรม เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคม เป็นเกณฑ์ร่วมกันของคนในสังคม อะไรควร อะไรไม่ควร อะไรดี อะไรเลว ถ้าคุณทำตามสิ่งที่สังคมกำหนดคุณก็จะได้รับการยอมรับว่าคุณเป็นคนดี มีคุณธรรม หรือมีจริยธรรม เป็นเรื่องของวัฒนธรรมเข้ามาเป็นเกณฑ์ โดยเป็น

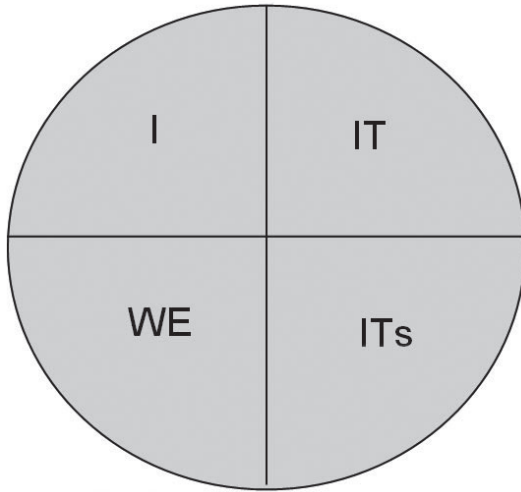
42 นานาทัศนะในการวิจัยประเมินผลคุณภาพของคนไทย :

ความดีของวัฒนธรรมหนึ่งเป็นเกณฑ์ดีของวัฒนธรรมหนึ่ง อาจจะเป็นเกณฑ์ที่ไม่ดีของอีกวัฒนธรรมหนึ่งได้ก็ได้ ผมยกตัวอย่าง ในวิชามานุษยวิทยาว่าชนเผ่าหนึ่งที่เขาเห็นคนแก่หรือคนพิการ ที่ช่วยตนเองไม่ได้ เขาจะไปหาไม้จันทน์หรือไม้หอมแล้วก็ทุบให้ตาย ให้เร็วที่สุดเพื่อเป็นการส่งวิญญาณให้เร็วที่สุด ปลอดภัยให้เขา คนทำได้อายุและได้ขึ้นสวรรค์ พฤติกรรมแบบนี้ถ้ามาทำในเมืองไทย ถูกเหยียบ ตกลงดีเหมือนกันไหม ความดี ที่เราจะบอกว่าอะไรดี อะไรชั่ว อะไรไม่ควร คุณก็ต้องอิงเกณฑ์ เพื่อยึดเกณฑ์นี้ดี เกณฑ์นี้เลว ส่วนใหญ่เรามาแปลงให้อยู่ใน rating scale หยาบลงไป เรื่อยๆ เล็กกลงไปเรื่อย

3. BEAUTY (ความงาม) เป็นเรื่องที่มีความละเอียดอ่อนมาก สรรพสิ่งมันมี 3 เรื่องนี้อยู่ในตัวของมันมันแยกกันไม่ออก ความจริง ความดี และความงาม ความงามที่ลึก ๆ เป็นความงามที่อยู่ภายในตัวของแต่ละบุคคล

ตรงนี้ถ้าจะพอเทียบเคียงกับสิ่งที่เราพูดในวันนี้ Truth คือ ความจริงที่ถูกกลดทอนเป็นความเก่ง Goodness คือ ความดี Beauty คือ ความสุข

จากแนวคิดของเพลโต เคน วิลเบอร์ ได้นำมาสานและขยายต่อ ดังรูปที่ 2 และ 3

รูปที่ 2 แนวคิดของ Ken Wilber

ช่องที่หนึ่งขวามือบน IT (เราใช้คำสรรพนามบุรุษที่ 3) คือ "มัน" จะได้บ่งบอกความเป็นวัตถุ สิ่งของเชิงวิทยาศาสตร์ ITs เป็นพหูพจน์ สองกลุ่มตรงนี้ ในเรื่องของ Truth ที่เราใช้แทนความหมายในปัจจุบันความจริงเชิงประจักษ์ วิชาที่อธิบายเรื่องพวกนี้ได้ค่อนข้างดี แล้วคนติดอยู่กับมันค่อนข้างสูง นักประเมิน/นักวิจัยก็มาติดเรื่องพวกนี้มาก โดยเฉพาะวิจัยเชิงปริมาณที่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์ก็จะมาเล่น 2 เรื่อง ข้างขวาจะเน้นเรื่อง Truth (ได้ย่อส่วนมาเป็นความเก่ง) ที่จะไปอยู่ในเรื่องของโรงเรียนในระบบการศึกษา วัดจากคะแนนผลสัมฤทธิ์ หรือจากการสอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ เราจะดูที่ตัวนี้มาก แล้วก็พยายามจะแปลงสองตัวด้านซ้ายให้มาอยู่สองตัวด้านขวาให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ นี่คือปัญหา แทนที่จะเข้าไปดูและประเมินอย่างที่มีมันควรจะเป็น เราก็กดทอนย่อส่วนที่เป็นความดี ความงาม ให้เป็นรูปธรรมจับต้อง

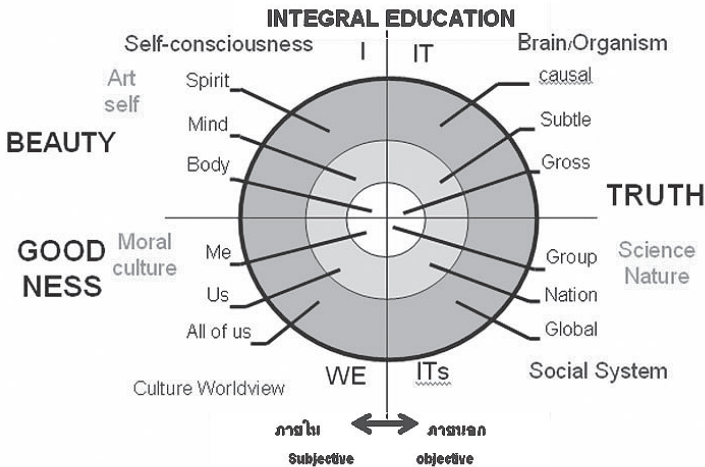

44 นานาทศนะในการวิจัยประเมินผลคุณภาพของคนไทย :

ได้ในรูปของกิจกรรมหรือการกระทำ เพื่อจะได้มีร่องรอยให้นักประเมินเข้าไปดูได้ โรงเรียนก็ได้สร้างร่องรอย (ผักชีโรยหน้า) ให้เราไปเก็บไม่ได้ทำด้วยใจ ไม่ได้ทำเพราะหวังจะให้ผู้เรียนมีคุณภาพอย่างที่ ต้องการให้เกิดขึ้นจริงๆ แต่จะมีแต่กิจกรรมฉาบฉวย กิจกรรมที่ฟัง กระทำอย่างยั้งในสถาบันการศึกษา เพื่อสร้างให้เกิดในระดับจิตสำนึก คือ การให้ผู้เรียนไปทำงานสาธารณะทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน แล้วครูทำเป็นตัวอย่างจะได้อะไรมาทั้งความดีและความงามคือ คุณไปกระตุ้นให้พวกเขาคิดสิ่งเหล่านี้ขึ้นมาจะให้ผลดีมากกว่าที่ เพียงการสร้างร่องรอยให้ผู้ประเมินไปตรวจจับได้ เช่น การไปวัด (การไปวัดเพื่อให้มีร่องรอยว่าได้ทำกิจกรรม ไม่ได้ทำให้คนเป็นคนดี) หรือมีงานมาชมบูชาในโรงเรียน หรือแต่งกายชุดไทยสัปดาห์ละครั้ง แต่มันไม่ได้เข้าไปข้างใน มันเป็นเพียงเปลือกนอก เพื่อที่จะเป็น ร่องรอยให้คุณไปดูได้ แล้วเรื่องความดี ความงาม และน่าจะพูดถึง ความเก่งด้วย คำว่าความเก่ง ความดี ความงาม ความจริง เป็นเรื่อง ข้างใน เรื่องของผู้ประเมินเป็นการรับรู้ และตีความ เป็นเรื่องข้างนอก แต่สัมพันธ์กับเรื่องข้างใน

การศึกษาแบบองค์รวม (Integral Education)

รูปที่ 3 ประยุกต์มาจากแนวทางของ Ken Wilber นักคิดที่มีชื่อเสียงมากในปัจจุบันนี้ ซึ่งได้รวบรวมองค์ความรู้ของศาสตร์ต่างๆ ทั้งวิทยาศาสตร์ จิตวิทยา มนุษยวิทยา ปรัชญา เข้ามาทำเป็น integral concept หรือ Integral Holistic Approach น่าสนใจมาก ส่วนที่เป็น Truth ความจริงความเก่งที่ว่าแยกออกเป็น 2 ช่องให้เห็นชัดเจน

รูปที่ 3 แนวคิดของ Ken Wilber ใช้ Integral Education มาประยุกต์ใช้

ผมจะเชื่อมโยงให้เห็น แล้วไปเชื่อมกับเรื่องของการวิจัยเชิงประเมินผลว่าควรทำอะไรลักษณะไหน ควรมองลักษณะไหน ดูกรอบนอก Truth ด้านขวา ด้านซ้ายล่าง Goodness ข้างบน Beauty ก็คือความจริง ความดี ความงามยังคงอยู่และย่อส่วนเป็น ความเก่ง ดี มีสุข

ความจริง (Truth) คือเรื่องของวิทยาศาสตร์เป็นหลัก โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน วิทยาศาสตร์กายภาพ วิทยาศาสตร์ชีวภาพ แล้วก็สังคมศาสตร์ ทุกศาสตร์พยายามเป็นวิทยาศาสตร์หมดเพราะใช้ Scientific methods หมด แล้วภูมิใจมาก มีระบบระเบียบ ทุกศาสตร์จะต้องมีระบบด้วยตัวของมันเอง มี Mode of Inquiry, Technical Terms และ Body of Knowledge เป็นศาสตร์ (เป็น Discipline) ก็ภูมิใจที่ส่วนนั้น ด้านบนขวามือส่วนที่เป็น "มัน" (IT) ก็คือวัตถุสิ่งของมันเป็นวิทยาศาสตร์กายภาพกับชีวภาพ ตัวอย่างเราจะไปเน้นเรื่องของการศึกษาของเรื่องสมอง ระบบชีวิต ทั้งหมดมีหลายระดับกว้างๆ รวมๆ ก็เป็น Gross เหมือน Gross National Product ดูภาพรวมหยาบหน้อย ภาพเดี๋ยวนี้จะอธิบายทั้งหมด และนี่คือการมองแบบองค์รวม เป็น Holistic หรือ Integral แล้วเวลาที่ไปวิจัยหรือประเมินควรจะเน้นอะไรกันแน่ ถัดจาก Gross ก็คือ Subtle แปลว่าลึกลับ ซับซ้อนหน้อย ละเอียดมากขึ้น แล้วก็ causal คือเป็นความสัมพันธ์ เชื่อมโยงที่ไม่ใช่แค่ที่เราพูดถึง If A then B แต่มันเป็นความสัมพันธ์ เชื่อมโยงที่เป็นเครือข่ายทุกอย่างสัมพันธ์เชื่อมโยงกันไปหมด มีลักษณะที่เป็น systems เป็น general systems ไม่ใช่ systematic (systematic คือระบบที่มีขั้นมีตอน เช่น ถ้าพูดถึงการบริหารก็จะมี input process output outcome impact หรือ 1,2,3,4,5) แต่ systems หรือ general systems มันมากกว่านั้นเพราะได้รวม systematic เข้าไว้เป็นส่วนหนึ่ง แต่จริงแล้วมันมากกว่านั้น systematic ส่วนใหญ่เป็นเส้นตรง นักวัด นักประเมินมักจะติดกับอยู่ที่ systematic ไม่ใช่ systems หรือ general systems ไม่ใช่ holistic แต่เป็น systematic

มีคำตรงกันข้ามของ systematic คือ systemic ในความหมายของ general systems systemic ไม่ใช่ systematic ที่เราเรียนกันอยู่ ทำกันอยู่ค่อนข้างมาก ค่อนข้างเป็นระบบ คือ systematic แต่นั่นเรา พูดถึง system ที่ไม่มีตัว s เป็น systematic แต่ถ้าจะพูดถึง systemic ต้องเป็น systems มีสรรพสิ่งต่างๆ หลายระบบรวมกัน เยอะมาก

ตัวอย่างถ้าคุณจะไปศึกษาเรื่องความดีในคน เวลาที่จะไปประเมินคงไม่ไปประเมินสมองว่าทำงานอย่างไร คุณคงไม่ไปวัดความดันของเขา ที่จะบอกว่าเขาเป็นคนดีคนชั่วอย่างไร หรือดูจากกล้ามเนื้อเขาแบ่งว่ามันแข็งเท่าไร แต่ก็ดูได้ส่วนหนึ่งเพราะมันเป็นกายภาพ (Physical) มันก็มีระบบ Physical, Mental และยังมีอีกกว่านั้น เดี่ยวค่อยพูด คือ Spiritual

จากภาพด้านขวาล่าง Social System ดูเส้นที่โยงเข้าไปแต่ละเส้น 3 เส้น แบบกว้าง Group/Nation/Global ถ้าเราดูวงกลม 3 วง สิ่งที่ทำกันส่วนใหญ่ เน้นค่อนข้างมากในวงการศึกษและการประเมินคือ เราเน้นวงข้างในสุด เพราะชัดเจนดี ง่ายดี แค่นั้นก็พอ เวลาที่เราไปบอกว่าโรงเรียนนี้ช่วยสร้างหรือทำให้คนเป็นคนดี มันเป็นคนดีของโรงเรียน เป็นคนดีของชุมชน หรือเป็นคนดีของโลก ในชุมชนกับโลกแทบไม่ได้ถาม ถามแคในโรงเรียน

ถ้าเราลากเส้นแนวตั้งแบ่งกลาง ซ้ายกับขวา มันจะฟ้องอะไร พอควร ด้านขวามือ IT และ ITs ก็เป็นวิทยาศาสตร์กายภาพ ชีวภาพ และสังคมศาสตร์ ที่เป็นวิทยาศาสตร์ วงการศึกษาของเราเน้นข้างล่าง ITs ค่อนข้างสูง และเราก็อยากทำการศึกษของเราให้เป็น

วิทยาศาสตร์โดยใช้ Scientific method, Scientific methodology เข้าไปจับ น้อยมากที่เราจะมาทำด้านซ้ายมือของรูป ทั้งๆ ที่เรื่องทางด้านซ้ายมือหน้าจะเป็นเรื่องโดยตรงของการศึกษา

ระบบการศึกษาของเราต้องการสร้างคนเก่ง หรือคนดี มีความสุข แต่เวลาทำมักไปเน้นกันที่เก่ง แล้วทีกทักว่าเก่งแล้วต้องดี เก่งแล้วต้องมีความสุข ทั้งๆ ที่จริงแล้วยิ่งเก่งยิ่งทุกข์เพราะถูกกดดัน จากความคาดหวังมากจากพ่อแม่ เพื่อน ครูบาอาจารย์ พอพลาด ก็กระโดดตึก ตัดยาเสพติด

ความงาม (Beauty) เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ Self - consciousness ซึ่งเป็นจิตสำนึกที่เกี่ยวกับตนเองเป็นหลัก โดยให้ดูภาพรวมใหญ่ๆ เรามีความรู้สึก ความภาคภูมิใจ หมายถึงตัวคนเรา (I) เราเอาตัวเองเป็นหลัก ร่างกาย (body) เราเป็นอย่างไร อย่างนึกว่าคนที่มึนล้า เป็นมัดๆ มีรูปร่างใหญ่โต สุขภาพทางกายจะดี แต่ที่เห็นข้างนอกดูดี แต่ประเด็นตรงนี้คือว่า เราพึงพอใจเกี่ยวกับร่างกายมากน้อยเพียงใด ความเป็นตัวตนที่จับต้องได้ของเรา ไม่ใช่คนอื่น ถ้าเรามองดูฟุ้ง ของเรว่ามันน่ารัก คุณก็จะพึงพอใจกับฟุ้งของคุณ ถ้ามองว่าตา ชั้นเดียวของคุณนั้นทันสมัยคุณก็พึงพอใจของคุณ ถ้าคุณเอาเกณฑ์ ของคนข้างนอกมาจับจะเป็นคนละเรื่อง และลึกมากก็คือ spirit ที่เราเรียกกันว่า จิตวิญญาณ จริงๆเราไม่อยากจะใช้นี้ แต่บังเอิญ เอาของฝรั่งมา เราอยากจะใช้ในความหมายของคำว่า spirituality เป็นนามธรรมหน่อยเพื่อให้มันชัดขึ้น ตามที่เราใช้กันอยู่ทั่วไปก็คือ spirit เพราะเดี๋ยวจะไปแปลว่าวิญญาณที่ล่องลอยไปมาได้ ซึ่งใกล้เคียงกับ sport spirit (จิตวิญญาณของนักกีฬา) ที่เราพูดถึง จิตใจที่เราพูดกันทั่วๆ ไปแต่ระดับลึกๆ Spiritual อาจจะมีศิลปะ/

ศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เรื่องพวกนี้คือการเห็นความงามของสรรพสิ่ง โดยเห็นความงามในตัวเองในสิ่งที่สัมพันธ์และเชื่อมโยงกับคนอื่นและสรรพสิ่ง จึงได้เห็นความงามของธรรมชาติและสรรพสิ่งได้ นักประเมินไม่ค่อยอยากประเมินเรื่องพวกนี้ เนื่องจากจับต้องยาก จึงมักจะแปลงให้เป็นรูปธรรม ไปวัดน้ำหนัก วัดส่วนสูงได้แล้ว แต่เป็นแค่ body ซึ่งเป็นคนละเรื่องเลย

ส่วนที่เป็น We อันนี้เป็นเรื่องของวัฒนธรรม (Culture) กับโลกทัศน์ (World view) มีในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น เพราะเราก็ไม่รู้ถึง We ภาพรวม "We" ก็ลึกเข้าไปมากกว่าหมายถึงสรรพสิ่งที่ไม่ได้หมายถึงมนุษย์เท่านั้น ต้นไม้ ลำธาร โลกนี้ จักรวาลนี้

ด้านซ้ายมือทั้งหมด นักการศึกษาบางคนว่านี่คือสาระและเป้าหมายของการศึกษา ในเชิงปรัชญาเราใช้คำว่า value ในความหมายเรื่องคุณค่าโดยแยกออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกคือเรื่องของจริยธรรม (Ethics) ส่วนที่เป็น We ก่อนข้างชัดเจนว่าอะไรควรอะไรไม่ควร อะไรเลว อะไรชั่ว ซึ่งเป็นข้อตกลงร่วมกันของกลุ่มของสังคมนั้นๆ เป็นเรื่องของวัฒนธรรมแต่ละวัฒนธรรมที่อาจจะไม่เหมือนกันในบางเรื่อง

แต่คำถามที่น่าสนใจคือจะมีอะไรที่เป็นตัวร่วมกันที่ทุกวัฒนธรรมก็รับได้ แล้วเห็นพ้องต้องกันหมด เช่น การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ไม่ได้ทำร้ายใครเลย โดยไม่มีวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง มุสลิมก็ได้ คริสต์ก็ได้ พุทธก็ได้ ไทยก็ได้ ฝรั่งเศสก็ได้ ไม่มีใครเคยบอกว่าการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แล้วคุณจะมีจริยอะไรถ้ามององค์รวมตรงนี้ การประเมินส่วนใหญ่ทำตามวงในของทั้ง 4 ส่วน ซึ่งเล็ก แคบสมมุติเราตอบคำถามใหม่แล้วแต่วิธีคิด

ถ้าเขาเป็นคนดีของสังคม เขาน่าจะเป็นคนดีใหม่ ถ้าเขาเป็นคนดีของโลกเขาน่าจะเป็นคนดีของสังคมใหม่ หรือกลับกัน (ดูรูป) ถ้าเป็นคนดี ของสังคมเขาเป็นคนดีของโลกหรือเปล่า หรือมันแยกออกจากกัน ไม่ได้ คนเก่งที่จะเอาตัวรอดเป็นคนเก่งใหม่ อย่างลูกผมคนที่สองแตกต่าง จากคนแรกค่อนข้างมาก คนที่สองค่อนข้างจะเอาตัวรอดได้เกือบทุก สถานการณ์ เขาเก่งในความหมายนั้น แต่เขาสอบได้คะแนนไม่สูง เขาเก่งใหม่ เขาเก่งในเรื่องอะไร มันต้องชัดเจนอีก แต่คุณไปดูเรื่อง เก่งเรื่องเดียว ความเก่งของคุณถูกลดทอน (reduce) อีกรแล้ว นักวิจัย ทำให้มันลดทอนแยกส่วนเล็กลงได้เพื่อความสบายใจ แต่ลืมนึกไปว่า เราทำเล็กๆ พอได้เล็กๆ แล้วไปสรุปใหญ่ ตรงนี้ผิด ไม่ได้บอกว่า ห้ามทำ ต้องระวังเวลาจะสรุปกลับไปยังองค์รวม ถ้าพูดภาษาวิจัยก็คือ ข้อตกลงเบื้องต้น

ขอบเขตการวิจัยกำหนดไว้แคบๆ แล้ว ไปดูนิดเดียวแล้ว บอกว่าแล้ว ต้องบอกว่าดูเฉพาะแค่นี้ ก็แล้วเฉพาะในความหมายนี้ และเกณฑ์นี้จะได้รัดกุมหน่อย ส่วนใหญ่เราทำเฉพาะวงในของรูป วงกลางยังไปไม่ค่อยถึง วงนอกที่ 3 ยิ่งไม่ไป ปัจจุบันที่ผมสอนที่จุฬาฯ ผมพยายามไปวงนอกเลย ผมเลิกบรรยายกับนิสิต เลิกบรรยายทุกวิชาที่ผมสอนบรรยายนิดๆ หน่อยๆ ถ้าจำเป็นจะต้องบรรยายเวลาที่เขาขอร้อง ส่วนใหญ่นั่งคุย แต่ไม่ได้หมายความว่าให้เขาอ่านหนังสือเอง แต่ก็มีหนังสือดีๆ ให้อ่านแล้วก็มาถกเถียง แลกเปลี่ยนกัน และตั้งคำถามลึกมากกว่า ที่อ่าน โดยเฉพาะถามคำถามง่ายๆ แต่ตอบยาก ตกลงในสิ่งที่รู้มา สิ่งที่จะเป็นไปกับคน กับสังคม กับโลกจะเป็นอย่างไร ควรที่จะเป็นอย่างไร ทำไม่ควรเป็นเช่นนั้น ทำไม่การศึกษาไม่หัดตั้งคำถามแบบนี้ ตั้งแต่เด็กๆ การสอนเด็กๆ

เราไม่ได้สอนให้เด็กตั้งคำถาม เราให้แต่ข้อมูล (ที่เราทึกทักว่าเป็นข้อเท็จจริงที่เราสรุปเอง) ทฤษฎีนี้จริงแท้ที่สุด แต่ต้องอิงทฤษฎี พวกที่ทำวิทยานิพนธ์ปริญญาโท ปริญญาเอก ทรมานมาก ต้องเอาทฤษฎีอะไรมาจับ ลืมคิดไปว่าถ้าเอาทฤษฎีมาจับ ก็หมดสิทธิ นอกเหนือทฤษฎี ความรู้ใหม่ไม่มีทางเกิด มีแต่ยืนยันตรงนั้นมันเป็นแนวคิด (concept) หนึ่งเรื่องในระบบการศึกษา เรื่องการศึกษา เป็นเรื่องของการสร้างและพัฒนาคุณค่า ซึ่งดีกว่าค่านิยม ค่านิยม จะเป็น Attitude เป็นอะไรไป ส่วน value เราพูดในความหมายที่มันเป็นคุณค่า คุณค่าหลักๆ ในทางปรัชญา เรื่องของจริยธรรม(Ethics) และสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) ความงามเป็นเรื่องอะไรสวย อะไรไม่สวย อะไรงาม อะไร น่าเกลียด สองตัวนี้สำคัญมาก น่าจะสำคัญมาก ในระบบการศึกษา ทั้งในระบบ นอกกระบบและตามอัชฌาศัย ลึกๆ จริงๆ พ่อแม่อยาก ให้ลูกเป็นคนดี อยากให้ลูกมีอารมณ์สุนทรีย์ หรือ อยากให้ลูกหยาบกระด้าง ถ้าครูทำตัวเหมือน พ่อแม่ ครูจะสอนลูกศิษย์ อีกอย่างหนึ่ง สอนเสมือนเป็นลูกของตนเอง คุณอยากให้ลูกของคุณ เป็นอย่างไร แต่ตอนนี้มันกลายเป็นว่ามันเก่งอย่างเดียว เป็นเรื่องการแข่งขัน มากกว่าความเอื้ออาทร แข่งขันมากกว่า การแบ่งปัน ต้องขยัน ต้องเอาชนะ เหนือผู้อื่น ลืมคิดไปว่ามีก็คนในโลกที่เป็นมนุษย์ที่ต้อง การเป็นผู้แพ้ ก็สอนอยู่ว่า ให้เป็นผู้ชนะ แล้วมีผู้ชนะสักกี่คนที่พูดถึงกันอยู่ที่ต้องเป็นหนึ่ง อีกต่างหากเพื่อให้คนอื่นมา Benchmark กับเรา อันนี้มองแบบปิรามิด มันไม่ใช่แนวคิด (concept) ทางการศึกษาที่ ถูกต้อง เราลืมข้อตกลงเบื้องต้นของระบบการศึกษาที่ต้องยึดถือและ เชื่อว่าคนไม่เท่าเทียมคนมีความแตกต่าง (individual difference)

หน้าที่ของนักการศึกษา รวมไปถึงนักประเมินทางการศึกษา จะต้องมาช่วยกันหาทางที่จะทำให้คนแต่ละคนเจริญเติบโตไปบนฐานของความแตกต่างที่ไม่เหมือนและไม่เท่าเทียมกันให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ตามศักยภาพของเขา จึงไม่จำเป็นต้องเอามาตรฐานกลางมาเทียบ มีไว้ไม่เสียหายแต่เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนา ไม่ใช่ประทับรอยบาปหรือแบ่งเกรด ในเมื่อเกิดมาไม่เท่ากันหน้าที่ของเราคือทำให้เขาดีขึ้นกว่าที่เขา มีคือจับจุดยื่นให้อยู่ ถ้าไปประเมินโรงเรียนที่แย่มากเพราะสภาพแวดล้อม และใช้เกณฑ์มาตรฐานกลาง คุณตกม้าตาย คุณไม่ต้องประเมิน ใช้นั่งเทียนก็ได้แล้วโทษใคร วิธีคิดของเราก็ถูกอบรมปลูกฝังให้คิดแบบเดิมพยายามหาเหตุและแก้ที่เหตุ เป็นคำพูดที่เพราะ ทำให้เราหลงและเข้าใจผิด เพราะเราจะหาต้นเหตุแล้วจัดการกับต้นเหตุ ปัญหาทั้งหมดไป ซึ่งถ้าคิดแบบฉาบฉวยจะหลงทาง ผิดทิศทาง ผมงกตัวอย่างง่าย ๆ ในวงการศึกษารองเรียนที่ถูกประเมิน 10,000 กว่าโรงไม่ผ่านเกณฑ์ตามที่ สมศ. กำหนดต้นเหตุคืออะไร จะได้ไปแก้ที่ต้นเหตุ วิจัยหาต้นเหตุมาให้ดูว่าคืออะไร ในวงการศึกษาคหาเหตุได้ง่าย ๆ ไม่ก็ตัว เช่น บุคลากร งบประมาณ วิธีแก้ก็เพิ่มบุคลากร เพิ่มงบประมาณทำไม่ง่ายขนาดนั้น

วิทยานิพนธ์ด้านการศึกษาดูโดยเฉพาะทางด้านการบริหาร ไปสำรวจปัญหาของโรงเรียน สำรวจปัญหาของเขตพื้นที่ ทำให้นักการศึกษาถึงเป็นคนเจ้าปัญหา เราไม่เคยไปวิจัยว่าแนวทางการพัฒนาที่ต้องการจะให้ เป็น มันควรจะเป็นและทำได้อย่างไร มีแต่หาปัญหาให้แล้วก็วิธีคิดและวิธีทำง่าย ๆ ตามหลังตลอด ทั้งที่หน้าที่ของนักการศึกษา เป็นเรื่องการสร้างและการพัฒนา

ไม่ใช่เรื่องการแก้ไข เมื่อใดที่คิดเรื่องการแก้ไข ก็จะไปหาเหตุ
 ของปัญหา เมื่อใดที่คิดเรื่องของการสร้างและการพัฒนา ก็นึกถึง เป้า
 หมายที่ต้องการจะให้เกิดขึ้น แล้วหาวิธีการตามสภาพที่เป็นอยู่ เป้า
 หมายต้องสมจริงและเป็นไปได้ (possible objective) สำหรับ โรงเรียน
 นั้นและเด็กคนนั้น นี่คือความท้าทายของวงการศึกษานี้ แต่เรามักไม่
 ทำส่วนนี้ เราทำเรื่องของค่าเฉลี่ย แล้วก็เอาค่าเฉลี่ย มาเป็นมาตรฐาน
 ใครเกินค่าเฉลี่ย มาตรฐานสูงขึ้น ใครต่ำกว่าเกณฑ์ เฉลี่ยมาตรฐานลด
 ลง เราทำแบบหยาบมาก (Gross) จับต้องได้ หน้าที่ ของครูต้องดู
 เด็กเป็นรายบุคคล ซึ่งเหนื่อยถ้าทำอย่างนี้

โดยสรุปคือ เราไม่สามารถจะบอกได้ว่าอะไรดี อะไรไม่ดี เรา
 ไม่สามารถจะบอกได้ว่าใครเก่ง ใครไม่เก่ง เราไม่สามารถจะบอกได้
 อย่างเต็มปากเต็มคำได้ว่าใครมีความสุขหรือใครไม่มีความสุข เพราะ
 สรรพสิ่งล้วนสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ไม่สามารถแบ่งออกจากกัน
 แบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาดได้ ทุกอย่างประกอบไปด้วยสิ่งอื่นเสมอ
 ถ้าทางพุทธก็อ้างได้ตามหลักของอิทัปปัจจยตา ถ้าคุณเชื่อตรงนี้
 จริง ๆ ไม่สามารถแยกอะไรออกจาก อะไรได้ แต่ถ้าพูดอย่างนั้น
 แล้วการศึกษาทำอะไร นักเศรษฐศาสตร์ ทำอะไร นักการเมืองทำอะไร
 เขากำลังจะดูบางส่วนเท่านั้น แต่ไม่เบ็ดเสร็จในเรื่องนั้น ๆ
 นักวิทยาศาสตร์ใหม่เข้าถึงขนาดที่พูดว่า จริง ๆ เราทุกคนเป็นพี่น้องกัน
 ถ้าความเป็นจริงว่าจักรวาลนี้เราเกิด มาจาก Big Bang ซึ่ง
 ตอนนีเรากำลังโต้แย้งกันอยู่ บีม แล้วเกิดโนน เกิดนี่ ถ้าตรงนั้น
 เป็นจุดกำเนิด เรามาจากที่เดียวกันใช่ไหม ตกลงเป็นพี่น้องกันใช่ไหม
 ถ้าไม่ยากเป็นพี่น้องกันก็เป็นเพื่อน ร่วมที่มาแยกออกจากกัน

ไม่ได้เลย เรามาแยกกันเองด้วยเชื้อชาติ ผิวพรรณ ศาสนา และ นามสกุล จะได้เป็นระบบ พอเริ่มสร้างระบบ ก็เริ่มแคบ เพราะเราไม่ได้ พูด systems เราพูดถึง one system การแบ่งพรรค แบ่งพวก แบ่งฝ่าย แบ่งกลุ่ม แบ่งประเทศก็เกิดขึ้น เมื่อไรที่คุณเปลี่ยนแนวคิด (concept) ว่าพวก เดียวกันก็คนละความหมายเลย สงครามไม่อาจจะเกิดทำไมการศึกษา ไม่มาปลูกฝังค่านิยมตรงนี้ สอนเรื่องความเป็น มนุษยชาติ สอนเรื่องความเป็นหนึ่งเดียวกัน ในทุกวิชาเพื่อสร้างหรือ นำไป สู่ความเป็นหนึ่งเดียวกัน กับประเทศ กับธรรมชาติ กับสิ่งแวดล้อม และกับโลก คุณค่าและค่านิยมเหล่านี้ สามารถสอดแทรกได้ทุก รายวิชาที่เน้นเรื่องของความเก่ง ความดี ความงาม แต่ปัญหาและ คำถามที่เกิดขึ้นคือเราไม่เคยสอดแทรก ไม่เคยเชื่อมโยงเพราะเราสอน แบบการแยกส่วน แยกรายวิชา อาจารย์คณิตศาสตร์ก็ไม่เคยสอน เรื่องความดีความงาม ไม่สอนว่า อย่าโกงเขา โกงตัวเลข โกงตาชั่ง โกงเครื่องวัด เครื่องตวง ตรงนี้ ต่างหากที่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้น แม้วันนี้ที่เราพูดกันก็ไม่ใช่ว่าเรื่องง่าย แต่ก็เป็นเรื่องที่พูดกันตลอด เวลาไม่มีสิ้นสุด อย่างไรก็ตามเพื่อความสบายใจ ในที่สุดก็หนีไม่พ้น เพราะเราถูกจำกัดด้วยภาระหน้าที่เป้าหมายของการทำงานของชีวิต เพียงแต่ขอให้สิ่งๆ ที่เรียกว่า จิตสำนึก (consciousness) เราทำหน้าที่ บทบาทของเรา ส่วนเล็กๆ ตรงนี้จะเชื่อมโยงกับส่วนใหญ่ แต่ก็เป็นส่วน สำคัญและสัมพันธ์กับส่วนใหญ่ อย่าลืมน้อย อย่าลืมหา ความสัมพันธ์และความเชื่อมโยง เรื่องของการศึกษาจะต้องมา เน้นเรื่องของความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง ถ้าไม่เช่นนั้นควรเลิกพูดเรื่อง ภาพรวมหรือองค์รวม เมื่อใดที่จะพูดความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง เมื่อนั้นพูดเรื่องภาพรวมหรือองค์รวมได้

ความหมายขององค์รวม

เวลาที่เรานำพูดถึงองค์รวม (Holistic) หรือ integral ความหมายลึกๆ ที่กลุ่มจิตวิวัฒน์และกลุ่มจิตสำนึกใหม่ทั้งหลายพูดถึง คือลักษณะของความเป็นองค์รวม คือ การเกิดสิ่งใหม่ขึ้น ถ้าไม่เกิดสิ่งใหม่ขึ้น เราไม่เรียกว่าเป็นองค์รวมในความหมายที่เราพูดคุยกัน แต่จะเป็นแค่กองรวม โดยเฉพาะเรื่องของการศึกษา เราไม่ได้ให้การศึกษากับโต๊ะ เราให้การศึกษากับมนุษย์ เรากำลังพูดถึงเรื่องของชีวิตที่ไม่ใช่เครื่องจักรวัตถุ และสิ่งของ องค์รวมในความหมายที่สำคัญ คือต้องเกิดสิ่งใหม่จากการที่เอาสิ่งเก่ามาผสมผสานหรือมาร่วมกัน แล้วเกิดสิ่งใหม่ จึงจะเรียกว่าเป็นองค์รวม แล้วไม่ได้หยุดแค่นั้น แต่มันก็มารวมกันอีก แล้วก็ไปเป็นสิ่งใหม่ต่อไปอีก โดยมีคำศัพท์ที่ใช้เฉพาะ เรียกว่า transcend but include การได้รวมอะไรเข้ามาแล้วก็เกิดอะไรขึ้นมา โดยนำวิทยาศาสตร์หรือสังคม หรืออะไรก็ได้มาอธิบายถึงแนวคิด (concept) นี้ ถ้าใช้นักวิทยาศาสตร์ สมมติว่าเราจะเอาแค่เซลล์หรือจะลงระดับโมเลกุลหรืออิเล็กทรอนิกส์ โปรตรอน หรือจะเล็กกว่านั้น เป็น quark ซึ่งเล็กลงไป แล้วยังมีเล็กกว่า quark ลงไปอีก ซึ่งปัจจุบันมีเครื่องมือที่ทันสมัยขยายได้ดี พบว่าอะไรประกอบกับอะไรได้เสมอ ไม่มีที่สิ้นสุด จึงไม่มีสิ่งที่เรียกว่า เป็นตัวเป็นตนเฉพาะ เพราะประกอบไปด้วยสิ่งอื่น จึงไม่รู้จะบอกว่าตัวมันเองคืออะไร แล้วเดี๋ยวมันก็ประสมกับสิ่งอื่น แล้วก็ไปเป็นสิ่งอื่น เหมือนผมก็ไม่ได้เป็นคนเดิมตลอดเวลา เปลี่ยนตลอดเวลา ในความเป็นตัวตนของคุณเปลี่ยนเป็นระยะๆ การที่ใช้คำว่า transcend กับ include แล้วก็เกิดสิ่งใหม่ (emerge) เป็นเช่นนี้ไปไม่มีที่สิ้นสุด ศัพท์ทางวิชาการ ที่ใช้ในกลุ่มจิตวิวัฒน์และ

กลุ่มที่เล่นเรื่องของ Spirituality คือ Spiritual Dynamics เปลี่ยนเป็น spiral และก็ไปเรื่อย จากเซลล์ก็เป็นอวัยวะ จากอวัยวะก็เป็นคน เป็น สัตว์ มีสิ่งใหม่เกิดขึ้นไปเรื่อยๆ ขยายไปเรื่อยๆ จากคนก็เป็นกลุ่มคน เป็นครอบครัว เป็นชุมชน เป็นประเทศ เป็นโลก ถ้ามีต่างดาวจริง ก็รวมไป มันก็ไปของมันเรื่อยๆ ไม่มีที่สิ้นสุด

แต่การศึกษาจำกัดวง เอาด้านขวาเป็นหลัก เอา IT กับ ITs เป็นหลัก แต่มาเล่นเรื่อง ITs โดยเน้น Social Science มาก สองฝั่ง ด้านซ้าย I กับ We แทบจะไม่ค่อยได้แตะ ทำพอเป็นพิธีให้มีกิจกรรม แต่ไม่ได้ลงลึกถึงข้างใน ทั้งๆ ที่ควรจะเป็น นโยบายใหม่ของรัฐบาลที่ใช้คุณธรรมนำความรู้ น่าสนใจ แต่จะแปลงให้อยู่ในรูปปฏิบัติได้จริง ได้สักแค่ไหนเป็นสิ่งที่ท้าทาย สภาการศึกษาจะรับบทบาทในหน้าที่เป็นผู้ทะเลาะลงตรงนี้ให้ชัดเจนยิ่งน่าสนใจและท้าทาย เพราะ สกศ. ทำงานระดับนโยบายแล้วให้แนวทางและคำชี้แนะบ้างก็จะยิ่งดี เล่นระดับนโยบายท้าทาย ผมอ่านดูก็รู้แล้วว่า เอาดีขึ้นมาก่อน ดี เก่ง และมีความสุข แต่ถ้าจะกล้ามากกว่านี้ต้องเป็น คนดี มีสุข เก่ง อยากจะบอกว่าทั้ง 3 ตัวนี้คุณใช้แนวคิด (concept) ของ transcends มันไม่ได้แยกออกจากกันเลย ความเก่งที่แท้ต้องมี ทั้งความดีและความงามอยู่ในนั้น ถ้าคุณเก่งเฉยๆ ในความหมายหรือ ตัวอย่างที่เราพูดถึงกันอยู่ บางคนเก่ง เจียบคม ไว แต่ทุกอย่างเพื่อ ตนเอง เพื่อพวกพ้อง ผลประโยชน์ เก่งแบบนี้เป็นโทษกับผู้อื่น แต่เป็นประโยชน์กับตนเอง ในช่วงสั้น แต่ในระยะยาวเป็นโทษกับตนเอง ตกลงอะไรควรจะทำก่อน จริงๆ แล้วไม่ต้อง ไม่ต้องมาก่อน มาหลัง มาด้วยกันดีกว่าถ้าจะคิดแบบองค์รวม เพียงแต่ว่าบทบาทใคร บทบาทมัน หน้าที่ไหนหน้าที่มัน

จับตัวหนึ่งตัวโตขึ้นมาตามบทบาท ตามหน้าที่ แต่อย่าลืมอีกสองตัว
อย่าลืมทั้งหมด อย่าลืมภาพใหญ่ เท่านั้นเอง จะเป็นนักการศึกษา
นักเศรษฐศาสตร์ นักการเมือง คุณจะจับอะไรก็จับมา จะเป็นนักการ
เมืองที่เก่งด้วย ดีด้วย มีความสุขด้วย ทำอย่างไร นี่คือการท้าทาย
เรามักจะลืมความเป็นองค์รวม เราแยกแล้วแยกต่อ ถ้ายังไม่พอใจ
แยกต่ออีกลงไปเรื่อยๆ แล้วพอทำที่สที่สุดนิดเดียว แต่เราสรุป ภาพใหญ่
มาก นี่คือนโยบายของนักประเมิน คุณไปดูแค่ร่องรอย บางอย่าง
บางประการ แล้วก็สรุปภาพรวมทั้งหมด ซึ่งเป็นอันตราย มาก วิธีการ
และข้อมูลที่เราจะหา เราควรเสาะแสวงหาวิธีการที่จะได้ ข้อมูลที่จะ
ทำให้เราประเมินได้ว่า บุคคลหรือหน่วยงานดีและมีสุข ไม่น่าจะเป็น
รูปแบบที่ทำกันอยู่ในปัจจุบันที่แปลงมาตรฐาน ออกมาเป็นตัวชี้วัดหรือ
ตัวบ่งชี้อย่างที่ ทำกันอยู่ ที่เน้นเรื่องของกิจกรรม ความเป็นรูปธรรม
จนลืมเบื้องหลัง การถ่ายทำของมันตรงนี่คือ จุดที่ต้องพิจารณา เพราะ
กำลังพูดถึง คุณภาพภายใน ถ้ามันเกิดจาก คุณภาพภายในแล้วปรากฏ
เป็นกิจกรรม อะไรก็ช่าง โดยไม่ติด กิจกรรมภายนอกโดยถอนตัวไม่
ขึ้น

กิจกรรมน่าจะหลากหลาย ถ้าต้องการหาตัวชี้วัดให้มาก
แต่อย่าติดกับเรื่องปริมาณว่าจะต้องมีทั้งหมด จึงเรียกว่าไม่มีตัวเดียว
ก็ได้ ถ้าตามสภาพของเขาทำได้แค่นั้น จะให้ทำอย่างอื่นเหมือน
โรงเรียนใหญ่ทำ ไม่มีทางผ่านเกณฑ์ อาจจะพอเห็นแว่ที่ส่งสัญญาณ
บางอย่างว่ามีก็พอรับได้ บางทีอาจจะบอกว่าเป็นนักประเมินที่ยอมรับ
ได้ในระดับกว้างๆ ว่ามีโรงเรียนเล็กๆ ที่ขาดแคลนในชนบทห่างไกล
เห็นอะไรนิดหนึ่งก็น่าจะพอใจแล้ว เห็นอะไรใหญ่ๆ ก็น่าจะประโคมข่าว

เพราะฐานไม่เท่ากัน โรงเรียนที่มีครูคนเดียวหรือสองคน เอาเกณฑ์ไปจับก็ไม่ผ่าน แต่ถ้านึกอีกมุมหนึ่งว่าโรงเรียนมีคนเดียว เขาทำได้อย่างไร สอนทุกชั้น ผมว่าให้เต็มไปเลย ทำไมเขายังทนอยู่ ท่ามกลางความจริงๆ อย่างนี้แทบจะไม่ต้องประเมินตัวอื่นเลย เพราะถ้าประเมินโดยเอาเกณฑ์ตัวอื่นมาจับก็ตกหมด ต้องดูความตั้งใจ ซัดจำกัดของเขาอย่าติดเกณฑ์ ยึดตัวชี้วัด (indicator) ที่พูดทั้งหมดไม่ได้ หมายความว่าห้ามใช้เกณฑ์พวกนั้น เพียงแต่มีจิตสำนึกหน่อยเท่านั้น คุณจำเป็นต้องทำตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย แต่อยากมีความสุขกับการประเมินหรือเปล่า ถ้าต้องการปรับจิตสำนึกใหม่ เราทำเพื่อช่วยเขา จะมีความสุขกับการทำงาน แล้วการเขียนจะออกมาในทำนองนั้น ถ้ามีความเชื่อแบบนั้น ภาษาที่ใช้จะเป็นอีกแบบ เพราะมันเขียนออกมาจากใจ เขียนอย่างมีสุนทรีย์ เพราะมองเห็น ปัญหาของโรงเรียนขนาดเล็ก เป็นความน่ารัก น่าชื่นชมที่เขาอยู่กันได้ ในสภาพนั้น บนความไม่พร้อมอย่างนั้น ให้ผ่าน ถ้าคิดแบบแยก ส่วนต้องแยกเกณฑ์ให้ชัด เกณฑ์สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ถึงจะมีความยุติธรรม

การประเมินผลผู้เรียนของผู้สอนเป็นเรื่องของจิตวิญญาณ ความเป็นครู ถ้าสิ่งที่ทำ เชื่อและมองเห็นว่าผลที่เกิดขึ้นน่าจะดี ทั้งๆที่สิ่งที่เกิดขึ้นอาจไม่ดี ไม่สามารถรับรองอะไรได้ทั้งหมด บนความไม่ดี ก็ทำให้เป็นคนดีได้ เด็กจะมีคุณธรรมตั้งแต่เด็กเลยหรือ ต้องมองใหม่ว่าเป็นหน้าที่ของเราที่จะต้องกล่อมเกลามา ตามระดับ ตามสภาพ อย่าเพิ่งตัดสินว่าเขาเลว ตรงนี้น่าสนใจ ถ้าคิดแบบสัมพันธ์ เชื่อมโยง ตรงนี้เป็นแนวคิดที่ทำหายสำหรับคนที่อยู่ในวงการการศึกษา

ถ้าเราคิดว่าสรรพสิ่งล้วนสัมพันธ์เชื่อมโยงและที่สำคัญ ถ้าเราคิดและเชื่อมจุดเริ่มต้นว่าทุกอย่างสัมพันธ์เชื่อมโยง ถ้าเช่นนั้น เราควรเป็นเหตุหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงเสมอ แล้วลงมือทำ ลงมือ สร้าง เหตุ ทำนิดเดียวก็ไม่เป็นไร เพราะมันมีผลต่อสิ่งอื่น เพราะ สรรพสิ่งล้วนสัมพันธ์เชื่อมโยง นี่คือการสร้างแนวคิด (concept) ที่ควรจะเป็น ถ้าเชื่อเรื่ององค์รวม เพราะองค์รวมต้องมีความสัมพันธ์กัน ถ้าไม่สัมพันธ์กันจะเป็น "กองรวม" เช่น เหมือนชิ้นส่วนของบ้านที่เราซื้อออกมากองรวมกัน ไม่มีความสัมพันธ์กัน ความเป็นบ้านก็หายไป นี่แค่เอาส่วนที่เป็นวัตถุ ถ้าเป็นส่วนที่เป็นชีวิตจะยุ่งใหญ่ ชีวิตคืออะไร พุดยากมาก

เรื่องการศึกษาเป็นเรื่องของความสัมพันธ์จริงๆ ทุกสรรพสิ่งล้วนสัมพันธ์เชื่อมโยง ถ้าคิดและเชื่ออย่างนี้จะมีความสำคัญ ระบบการศึกษา ปัจจุบันต้องสร้างและทำให้แต่ละคนเห็นความสำคัญของตัวเอง ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของส่วนใหญ่ ต้องทำแบบนี้ แต่ที่เป็นอยู่ทำให้ยิ่งเรียนสูง ตัวเองยิ่งด้อยความหมายมากขึ้น จะเขียนจะพูดอะไรต้องวงเล็บ (อ้างอิง) เสมอ เช่นเดียวกับการทำวิทยานิพนธ์ก็ลอกๆ มาวงเล็บไว้ จริงๆ แล้วที่วงเล็บก็คือต้องการให้ไปศึกษาเพื่อจะได้เข้าใจ แต่ปัจจุบันการศึกษาดิถีรูปแบบนี้ ขาดมิติของจิตวิญญาณ จิตสำนึก ตรงนี้คือปัญหา

การศึกษาควรทำให้คนเห็นความสำคัญและเข้าใจความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง โดยเราเป็นส่วนเล็กๆ ที่มีความสำคัญและมีความสัมพันธ์กับคนอื่นและสิ่งอื่น ซึ่งคือแนวคิด (concept) ที่สำคัญมากในการศึกษาที่จะต้องทำให้เกิดขึ้นและเข้าใจ ขนบธรรมเนียม

ประเพณี เก้าพยายามสร้างตัวนี้ขึ้นมา แต่ระบบวิทยาศาสตร์และแนวคิด ทุนิยมกลับกลายเป็นอีกแบบ คือองค์รวม กินรวบ ทรัพย์สินสมบัติของทุกฝ่ายมากองรวมที่คนๆเดียว เรื่องความสัมพันธ์ไม่เกี่ยวกองรวม เรารวย ซึ่งส่วนนี้แทรกเข้าไปในระบบการศึกษาทั้งหมด ตอนนี้มีปริญญาโท - เอกเต็มไปหมด จำยกรบจนแน่ เป็นเรื่องของปริญญา เป็นเรื่องของวุฒิ ไม่ใช่เรื่องของการศึกษา ทำให้เด็กมองเห็นความสำคัญของตัวเองในฐานะที่เป็นส่วนที่สัมพันธ์กับส่วนที่ใหญ่กว่า กับครู กับพ่อแม่ กับชุมชน กับประเทศ กับโลก และกับสิ่งแวดล้อม ในระบบการศึกษาต้องย้ำจุดยืนนี้ ทำให้ผู้เรียนหรือนักการศึกษาเชื่อ เข้าใจ ยอมรับและปฏิบัติว่าเขาเป็นเหตุ เพราะเมื่อใดก็ตาม ถ้าคิดว่าเขาหรือเราก็ตาม คิดว่าเราเป็นเหตุ สิ่งสำคัญคือหมดสิทธิปฏิเสธความรับผิดชอบ แล้วทำไมไม่ทำอะไรบางอย่าง เป็นคำถามท้าทาย โรงเรียนแยะ ไม่ใช่ไปว่าเพราะอย่างอื่นที่ไม่ใช่เรา แน่نون งบประมาณ สัดส่วนครูต่อนักเรียน อาคาร พื้นฐานเด็กไม่ดี ครูไม่มีคุณภาพ สาเหตุอื่นอีกมาก (ยกเว้นสาเหตุจากเรา) เพราะเราเป็นผู้ไปค้นหาเหตุมาจากที่อื่น แล้วเมื่อไรจะเจริญ ถ้าต่างฝ่ายไม่คิดที่จะทำเหตุเล็กๆ ของตนแล้วให้สัมพันธ์เชื่อมโยงกับสิ่งอื่น ตรงนี้เป็นอีกหนึ่งแนวคิด (concept) ที่ท้าทายในวงการศึกษา

เพราะฉะนั้นการประเมินจึงควรเน้นการประเมินเพื่อพัฒนา เพราะผู้พัฒนาคือตัวโรงเรียน ผู้ประเมินคือคนภายนอกที่ไปเห็น แล้วบอกให้รู้ว่ามันเป็นแบบนี้ใช่หรือไม่ น่าจะทำอย่างนั้นได้หรือไม่ ต้อง Empower ในความหมายที่แท้ของการประเมินเพื่อพัฒนา ไม่ใช่เพื่อตัดสิน

ตัวอย่างของศาสตร์กว้างๆ ถ้ามอง Truth ก็เห็นเรื่องของวิทยาศาสตร์ ความเป็นไปตามธรรมชาติ ถ้า Beauty ก็เป็นเรื่องของศิลปะ เรื่องที่เกี่ยวข้องกับภายในของตนเอง ถ้าเป็น Goodness ก็เป็นเรื่องความดี ความงาม เป็นเรื่องของคุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรมและวัฒนธรรม สิ่งเหล่านี้ถ้ามองแบบองค์รวมไม่ได้แยกกันที่แยกให้เห็นเพื่อให้เห็นชัดเจนว่ามีอะไรในส่วนใหญ่ การพัฒนาการศึกษาต้องไปทั้งหมด อยากรู้เฉพาะการประเมินก็ต้องทั้งหมด ถ้าอยากมองภาพรวม ถ้าพูดหยาบๆ ก็คือการประเมินจะต้องมีทั้งการประเมินภายใน (subjective) และภายนอก (objective) ส่วนที่เป็นภายใน (subjective) ก็คือ I กับ We หรือ Beauty (ความงาม) และ Goodness (ความดี) ส่วนที่เป็นภายนอกคือ IT กับ ITs ส่วนที่เป็นกายภาพ เป็นรูปธรรม อย่าแยก มองแยก เก็บแยก แต่ต้องเห็นรวม คล้ายๆ ต่อจิ๊กซอว์เป็นภาพใหญ่

กิจกรรมหลักที่โรงเรียนน่าจะทำ โดยสภาการศึกษาชี้แนะ ถ้ามีกิจกรรมที่ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วม ทำไปจะเกิดทั้งความดี ความงาม ซึ่งหมายถึงดีและมีสุข เพราะความสุขเป็นเรื่องข้างใน คนอื่นตัดสินให้ไม่ได้ ความดีเป็นเรื่องของส่วนรวม ตัดสินได้ตัวเองดีและคนอื่นตัดสินว่าดีด้วย ก็ยังมีความสุข แต่ถ้าคนอื่นไปตัดสินว่าเขามีความทุกข์ ก็ช่วยไม่ได้ คนจนเรามองว่าน่าจะมี ความทุกข์ เพราะไปตัดสินเขาโดยสังเกตจากกายภาพ แต่สภาพจริงเขามีความสุข ใครไปตัดสินว่าเขาไม่มีความสุขก็เป็นเรื่องประหลาด เพราะเขาพอใจอย่างนั้น เดิมผมไม่เคยรู้จัก dialogue แต่พอมาอยู่กลุ่มจิตวิวัฒน์ก็ศึกษาร่วมกัน ฝึกทำร่วมกัน แนวคิดมาจาก

62 นานาทศนะในการวิจัยประเมินผลคุณภาพของคนไทย :

David Bohm นักฟิสิกส์ที่เข้าใจเรื่องคลื่น แล้วนำมาประยุกต์ใช้กับมนุษย์ วิธีการทำมีหลายแบบ ถ้าเป็นศาสนาพุทธก็เริ่มจากการนั่งสมาธิ ถ้าเป็นของจีนก็นำระฆังมาเคาะเพื่อดึงดูดความสนใจ ตั้งกติกาต่างๆ ใครรู้สึกอยากพูด ก็พูด อยากเงียบก็ไม่มีปัญหา ไม่ต้องตัดสินซึ่งกันและกัน

จริยธรรมในเด็กและเยาวชน³

ดร.โสภา (ซูพิกุลชัย)ชปิลมันน์
ราชบัณฑิต(จิตวิทยา)

เรื่องของการประเมิน เราทำได้ไม่เหมือนกันในทุกเรื่อง บางเรื่องมีเครื่องมือที่ใช้เป็นมาตรฐานในการประเมิน แต่บางเรื่องไม่มี ต้องสร้างขึ้นเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประเมินเรื่องที่เป็นนามธรรม ทำได้ค่อนข้างยาก เช่น เรื่องจริยธรรม เครื่องมือที่ใช้อาจบอกได้เพียงว่ามีจริยธรรมในระดับใด เช่น ระดับสูง ปานกลาง และต่ำ ถ้าถามต่อว่าเมื่อวัดแล้วเราได้อะไรขึ้นมาบ้าง หรือทราบได้เพียงแต่ว่า เด็กและเยาวชนในภาคกลางมีคุณธรรมจริยธรรมสูง หากเทียบกับ เด็กและเยาวชนในภาคอื่นๆ

วันนี้จะขอพูดในด้านพฤติกรรมว่า ถ้าได้มีการประเมิน ด้านจริยธรรมแล้วจะมีการเปลี่ยนพฤติกรรมหรือไม่ นี่ก็ประเด็น เมื่อเราพูดถึงเรื่องประเมินเราจะนึกถึงแต่เครื่องมือ ซึ่งถ้ามีก็ง่าย เพื่อจะได้นำมาประยุกต์ใช้กับเรื่องที่เราจะทำการศึกษา เราต้องเข้าใจ ให้ลึกซึ้งก่อนว่าการจะพัฒนาจริยธรรมควรเริ่มจากตรงไหน พัฒนาอย่างไรและเมื่อพัฒนาแล้วจะมีผลต่อการแสดงพฤติกรรมอย่างไร เพื่อจะบอกให้รู้ว่าการพัฒนาได้ผล

---

³ การบรรยายในหลักสูตร "การประเมินผลนโยบายและการนำนโยบายไปปฏิบัติ"

เมื่อวันที่ 13 กันยายน 2549 ณ ห้องท่าแห่ง พลังกูร สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

การพัฒนาจริยธรรมควรทำเป็นขั้นเป็นตอน คือ เริ่มตั้งแต่ขั้นพื้นฐาน หากยังไม่ได้เริ่มพัฒนาในขั้นแรก แต่กลับไปเริ่มในขั้นสูงเลย ย่อมทำได้ยาก เปรียบเสมือนการเรียนเลขคณิตต้องค่อยๆ เริ่มไปจากการเรียน "บวก" ก่อนไปเรียนเลข "ลบ" ต่อไปเลข "คูณ" และท้ายสุดเรียนการ "หาร" จึงจะประสบผล หากเลขบวกยังไม่เป็น แต่เราไปเรียนหารเลยย่อมเป็นไปได้

คำว่า **จริยธรรม** ปัจจุบันคำนี้ใช้กันค่อนข้างมาก แต่ก็ยังไม่ประสบผลสำเร็จในการนำมาใช้สำหรับควบคุมการประพฤติปฏิบัติ วันนี้จะขอย้ำและพูดให้เห็นชัดเลยว่าจริยธรรมจำเป็นจะต้องมีการปลูกฝัง ไม่ใช่สร้างกันได้ง่ายๆ อยากรสร้างก็สร้างกันได้ทันที

มาพิจารณากัน หากมีคนถามคำถามว่า คุณคิดว่าคุณชื่อสัตย์ไหม แนนอนที่สุดคิดว่าคงไม่มีใครตอบว่า ดิฉันไม่ชื่อสัตย์ บางคนจะถามกลับไปว่า ทำไมอาจารย์ถึงถามเช่นนั้น เพราะโดยธรรมชาติมนุษย์จะป้องกันตนเองไว้ก่อน ถึงแม้จะไม่ใช่ความเป็นจริงก็ตาม เรามักจะตอบทันที เพื่อเป็นการป้องกันตัวเราเอง แล้วถามว่าท่านจะได้รับคำตอบอะไรจากการประเมินแบบนี้ ท่านจะไม่ได้อะไรเลย เพราะฉะนั้น การประเมินในลักษณะนี้ จึงไม่ช่วยให้เราได้รับคำตอบเพื่อจะนำมาใช้แก้ไข หรือปรับปรุงพฤติกรรมใดๆ เลย ดังที่เห็นกันอยู่ในปัจจุบัน

คำว่า "ประเมิน" ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปี 2542 ให้ความหมายของคำ **ประเมิน** ว่า หมายถึง การประมาณค่า เพื่อจะดูค่าของสิ่งต่างๆ ที่เราจะประเมิน ส่วนการ**ประเมินผล** หมายถึง การพิจารณาและวัด วัดคุณค่าของกิจกรรมต่างๆ ถ้าเป็น

การประเมินเรื่องที่เป็นรูปธรรมเราอาจเห็นได้เลย แต่บางเรื่องเป็นนามธรรม จะประเมินแบบเดียวกับเรื่องที่เป็นรูปธรรมไม่ได้

ดิฉันได้ทำงานวิจัยชิ้นหนึ่ง เพื่อศึกษาทัศนคติเกี่ยวกับ จริยธรรมค่านิยมของครอบครัวไทยที่มีต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็ก โดยมุ่งเน้นที่ครอบครัว เพราะครอบครัว คือ เบ้าหลอม ผลปรากฏ ออกมาเกี่ยวกับเรื่องจริยธรรมด้านบาปบุญคุณโทษ ครอบครัว ส่วนใหญ่ยอมรับว่าเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น ค่านิยมเกี่ยวกับ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ทุกครอบครัวยอมรับ แต่ในการปฏิบัติจริง กลับตรงกันข้าม เพื่อความอยู่รอด กลับเห็นด้วยกับค่านิยมที่ว่า "มือใครยาว สาวได้สาวเอา" เป็นวิถีปฏิบัติที่ครอบครัวส่วนใหญ่ เห็นด้วย บาปบุญคุณโทษรู้หมดว่าเรื่องไหนดี หรือไม่ดี แต่เมื่อถึง คราวที่ต้องปฏิบัติจริงกลับยากที่จะปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อ ความอยู่รอดของตนเอง ปัจจุบันค่านิยมบวกในสังคมไทยกำลังจะ หหมดไป ค่านิยมลบกำลังเข้ามาแทนที่ อาทิ ทำดีได้ดีมีที่ไหนแต่ทำ ชั่วได้ดีมีถมไป เราต้องรีบช่วยกัน ไม่ว่าจะด้วยวิธีไหนก็ตาม ดึง ค่านิยมบวกให้กลับคืนมา และช่วยกัน "ลบ" ค่านิยม ลบให้หมดไป หรือถ้าไม่หมดก็ต้องให้เหลือน้อยที่สุด

การศึกษาที่เกี่ยวกับเรื่องจริยธรรม ในปัจจุบันถือเป็นเรื่องสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานต่างๆ หรือในสถาบันการศึกษาทั้งระดับปริญญาโท ปริญญาเอก จะมีการศึกษาวิจัยด้านจริยธรรมกันอย่างกว้างขวาง แต่สภาพสังคมกลับทรุดลง เราเคยคิดบ้างไหมว่าเราได้แก้ไขกันถูกจุดหรือถูกทางแล้วหรือยัง ปัจจุบันสภาพปัญหาด้านการขาดจริยธรรมเพิ่มมากขึ้น ทั้บถมและสะสม จนกลายเป็นวิกฤตในสมัยยุคหินการควบคุมสังคมเพื่อให้สังคมสงบสุข จะใช้วิธีการใช้

กำลัง ในยุคอุตสาหกรรม เราปฏิเสธรการใช้กำลัง ใช้กฎหมายในการควบคุมสังคม ผลที่ปรากฏคือ "กฎหมาย" ก็ยังไม่สามารถใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ในการควบคุมสังคม เห็นได้จาก ค่านิยมทางลบ ที่ใช้กันอยู่ในสังคมไทยในปัจจุบัน กฎ ระเบียบ เป็นเพียง "คำพูด" ปัจจุบันเข้าสู่ยุควิกฤตของสังคมไทย สิ่งเดียวที่จะควบคุมสมาชิกของสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขได้คือ "จริยธรรม" ควรให้จริยธรรมเป็นตัวกระตุ้นและสร้างจิตสำนึกที่ดีงาม เราจะต้องพยายามสร้างให้ทุกคนมีสิ่งนี้ ซึ่งเรื่องแบบนี้เราต้องใช้เวลา การแก้ที่ถูกต้องคือต้องแก้ที่ตัวคน ดังเช่น แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ต้องพัฒนาคนให้มีคุณภาพ รวมถึง แผนฯ 9 และ 10 ก็ยังคงเน้นอยู่ มุ่งเน้นในการสร้างคนให้เป็นผู้ที่มีคุณภาพของสังคม ซึ่งการสร้างคน ควรสร้างในรูปแบบองค์รวม คือ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม เราไม่สามารถมุ่งเน้นไปทางด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะ เราต้องเน้นไปพร้อมกันทุกด้าน

ปัญหาด้านจริยธรรม ปัจจุบันถือว่าเป็นเรื่องสำคัญมาก ผู้บริหาร หรือผู้รับผิดชอบสูงสุด ถ้าไม่มีจริยธรรม ความดีความถูกต้อง จะไม่เกิด ถ้าเราเป็นผู้บังคับบัญชาหรือเป็นผู้นำที่มีจริยธรรม มีความยุติธรรม ไม่มีความลำเอียง แน่นนอนที่สุดทุกอย่างจะสมบูรณ์แบบปัญหาต่าง ๆ ก็จะไม่เกิดขึ้น การปลูกฝังจริยธรรม เราต้องปลูกฝังกันตั้งแต่เด็ก เพื่อให้เป็นภูมิฐานทางสังคม เมื่อบุคคลนั้นเติบโตขึ้น สังคมจะสงบสุขถ้าหากสมาชิกมีจริยธรรมยึดเหนี่ยว ปัจจุบันยุคสังคมวิกฤต จริยธรรมจะมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการลดวิกฤตสังคมลง เพราะจริยธรรมเป็นบรรทัดฐานทางสังคม บรรทัดฐานหนึ่งที่สำคัญในสังคมจะต้องใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในการประพฤติปฏิบัติ

ตัวอย่างการปลูกฝังจริยธรรม

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการได้คุณลักษณะของ จริยธรรม 10 ประการ ตัวอย่างจริยธรรมบางตัวที่กรมวิชาการ ได้ระบุไว้ เช่น ความรับผิดชอบ ความมุ่งมั่น ความตั้งใจเรียน ความพากเพียร ความรอบคอบ ความซื่อสัตย์ โดยเฉพาะความซื่อสัตย์ ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง เพราะความซื่อสัตย์จะครอบคลุมไปถึงความซื่อสัตย์ต่อตัวเองก่อน ก่อนจะซื่อสัตย์ต่อคนรอบข้าง รวมถึงต้องซื่อสัตย์ในทุกๆ เรื่อง ซึ่งเรื่องนี้ส่วนใหญ่เรามักจะสอนในลักษณะนามธรรม ขาดการปลูกฝังโดยไม่อธิบาย เช่น เมื่อเด็กเล็กๆ เก็บปากกาได้และนำมาให้เรา เราต้องชื่นชมและบอกเด็กทันทีว่า หนูเป็นเด็กดีมากที่หนูเก็บของได้ หนูนำมาคืนเราจะได้ประกาศหาเจ้าของ ป่านนี้เจ้าของอาจร้องไห้เสียตายของอยู่ เหมือนหนูเมื่อของหาย หนูต้องเสียตายอยากได้คืน เมื่อได้ของคืนหนูจะต้องดีใจอย่างมาก การที่หนูทำให้ผู้อื่นมีความสุขที่ได้รับของคืนเป็นสิ่งที่ดีมาก หนูมีความซื่อสัตย์เป็นตัวอย่างที่ดี ทั้งนี้ เพราะพื้นฐานของจริยธรรม คือความซื่อสัตย์ เด็กเล็กๆ จะไม่รู้ว่าเป็นอะไร ทางหลักจิตวิทยาแล้ว จะต้องพยายามทำให้เด็กเกิดความเคยชิน เพื่อให้เด็กเกิดความภาคภูมิใจ และควรจะมีคำชมเชยให้เป็นรางวัลที่เด็กมีพฤติกรรมซื่อสัตย์ นอกจากความซื่อสัตย์แล้วยังมีความมีเหตุมีผล ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญมาก ความมีเหตุมีผล คือ ความสามารถที่จะคิดไตร่ตรอง ความรู้จักคิด ไม่หลงงมงาย ไม่เชื่ออะไรง่ายๆ ความยับยั้งชั่งใจ ตามมาด้วยความกตัญญูทุกเวลาที่ สำหรับเด็กเล็กๆ จะไม่รู้ว่าเป็นอะไร อาจอธิบายให้เด็กฟังว่า ผู้ที่มีบุญคุณกับเรา คุณแม่เลี้ยงหนูมา คุณแม่เหน็ดเหนื่อย คุณแม่ทำกับข้าวให้ทาน หนูควรเก็บดอกไม้ให้

คุณแม่ หรืออาจจะวาดรูปไปให้คุณแม่ คุณแม่จะได้ตั้งใจ แล้วจึงสรุป กลับมาว่านั่นคือความกตัญญูต่อคุณแม่

ต่อไปคือ **ความเสียสละ** ความไม่เห็นแก่ตัว การรู้จักที่จะเอื้ออาทร ตามมาด้วยความสามัคคี ความสามัคคี คืออะไร เพื่อให้ส่วนรวมอยู่รอดได้ หลังจากนั้นก็จะมีการประหยัด การรู้จักพอเหมาะพอควร คำว่า "ประหยัด" คำนี้ได้ก็อาจจะยังไม่เข้าใจ ในหลวงท่านทรงตรัส เรื่อง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ รู้จัก "พอ" มีพอใช้ กินพอใช้ รู้จักการเก็บหอมรอมริบให้เกิดประโยชน์สูงสุดในสิ่งที่เราจะจับจ่ายใช้สอย เมื่อนั้นเด็กก็จะเข้าใจทันทีว่าการประหยัดคืออะไร สิ่งที่เหลือจากการใช้ เราก็เก็บหอมรอมริบไว้ พยายามชี้ให้เด็กเห็นเป็นรูปธรรม ส่วนความยุติธรรมคือ การปฏิบัติด้วยความเที่ยงตรง โดยใช้เหตุและผลเป็นเครื่องตัดสิน ไม่ใช่ความรู้สึก หรือที่เราเรียกกันว่า อคติ หรือความลำเอียง

ส่วนคำว่า **ความเมตตากรุณา** เป็นหนึ่งในคุณธรรมของการเป็นพลเมืองที่ดี คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้กำหนดจริยธรรมแห่งความเป็นพลเมืองดีไว้ถึง 36 ประการ ซึ่งครอบคลุมลักษณะทางจริยธรรมของกรมวิชาการ 10 ประการ ที่ได้กล่าวไว้แล้วในข้างต้น เช่น ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความมีระเบียบวินัย มีความกล้าหาญอดทน มีสติสัมปชัญญะ มีความละเอียดเกรงกลัวต่อการประพฤติผิด มีความขยันหมั่นเพียร มีน้ำใจเป็นนักกีฬา มีความกล้าหาญอดทน ใฝ่หาความรู้ มีค่านิยมที่ถูกต้อง ประกอบอาชีพสุจริต มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ กระตือรือร้น ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ มีการวางแผน มีสุขภาพจิตที่ดี รักษาความสะอาด รู้จักการพึ่งตนเอง มีจิตใจประชาธิปไตย

มีความสามัคคี มีความเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เมตตากรุณา เป็นต้น จะเห็นได้ว่า จริยธรรมที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นตัวคุณการประพฤติปฏิบัติของสมาชิกในสังคม ถ้าสมาชิกของสังคมมีจริยธรรม สมาชิกในสังคมนั้นก็อยู่กันอย่างสงบสุข ในด้านตรงกันข้ามถ้าสังคมใดขาดจริยธรรมก็จะทำให้สังคมนั้นเกิดปัญหาเกิดความไม่สงบสุขขึ้น

การที่เราจะประเมินจริยธรรมเพื่อให้เกิดการพัฒนาอันจะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนั้น สิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ในขั้นแรกต้องเข้าใจเรื่องการพัฒนาด้านจริยธรรมของมนุษย์ก่อน มิฉะนั้นจะประเมินไม่ได้ ตัวอย่าง นักเรียนคนหนึ่งมีนิสัยขโมยอยู่ตลอดเวลา ครูก็พยายามสอนเสมอว่า การขโมยของเป็นสิ่งไม่ดี แต่เด็กก็ยังทำ ครูจึงเรียกพ่อแม่เด็กมา พ่อแม่บอกว่าเด็กอยู่ที่บ้าน ก็ชอบขโมย ถึงดีก็ยังขโมย ไม่รู้จะทำอย่างไรดี เรื่องนี้เราจะแก้อย่างไร เรามองอย่างไร แนนอนเราต้องเริ่มกลับไปในช่วงการปลูกฝังสิ่งถูก สิ่งผิด (2-3 ขวบ) ในขณะนี้ เด็กเริ่มเรียนเกี่ยวกับสิ่งใดผิด สิ่งใดถูก สิ่งใดควร สิ่งใดไม่ควร พ่อแม่ต้องสอนเด็กผ่านการสอนที่เป็นรูปธรรม ไม่ใช่ของของเรา เราต้องไม่หยิบมา เพราะเจ้าของกลับมาไม่พบของเจ้าของจะต้องเสียตายอยากได้ของกลับคืน เช่นเดียวกัน หากสิ่งนั้นเป็นของของหนูและคนหยิบไป หนูก็ต้องเสียตาย ... อาจจะร้องไห้ เพราะอยากได้คืน พฤติกรรมที่เด็กคนนี้กระทำ แสดงว่าเด็กขาดการเสริมขั้นพัฒนาการปลูกฝังจริยธรรมเกี่ยวกับ "สิ่งใดถูก สิ่งใดผิด สิ่งใดควร สิ่งใดไม่ควร " ท่านต้องพยายามให้เด็กเข้าใจความหมายของการไม่หยิบของของผู้อื่น ความรู้สึกของคำว่า "เสียตาย" หากของของตนหายไป ผ่านการกระทำที่เป็นรูปธรรม พฤติกรรมของเด็กคนนี้จะยังไม่ว่างใจความรู้สึกผิด

"รู้สึกเสียดาย" ต่อเมื่อเป็นผู้ต้องถูกกระทำ หรือเมื่อต้องเป็นผู้ถูก ขโมยของ เด็กจะรู้สึกทันที เด็กก็จะเข้าใจความหมายของคำว่า "ขโมย" หรือถูกหยิบขโมยของไป อันจะนำไปสู่ความรู้สึก "เสียดาย" พฤติกรรมดังกล่าวที่เด็กกระทำก็จะลดลง หรือหยุดพฤติกรรมได้ หากเด็กกระทำเมื่อเด็กโตขึ้น จำเป็นต้องตอกย้ำการปลูกฝังกันใหม่ การปลูกฝังในช่วงที่เด็กอายุมากขึ้น ผู้ปลูกฝังต้องอดกลั้น อดทน เพราะการปลูกฝังจะทำได้ยาก ต้องใช้เวลากว่าจะซึมซับ โดยเฉพาะกับเด็ก เราต้องเข้าใจ รู้ถึงองค์รวมของคำว่า "ซื่อสัตย์" ว่ามีความรู้สึกใด หรือมีสิ่งใดเข้าไปเกี่ยวข้องบ้าง เช่น สิทธิความเป็นเจ้าของ ความรัก ความหวงแหน เราต้องนำสิ่งเหล่านี้มารวมกันปลูกฝังให้ก่อน ที่สำคัญต้องรู้ว่าควรจะใช้ตัวไหนก่อน หรือหลัง

การพัฒนาจริยธรรมของมนุษย์

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมของมนุษย์ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม **กลุ่มแรกมีความเชื่อว่าสังคมมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคล** บุคคลอาจจะมีจริยธรรมในคุณภาพและปริมาณใดๆ ขึ้นอยู่กับลักษณะของสังคมนั้น แนวคิดของกลุ่มที่ 1 คือการประเมินจริยธรรมมุ่งไปที่ตัวสังคม ส่วน**กลุ่มที่ 2 มีความเชื่อว่า ความพร้อมในการเติบโต ความพร้อมในการพัฒนา** วัยของเด็กในแต่ละขั้นของการพัฒนาที่แฝงอยู่ในตัวของเด็กคนนั้นจะเกี่ยวข้องกับ**บุคลิกภาวะด้านการพัฒนา จริยธรรมของเด็ก**

วัยหนึ่งขวบ เป็นวัยของการสร้างความเชื่อมั่นใจตัวเอง ถ้าเด็ก ประสบความสำเร็จในการพัฒนาขั้นนี้จะมีผลทำให้เด็กเป็นเด็กที่เป็นตัวของตัวเอง มีความมั่นใจในตัวเอง ในทางตรงข้าม หากเด็กล้มเหลว จะกลายเป็นเด็กที่ขาดความเชื่อมั่น ไม่เป็นตัว ของตัวเอง ขึ้นอยู่กับผู้อื่น พอเข้าวัย 2 ขวบ เป็นช่วงพัฒนาเกี่ยวกับ สิ่งดีงาม สิ่งถูก สิ่งผิด สิ่งที่ดี สิ่งที่ชั่ว สิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ เป็นช่วงของการพัฒนาความรู้สึกผิดชอบชั่วดี หลังจากนั้น 3 ขวบ เป็นช่วงพัฒนาความมีเหตุมีผล ความคิดริเริ่ม ความมีระเบียบวินัย เด็กในวัยนี้จะเริ่มพัฒนาความมีเหตุมีผล ความมีระเบียบวินัย การเคารพกฎระเบียบต่างๆ รวมไปถึงการมีความรับผิดชอบ ซึ่ง ทั้งหมดนี้คือ จริยธรรมทั้งสิ้น

วัย 4 ขวบ เป็นช่วงของการพัฒนาความรัก ถ่ายทอดสู่เพศตรงข้าม เด็กชายจะรักผูกพันและใกล้ชิดแม่ เพื่อเรียนรู้ความรู้สึกที่ปฏิบัติต่อแม่ (เพศหญิง) จะเล่นกับแม่ต้องค่อยๆ รุนแรงไม่ได้ เพราะว่าแม่เป็นผู้หญิง แม่บอบบางต้องดูแลแม่ ส่วนเด็กหญิงจะใกล้ชิด รักผูกพันกับพ่อ (เพศชาย) พ่อเข้มแข็ง เมื่ออยู่ใกล้พ่อ พ่อทอดจะเกิดความรู้สึกปลอดภัย ไม่ต้องกลัวอะไร เด็กวัยนี้จะผ่านคลายความรู้สึกความต้องการทางเพศสู่เพศตรงข้าม คือ พ่อ หรือ แม่ เด็กหญิงจะติดพ่อ เด็กชายจะติดแม่ เด็กชาย เห็นแม่นั่งอยู่ริบโอบกอด เข้าหาแม่ แม่ต้องกอดตอบทันทีและสอน แม่บอกลูก แล้วนะว่าแม่เป็นผู้หญิง ลูกเล่นแรงแบบนี้แม่ก็เจ็บชิ ค่อยๆ นะ ลูกเป็นผู้ชาย ซึ่งเมื่อเด็กคนนี้ได้ขึ้นไปจะรับบทบาทตัวเอง คือ จะรู้ทันทีว่าแม่เป็นผู้หญิง ต้องนุ่มนวลกับผู้หญิง รุนแรงไม่ได้ หรือแม่กระตุ้น ลูกชายให้เข้มแข็ง ไม่ขี้แยร้องไห้ โดยให้เหตุผลถ้าลูกอ่อนแอ ไม่เข้มแข็ง แล้วใครจะ

ดูแลแม่ เด็กก็จะรู้ทันทีว่าผู้ชายต้องเข้มแข็ง ต้องไม่อ่อนแอ นี่คือการปลูกฝังจริยธรรมในทุก ๆ ขั้นตอน

ดิฉันกำลังคิดที่จะจัดการประชุมปฏิบัติการ กลุ่มเป้าหมายเน้นสื่อมวลชน เบ้าหลอมที่สำคัญเบ้าหนึ่ง ในการช่วยกันหล่อหลอมเด็กและเยาวชนของสังคมไทย เมื่อเบ้าหลอมเป็นสิ่งสำคัญ ก็ควรมุ่งดูว่า เบ้าหลอมนั้นๆ มีประสิทธิภาพในการหลอมอย่างไร โดยมุ่งเน้นเกี่ยวกับจริยธรรมของสื่อในทุกมุมมอง เริ่มจากในมุมมองของนักการศาสนา นักจิตวิทยา นักการศึกษา รวมถึงสื่อมวลชนมองตนเอง เพื่อการพัฒนาสร้างสรรค์ เสริมประสิทธิภาพในการหล่อหลอม ซึ่งเป็นบทบาทที่สำคัญบทบาทหนึ่งของสื่อให้มั่นคง และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เพียเจต์ (Piaget) นักจิตวิทยาพัฒนาการที่มีชื่อเสียงท่านหนึ่งเป็นผู้ริเริ่มแนวคิดพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์ ได้ให้ข้อคิดว่า ถ้าเด็กยังไม่เข้าสู่ช่วงพัฒนาการที่จะรับการพัฒนาด้านจริยธรรมไม่ควรบังคับ เพราะจะไม่เกิดผลดี ควรให้เด็กพร้อมทั้งด้านสรีระและด้านสติปัญญาก่อน

อยากฝากข้อคิดให้ไว้กับท่านทั้งหลายว่า การพูดจากับเด็กควรหลีกเลี่ยงคำพูดที่ทำให้เด็กเกิดความรู้สึกเป็น "ลบ" กับตัวเอง เช่น คำว่า "โง่" เป็นลบ ไม่ควรเอาคำนี้ไปใส่หูเด็กเด็ดขาด สมมติลูกทำอะไรผิดพลาด ไม่ควรประณามเด็กว่า ทำโง่ๆ ควรเลี่ยง คำว่า "โง่" มีวิธีการตำหนิลูกมากมาย ที่ไม่ทำลายความรู้สึกเด็ก เช่น ใช้คำพูดว่า "ลูกอย่าทำอย่างนี้ซิคะ ถ้าใครเห็นเขาจะว่าลูกไม่ฉลาดนะลูก" เด็กจะเกิดความรู้สึกบวกรู้ขึ้น พร้อมทั้งจะแก้ไข ทั้งๆ ที่คำพูดเช่นนี้ เรากำลังตำหนิเด็กเช่นกัน แต่ผู้ฟังรับได้ และพร้อมที่จะปรับแก้ไข จะเห็นได้

ว่า ทุกสิ่งทุกอย่างขึ้นอยู่กับจริยธรรมในจิตใจของบุคคลนั้นๆ บุคคลที่มี จริยธรรมยึดเหนี่ยวในจิตใจ จะคิดหาวิธีการเพื่อการพัฒนาแก้ไข หากบุคคลนั้นๆ ขาดจริยธรรม การกระทำที่นำไปก็ทำเพื่อคลายความสะใจที่อยู่ในจิตใจขณะนั้น โดยไม่คิดถึงการพัฒนาแก้ไข สภาพสังคมในปัจจุบันจึงนับวันที่จะทรุดลงทุกที หรือไม่สมาชิกส่วนใหญ่ของสังคมยังขาดจริยธรรม จะเห็นได้เลยว่า ทุกอย่างมีเกณฑ์ มีกฎ และมีหลัก ถ้าเราลองวิเคราะห์ปัญหาต่างๆ ที่ทำให้สังคมไทย วิกฤตในปัจจุบันจะพบว่า เพราะเราไม่มีจริยธรรมเข้ามาเป็นตัวยึดเหนี่ยว คนที่มีจริยธรรมยึดเหนี่ยวจะกระทำการใดก็จะนึกถึงส่วนรวมเป็นหลักก่อนทุกครั้ง

ถึงแม้เพียงเจ็ด จะเน้นด้านสติปัญญาเป็นตัวสำคัญในการพัฒนาเด็ก ถ้าลูกเราเกิดมาไม่ค่อยจะฉลาด ไม่ต้องเสียใจเพราะทุกอย่างพัฒนาได้ ถึงแม้จะช้าแต่ก็มีโอกาส ค่อยๆ ปลูกฝังไปในที่สุดก็จะบรรลุผลสำเร็จได้ "คุณธรรม" เป็นเรื่องนามธรรม ผู้พัฒนาต้องเข้าใจ อุดหนุน ต้องค่อยเป็นค่อยไป เพียงเจ็ดได้กล่าวถึง ทฤษฎีการพัฒนาทางจริยธรรมของเด็กเอาไว้ โดยแบ่งขั้นของการพัฒนาออกเป็น 3 ขั้น ได้แก่ **ขั้นที่ 1 ขั้นการมีจริยธรรม** เริ่มตั้งแต่แรกเกิดถึง 2 ขวบ พัฒนาการความเชื่อมั่น ความเป็นตัวของตัวเอง หลังจากนั้น 2 ขวบก็จะสามารถรับรู้สิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัวได้ **ขั้นที่ 2 ขั้นยึดคำสั่ง** จะมีอายุตั้งแต่ 2-8 ปี พ่อแม่ถ้าสอนเด็กในช่วงนี้ เด็กเริ่มที่จะรับรู้กับคำสั่งของพ่อแม่ ฉะนั้นพ่อแม่จะต้องทำให้ลูกเกิดความรู้สึกว่า เด็กทำด้วยตัวของเด็กเอง ไม่ใช่เพราะแม่

74 นานาทศนะในการวิจัยประเมินผลคุณภาพของคนไทย :

สิ่ง ทำเพราะเด็กเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดี น่าที่จะทำ **และขั้นที่ 3 ยึดหลัก
แห่งตน** เริ่มที่จะคิดด้วยตนเอง ขั้นนี้พัฒนาการทางสติปัญญาด้าน
อารมณ์เริ่มเข้ามามีบทบาทในการที่จะเริ่มคิดเอง ทั้ง 3 ขั้นนี้ ถ้าไม่
มี ขั้นที่ 1 จะมีขั้นที่ 2 หรือขั้นที่ 3 หรือไม่ ทุกอย่างจะไม่เกิด สมัยนี้
ทำไมไม่ยึดหลักแห่งตน ก็เพราะเราขาด 2 ชั้นแรก เดี่ยวนี้ การกระทำ
ทุกอย่างก็เพื่อให้ได้เงินมา ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าห่วงใยมาก ช่วยกันนะ
คะ เพื่อเด็กและเยาวชน กำลังสำคัญของประเทศชาติ อันเป็นที่รักยิ่ง
ของเรา

การวิเคราะห์ระดับจริยธรรมและขั้นการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของ Lawrence Kohlberg

ทฤษฎีของ Kohlberg แบ่งเป็น 3 ระดับเช่นเดียวกัน ระดับแรก ต่ำกว่าเกณฑ์ของสังคม ระดับที่ 2 ระดับเกณฑ์ของสังคม ระดับที่ 3 สูงกว่าเกณฑ์ของสังคม แต่ละระดับมีขั้นตอนการพัฒนาจริยธรรม ระดับละ 2 ขั้นตอน ดังนี้

ระดับจริยธรรม	ขั้นการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม
<p>1. ระดับก่อนเกณฑ์สังคม (Preconvention Level) วัย 2 - 10 ปี</p>	<p>ขั้นที่ 1 ยังไม่รู้จักคำว่า "จริยธรรม" (naive moral realism) วัยของเด็ก 2 - 7 ปี การกระทำอยู่ที่ความพึงพอใจของตนเองโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดกับบุคคลอื่น</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ความถูกต้อง อยู่ที่ความคิดเห็นของตนเองโดยไม่รับรู้ความคิดเห็นของผู้อื่น บางครั้งความถูกต้องก็อยู่ที่เหตุการณ์เท่านั้น คนทำถูกต้องจะได้รับรางวัล คนทำผิดจะได้รับโทษ 2. บรรทัดฐาน ไม่มี เพราะเลือกกระทำในสิ่งที่ตนพอใจ และให้ประโยชน์กับตนเอง การกระทำของบุคคลนั้นมีทั้งถูกและผิดอย่างชัดเจน 3. การแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ต้องแลกเปลี่ยนที่เท่าเทียมกัน 4. การแก้ไข ต้องลงโทษโดยทันทีที่กระทำความผิด

ระดับจริยธรรม	ขั้นการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม
	<p>ขั้นที่ 2 จริยธรรมขึ้นอยู่กับความต้องการที่เป็นรูปธรรมของตน (morality of Concrete individual needs) 7-10 ปี</p> <p>1. ความถูกต้อง ความถูกต้องอยู่ที่ความคิดเห็นของบุคคลอื่น ตนเองมีความเข้าใจดีว่าทุกคนกระทำเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง และผลประโยชน์ของบุคคลสองคนนั้นอาจขัดแย้งกันได้ ความถูกต้องก็คือการกระทำเพื่อสนองความต้องการของตนเองให้มากที่สุด และพยายามให้เกิดความผิดพลาดน้อยที่สุด จุดเน้นจึงอยู่ที่ความต้องการที่เป็นรูปธรรม ไม่ใช่อยู่ที่ความตั้งใจ</p> <p>2. บรรทัดฐาน ไม่มีแบบแผนสำหรับยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติที่แน่นอน บุคคลพยายามทำให้ได้สิ่งที่ตนเองต้องการให้มากที่สุด เพื่อสนองความต้องการที่เป็นแนวทางปฏิบัติที่แน่นอนเป็นรูปธรรมของตนเอง</p> <p>3. การแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน บุคคลสนองความต้องการของตนเองโดยการแลกเปลี่ยนกัน และถือว่าเป็นความยุติธรรมที่ต่อรองให้เกิดผลประโยชน์แก่ตนเองมากที่สุด จุดเน้นจึงอยู่ที่วิธีการแลกเปลี่ยน</p>

ระดับจริยธรรม	ขั้นการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม
	<p>4. การแก้ไข บุคคลยอมรับว่าบุคคลอาจเปลี่ยนแปลงความต้องการของตนเอง ให้กับคนบางคนได้</p>
<p>2. ระดับเกณฑ์สังคม (Convention Level) วัย 10 - 16 ปี</p>	<p>ขั้นที่ 3 จริยธรรมระหว่างบุคคลในกลุ่ม ซึ่งอยู่ในบรรทัดฐานเดียวกัน (morality of interpersonally shared norms) อายุ 10-13 ปี การกระทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบหรือตามความคาดหวังของสังคม</p> <p>1. ความถูกต้อง ความถูกต้องขึ้นอยู่กับความคาดหวังของกลุ่มและเป็นไปตามระเบียบแบบแผนของสังคม ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับผลประโยชน์ของบุคคลบางคนในกลุ่ม ความถูกต้องจึงเน้นที่การเป็นสมาชิกที่ดีและมีความจงรักภักดีต่อกลุ่ม</p> <p>2. บรรทัดฐาน แบบแผนสำหรับยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัตินั้นขึ้นอยู่กับความคาดหวังของกลุ่ม และใช้สำหรับสมาชิกของกลุ่มเพื่อรักษาไว้ซึ่งความไว้วางใจ ความจงรักภักดีและความเอื้ออาทรต่อกัน</p> <p>3. การแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน การเป็นสมาชิกของกลุ่มทำให้บุคคลมีความรู้สึกที่ตนเองเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม</p>

ระดับจริยธรรม	ขั้นการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม
	<p>มีความจงรักภักดี มีเอกลักษณ์ มีความไว้วางใจและมีความเอื้ออาทรต่อกัน ซึ่งสมาชิกได้สิ่งดังกล่าวเหมือนกันทุกคน</p> <p>4. การแก้ไข การแก้ไขนั้นควรทำเป็นขั้นตอน</p>
	<p>ขั้นที่ 4 จริยธรรมตามระเบียบแบบแผนและวิธีปฏิบัติตามระบบของสังคม (morality of the codes and procedures of social system) การกระทำตามหน้าที่ทางสังคมหรือระบบสังคมและมโนธรรม อายุของเด็กอยู่ระหว่าง 13-16 ปี</p> <p>1. ความถูกต้อง ความถูกต้องขึ้นอยู่กับระเบียบแบบแผนของสังคม ทุกคนในสังคมต้องปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนและวิธีการปฏิบัติของสังคม ระบบของสังคมนั้นเปรียบเสมือนกฎหมายและวิธีปฏิบัติที่ใช้ขจัดความขัดแย้งและจรรโลงสังคม บุคคลซึ่งใช้เหตุผลทางจริยธรรมทั้ง 6 ไม่สามารถใช้ระเบียบแบบแผนของสังคม ในการตัดสินความถูกต้อง</p> <p>2. บรรทัดฐาน แบบแผนสำหรับยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติคือการส่งเสริมความร่วมมือให้ความช่วยเหลือระบบสังคม และขจัดความ</p>

ระดับจริยธรรม	ขั้นการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม
	<p>ไม่เป็นระเบียบและความขัดแย้งในสังคม</p> <p>3. การแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสังคมก่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการกระทำของบุคคลกับมาตรฐานของสังคม</p> <p>4. การแก้ไข กฎหมายและวิธีปฏิบัติตามระบบของสังคม ปกป้องสังคมให้พ้นจากการล่มสลาย ผู้ละเมิดกฎหมายหรือกฎระเบียบของสังคมจะถูกลงโทษ</p>
<p>3. ระดับสูงกว่าเกณฑ์สังคม (Postconventional Level) วัย 16 ปี ขึ้นไป</p>	<p>ขั้นที่ 5 จริยธรรมสิทธิมนุษยชน และสวัสดิการสังคม (morality of human rights and social welfare) ทำตามสัญญาสังคมหรือคำมั่นสัญญา และสิทธิส่วนบุคคลอายุของเด็ก 16 ปี ขึ้นไป</p> <p>1. ความถูกต้อง ความถูกต้องขึ้นอยู่กับแหล่งธรรมจริยาซึ่งมีความเข้าใจเกี่ยวกับค่านิยมและสิทธิแห่งสากลที่ใช้สร้างธรรมจริยาของสังคม สิทธิและค่านิยมแห่งสากลดังกล่าวใช้เป็นเครื่องตัดสินสังคม สถาบันต่างๆ ตลอดจนกฎ ระเบียบและวิธีปฏิบัติของสังคม ความถูกต้องในสังคมนั้นเกิดขึ้นอย่างอิสระและช่วยป้องกันสิทธิมนุษยชนและส่งเสริม</p>

ระดับจริยธรรม	ขั้นการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม
	<p>สวัสดิการของสมาชิกในสังคมต่างๆ สมาชิกในสังคมต่างๆ มีพันธะที่ต้องสนับสนุนสิทธิมนุษยชน ถึงแม้สิทธิดังกล่าวจะขัดแย้งกับกฎ ระเบียบของสังคมก็ตาม สิทธิมนุษยชนป้องกันชนกลุ่มน้อย ส่วนสวัสดิการสังคมนั้นหมายถึงทฤษฎีทางธรรมจริยาซึ่งกล่าวถึงการดำเนินชีวิตที่ก่อให้เกิดความสุขสูงสุดของบุคคลเป็นจำนวนมาก</p> <p>2. บรรทัดฐาน แบบแผนสำหรับยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ คือ การส่งเสริมให้เกิดสิทธิมนุษยชนและสวัสดิการสังคมสูงสุด ตลอดจนการปกป้องรักษาสิทธิมนุษยชนและสวัสดิการสังคม</p> <p>3. การแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน เน้นที่การมีภาระผูกพันในการส่งเสริมและปกป้องรักษาสิทธิมนุษยชนและสวัสดิการสังคมโดยปราศจากเงื่อนไข</p> <p>4. การแก้ไข การแก้ไขไม่ใช่การลงโทษความถูกต้องในสังคมเกิดจากการตีความตามกฎระเบียบ และข้อตกลงตามสิทธิมนุษยชน</p>

ระดับจริยธรรม	ขั้นการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม
	<p>ขั้นที่ 6 จริยธรรมแห่งสากลและหลักจรรยาบรรณโดยทั่วไป ซึ่งผันกลับได้ (morality of universal, reversible general ethical principles)</p> <p>1. ความถูกต้อง ความถูกต้องอยู่เหนือความรู้สึกที่มีต่อสังคม เป็นจริยธรรมขั้นอุดมคติ ซึ่งทุกคนปฏิบัติอย่างอิสระโดยอัตโนมัติ วิธีการดำเนินการต่าง ๆ ยึดหลักแห่งความยุติธรรม</p> <p>2. บรรทัดฐาน แบบแผนสำหรับยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัตินั้น คือ การมีเจตคติที่ดี มีความสนใจต่อบุคคลอื่นและยอมรับนับถือบุคคล ไม่ใช่บุคคลเป็นเครื่องมือ เพื่อให้บรรลุในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ไม่ว่าจะการกระทำนั้นจะทำได้เพื่อสังคมหรือความอยู่รอดของมนุษย์ แบบแผนสำหรับยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติเป็นหลัก การที่มีความกระจ่างชัด ไม่ใช่ กฎ ระเบียบ หรือสิทธิ แต่ใช้ได้กับทุกๆ คน ในทุกสถานการณ์ และครอบคลุมสิทธิทางสังคมในขั้นที่ 5 หลักการโดยทั่วไปบางประการใช้กับบุคคลหรือการกระทำที่เกิดผลประโยชน์ต่อส่วนรวม มีความสนใจต่อเพื่อนมนุษย์ มีเสรีภาพสูงสุด และมีสิทธิที่เท่าเทียมกัน</p>

82 นานาทัศนะในการวิจัยประเมินผลคุณภาพของคนไทย :

ระดับจริยธรรม	ขั้นการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม
	<p>หลักการดังกล่าวเป็นหลักการที่บุคคลมี ความ เอื้ออาทร และมีความรับผิดชอบต่อกัน ทุกคน มีคุณค่าและมีความเท่าเทียมกัน</p> <p>3. การแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน บุคคล สามารถเปลี่ยนบทบาทซึ่งกันและกันได้ ไม่นิยมคนมีอำนาจหรือคนที่มีชื่อเสียงใน สังคม</p> <p>4. การแก้ไข แก้ไขโดยไม่มี การลงโทษ บางครั้งก็อาจมีการกักขังเพื่อปกป้องสิทธิ หรือสวัสดิภาพของผู้อื่นโดยไม่ใช้เพื่อเป็น การลงโทษผู้ขาดจริยธรรม</p>

รายชื่อคณะผู้ดำเนินการ

ที่ปรึกษา

ดร.อำรุง จันทวานิช

เลขาธิการสภาการศึกษา

นายเทพพร สุวรรณรุจิ

รองเลขาธิการสภาการศึกษา

ผู้พิจารณาเอกสาร

ศ.ดร.สมหวัง พิธิยานุวัฒน์

ผู้อำนวยการสำนักงานรับรอง

มาตรฐาน และประเมินคุณภาพ

การศึกษา (องค์การมหาชน)

ผศ. ดร.จุมพล พูลภัทรชีวิน

ประธานสมาคมอาจารย์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ดร.โสภา (ชูพิกุลชัย) ชปิลมันน์

ราชบัณฑิต (จิตวิทยา)

ดร.เจือจันทร์ จงสถิตอยู่

ที่ปรึกษาสำนักงานเลขาธิการ

สภาการศึกษา

นางสุรางค์ โพธิ์พฤษาวงศ์

ผู้อำนวยการสำนักประเมินผล

การจัดการศึกษา

ผู้เรียบเรียงเอกสาร

ดร.สุรางค์ วีรกิจพาณิชย์

นักวิชาการศึกษา 8

นางโสภณา ตาแก้ว

นักวิชาการศึกษา 8ว.

ผู้รับผิดชอบจัดทำเอกสาร

ดร.สุรางค์ วีรกิจพาณิชย์

นักวิชาการศึกษา 8

นางโสภณา ตาแก้ว

นักวิชาการศึกษา 8ว.

นางณิชกมล ดวงมัลย์

นักวิชาการศึกษา 6ว.

นางสาวบรรณภรณ์ อมรพรสิน

นักวิชาการศึกษา 6